

Prosjekt

Vern vipa

For beskyttelse av fuglene i Karmøys kulturlandskap

Rapport 1 - 2012

BioDiv2010

Tittel: Prosjekt Vern Vipa. Rapport 1-2012.

Forfatter: Arnt Kvinnesland.

Emneord: Vipe, vern, mangfold, naturforvaltning, kulturlandskap.

Forkortelser er benyttet for navn knyttet til mange observasjoner. OKB: Oskar K. Bjørnstad, AKV: Arnt Kvinnesland, KBS: Knut Bendik Storesund, KMS: Kjell Magne Storesund. Andre forkortelser er AO: Artsobservasjoner.no (observatører til omtalte funn kan søkes opp her), pm: personlig meddelt informasjon til (navn).

Bildene er tatt av Arnt Kvinnesland når annet ikke er nevnt. Forsidebildet er tatt på Ferkingstad 24.3.2008 og viser en hann i sin fineste vårdrakt.

Ferdigstilt: 11.1.2013.

BioDiv2010 bestod i rapportperioden av følgende personer: Knut Bendik Storesund, Kjell Magne Storesund, Peder Christiansen, Oskar K. Bjørnstad og Arnt Kvinnesland.

BioDiv2010 vil takke alle bønder og grunneiere i Karmøy som tar hensyn til vipa og de andre hekkefuglene i åker og eng. Takk til de som har stilt på info-møtene vi har hatt og til alle som har kontaktet oss for rådgiving og meddelt oss viktige observasjoner. Også takk til jegere som hjelper oss å holde nede antall smårovilt.

Økonomisk støtte fra: Karmøy kommune, Fylkesmannen i Rogaland, Skudenes & Aakra Sparebank.

Kontakt oss: Prosjektet Vern Vipa fortsetter i 2013. Kontaktpersoner: Knut Bendik Storesund 95 777 838 og Kjell Magne Storesund 97 573 183. E-post: okb@fugler.net Følg vipeprosjektet videre her: <http://karmoy.ringmerkingsgruppe.no>

Sammendrag

Det hekket ca. 200 par vipaer i Karmøy kommune i 2012. Dette er det laveste antallet siden bestanden var på topp i 1970-årene. Nedgangen skyldes i hovedsak endra driftsformer i landbruket, skogplanting, økning i antall rovdyr og tap av hekkeplasser. Skal vi bevare vipa som lokal hekkefugl i framtida, er det viktig å igangsette og videreføre tiltak nevnt i denne rapporten.

Bøndene spiller en nøkkelrolle i arbeidet med å verne vipa. Ved å ta hensyn til fuglene og legge til rette for at hekking skal lykkes, vil mye være gjort for å redde vipa fra utryddelse. Samtidig må vern av leveområder for vipa og de øvrige sårbare fuglene stå høyt på lista over hva en skal ta i betraktning ved kommunal arealplanlegging og i utbyggingssaker. Den nye naturmangfoldloven (fra 2009) kommer her til hjelp. Bevaring av myr og våtmark i jordbrukslandskapet må prioriteres. Kontroll på antall rovvilt: rev, mår, mink og katt er avgjørende.

Innhold

Forord	4
Innledning	5
Feltarbeidet	7
Mannskap, metoder og tiltak	7
Påvirkningsfaktorer	11
Predatorer	11
Vær- og næringsforhold	16
Trusler på åker og eng	17
Drenering og dyrking	18
Fragmentering	18
Gjengroing	18
Infrastruktur	18
Ferdsele og forstyrrelser	19
Forurensing	19
Jakt	19
Redusert kvalitet på beite	19
Endret arealbruk	19
Oppsummering av trusselfaktorer	20
Ankomst	21
Forløperne	21
Hovedankomst	22
Til hekkeplassene	24
Hekketid	25
Etablering og hekkestart	25
Egglegging og rugetid	26
Klekking og oppvekst	27
Etter hekketida	28
Borttrekk	28
Trekkruiter og overvintring	29
Kartlegging	30
Valg av hekkebiotop	30
Bestandsstørrelse	31
Tilbakegang	31
Årsaker til tilbakegangen	31
Kan tilbakegangen snus?	34
Vipas nåværende utbredelse	35
Hekkeområdene	36
Stange-Øvre Hauge	36
Lande-Utvik	37
Brekkedalen	37
Sletthei-Kongsheiå	38
Hauskje	39
Sørbø	40
Gunnarshaug-Øvrabø	41
Kolstø-Meland-Håvik-Vorrå	43
Sund-Vea-Haringstad	46
Mannes-Heiavatnet-Tjøsvoll	47
Ådland-Øvre Liknes	48
Nedre Liknes-Stava-Nes	50
Stol-Ferkingstad-Langåker	52
Kvilhaugsvik-Hemnes-Haga	53
Mjølhus-Syre-Høyenes-Risdal	54
Øvrige hekkeplasser	55
Ringmerking	59
Merketall	59
Kontroller og gjenfunn	59
Videre mål og tiltak	61
Tilbakeblikk	65
Et verneverdig mangfold	69
Hva du kan gjøre	71
Referanser	72

Forord

Formålet med denne første rapporten fra prosjektet Vern Vipa og BioDiv2010 er å oppsummere de funnene og erfaringene vi har gjort siden oppstart i 2010. Har tre års arbeid med å snu den langvarige, negative bestands-trenden gitt resultater? Har vipa og de øvrige fuglene som hekker i Karmøys jordbruks-landskap ei framtid?

Kulturlandskapet har gjennomgått dramatiske endringer i løpet av de siste tiåra. Et karrig, forblåst landskap dominert av torvmyrer, tjern og lyngheier er i store områder erstattet med barskogsplantninger som skygger ut all annen vegetasjon. Den fragmenterte lyngheia som er tilbake har mistet et titalls fuglearter som tidligere var karakteristiske hekkefugler i Karmøy. På ganske kort tid har mengder av åpne tjern og dammer blitt drenert bort eller de har grodd igjen. På mye av den resterende heia er lyngen i sykelig forfatning og blir erstattet av andre arter som blåtopp og einer. Endringene har tvunget mange av våre velkjente hekkefugler bort, men samtidig gitt entré til nye.

Den aktive jordbruksdelen av kulturlandskapet har også gjennomgått store endringer. For de fleste av de tradisjonelle hekkefuglene i det gamle Karmøy-landskapet har omleggingene i jordbruket hatt negative følger. Lyden av heilo og småspove har stilnet i heiene. Vipe, tjeld og storspove har forlatt lyngen og fulgt bonden hjem. På innmarka kjemper disse vadefuglene nå for livet om små restarealer i et landskap fullt av effektive maskiner, kjemi av ulike slag og et økende antall firbeinte på jakt etter egg og fugleunger.

Det er fortsatt vilje blant karmøybuen til å ta vare på de verdier et mangfoldig fugleliv i nærmiljøet står for. Fortsatt beiter det sau og storfe her og der i heiene, lyngbrenning er ikke gått i glemmeboka, og det finnes fortsatt bønder som tar hensyn til hekkende fugler i åker og eng. Ja, noen har til og med satt i gang med spesielle tiltak for å trygge forholdene for fuglene på jordene sine. Lyden av åkerrikse, lerce og vipe kan ennå nytes. En ting er klart: bonden har nøkkelen til bærekraftig bruk og forsvarlig forvaltning av kulturlandskapets flora og fauna.

Mange har bidratt til at naturmangfoldgruppa BioDiv2010 og prosjekt Vern Vipa har kommet i gang og allerede oppnådd positive resultater. Initiativtakere og de som har vært med fra

starten er: Knut Bendik Storesund, Kjell Magne Storesund, Peder Christiansen, Oskar K. Bjørnstad og Arnt Kvinnesland. Innholdet i rapporten står forfatteren for, men innspill er kommet fra mange hold og den er gjennomlest, supplert og korrigert av prosjektgruppa.

De siste tre års studier av vipa og de andre typiske representantene for fuglene tilknyttet bondens marker og åkrer, må ses i et større tidsperspektiv for å gi mening. Synspunkter og konklusjoner som framkommer i rapporten bygger bl.a. på informasjon fra to større kartlegginger av Karmøys fugleliv. Disse ble støttet økonomisk av Karmøy kommune og ble utført av en gruppe fugleentusiaster i årene 1975-77 og 1999-2001. Egne rapporter foreligger. Fugleobservasjoner fra Karmøy er ellers hentet inn fra kommunens egen kartlegging av biologisk mangfold og naturtyper, samt forfatterens arkiver, og fra publisert materiale i Stavanger museum sine årbøker og tidsskriftene Falco, Sterna og Vår fuglefauna. I de siste årene er tusenvis av observasjoner gjort tilgjengelige digitalt på DN sin Naturbase og på Artsobservasjoner som er en uavhengig tjeneste for rapportering av fugler i samarbeid med Norsk Ornitologisk Forening.

Vi håper vipeprosjektets første rapport vil vekke interesse, slik at enda flere vil bidra til at vipa og de andre kulturlandskapsfuglene skal ha ei framtid i Karmøy.

Innledning

Dette er første rapporten som er laget for prosjektet Vern Vipa. Det ble ikke utarbeidet årsrapporter etter de to første sesongene, men en oppsummering fra 2010 finnes i et skriv sendt ut til Karmøys bønder og gårdseiere i mars året etter. Informasjon om vipeprosjektet, kan også leses i brosjyren "Informasjon og handlingsplan" som ble sendt ut til alle gårdbrukere i Karmøy våren 2010 og 2011. Den siste, oppdaterte versjonen av brosjyren er tilgjengelig på nettsidene til Karmøy kommune og Karmøy Ringmerkingsgruppe. Initiativtakere og ansvarlige for Vern Vipa prosjektet er BioDiv2010, en gruppe som per dato teller fem personer som ivrer for å stanse det lokale tapet av biologisk mangfold.

Som prosjektnavnet tilsier er det vipa som står i fokus, men vi holder også øye med de andre fuglene i kulturlandskapet. Innen rammene for prosjektet gir vi ekstra oppmerksomhet til de øvrige vadefuglene som også strever med å holde hekkebestandene oppe. De fleste er fåtalligere enn vipa. Det gjelder sandlo, rødstilk, storspove, rugde og enkeltbekkasin. I tillegg kommer heilo og småspove som nylig er utgått som hekkefugler, men som vi har et svakt håp om å få tilbake. Allerede på slutten av 1960-tallet ser det ut til at de første hekkende vadefuglene våre forsvant ut av Karmøynaturen da myrsnipene ved Vaulen og brushanene på Sandhåland måtte gi tapt (pm J. Simonsen).

Tjelden og strandsnipa er for tida de eneste av de hekkende vadefuglene i Karmøy som kan måle seg med vipa i antall hekkepar. Men også tjelden sliter med å holde antallet oppe, og ungeproduksjonen de siste årene har vært urovekkende dårlig i store deler av kommunen. Mange vadefugler verden rundt befinner seg på kanten av total utryddelse. Vi må påta oss vårt lokale ansvar og gjøre det vi kan for å redde de som hekker hos oss. Prosjektet Vern Vipa har ingen tidsbegrensning, og vi ønsker å fortsette arbeidet så lenge det trengs.

Andre tidligere tallrike arter i Karmøys jordbrukslandskap som det er nødvendig å gjøre en ekstra innsats for om de ikke skal bli borte om få år, er åkerrikse, rødvingetrost og gulspurv. Trekker en inn fuglene i hele kulturlandskapet, utenom skog og skjærgård, finner en mange flere arter som det er god grunn til bekymring for, og som etter alt å dømme vil forsvinne i nær framtid uten

målrettet innsats for å berge dem. Det må ropes et varsku for tidligere tallrike og tradisjonelle Karmøyarter som brunnakke, krikkand, orrfugl, hettemåke, fiskemåke, tyrkerdue, gråtrost og pilfink. Bergiriskan som var en av våre tallrikeste hekkefugler fram til begynnelsen av 1990-tallet er nå helt borte som hekkefugl. Det viser hvor fort en art kan utgå. Ringtrosten forsvant hastig i løpet av 1980-årene, og nå står rødvingetrosten tydeligvis for tur med en helt uforståelig rask tilbakegang bare i løpet av de siste fem årene. Hubroen sliter på sitt vis og jordugla har ikke hekket på mange år. Utbredelsen av sanglerke og buskskvett har skrumpet inn. Dessuten må en ha i tankene at selv arter med noenlunde stabile bestander akkurat nå og som vi regner som "vanlige" kan ha et antall på mindre enn 25 par. Det skal lite til av miljøendringer for at disse dropper ut.

For vipa ble hekkesesongen 2010 langt bedre enn året før. Det kan skyldes tilfeldigheter, for eksempel bedre vær- og næringsforhold, men også at vi faktisk lyktes allerede første våren, i samarbeid med ivrige bønder, å berge mange vipeunger i åker og eng. Sesongen 2011 startet med tidligere ankomst enn året før, noe som nok skyldes mildt vær i begynnelsen av februar. Overlevelsen til vipeungene i 2011 overgikk langt de to foregående årene. Dette ser ut til å ha to hovedgrunner. 1: Flere bønder begynte å gjøre en ekstra innsats for å ivareta vipas reir og unger. 2: Uvanlig mye nedbør i juni-juli lettet ungens adgang til deres viktigste matkilde: meitemark. Vi tar ikke for sterkt i når vi anslår at det kom ca. 200 vipeunger på vingene i kommunen i 2011. Sesongen 2012 ble en blandet forestilling der predatorer ødela mye av for vipa. En vår med lite nedbør skapte også problemer, mens innsats fra bønder hjalp mange unger på vingene – men under antallet fra 2011.

Mange viper trekker bort fra Karmøy allerede i juni-juli, og etter august er det så godt som tomt. De sibirkalde vintrene 2009/10 og 2010/11 synes å ha gjort ende på lokale overvintre. Trolig er nå alle Karmøys viper trekkfugler som drar utenlands for overvintring. Mange andre arter fikk seg også en knekk under de kalde vintrene 2009/10 og 2010/11, og det er i det hele tatt et svært lavt antall overvintrende fugler i jordbrukslandskapet nå i forhold til under de milde vintrene på slutten av 1980-årene og begynnelsen av 1990-tallet.

Dette virker jo motsetningsfullt i forhold til hva en skulle forvente av klimaendringer og resultater av en generell global oppvarming. Selvsagt finnes det også eksempler på arter i framgang. Nevnes kan knoppsvane, grågås og kaie: arter som er dyktige i å tilpasse seg menneskelig påvirkning og naturendringer.

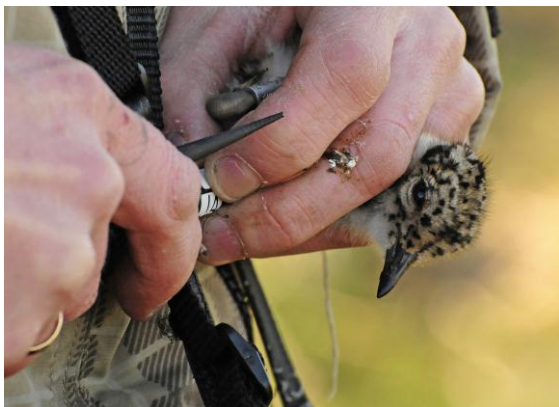
Norsk Ornitologisk Forening, NOF, har kåret vipa til Årets Fugl for 2012. Vipa er dermed den første fuglearten som blir Årets Fugl for andre gang, 18 år etter «Vipeåret» 1994. Det er stor bekymring for utviklingen i vipebestanden blant NOFs medlemmer, og

hensikten med et nytt år med vipa som Årets Fugl er blant annet å undersøke bestandsutviklingen siden 1994. Vern Vipa og BioDiv 2010 er glade for NOF-initiativet. Med tida vil vi sørge for at kartleggingene av vipebestandene i Karmøy finner veien til Artsdatabanken. Den fungerer som en nasjonal kunnskapskilde for biologisk mangfold hvor samfunnet kan hente ut oppdatert og lett tilgjengelig informasjon om norske arter og naturtyper.

Heftet Vern vipa finner du her:
<http://karmoy.ringmerkingsgruppe.no/default.asp?pxside=news&pxnewsgroup=28>

Feltarbeidet

Mannskap

Oskar Bjørnstad merker en vipeunge med både metall- og fargering ved Bøvatnet. 19.5.10.

Medlemmer av BioDiv2010 har stått for det meste av arbeidet med kartlegging, overvåking og ringmerking av viper de tre første årene av prosjektet. Disse har vært: Oskar K. Bjørnstad, Peder Christiansen, Arnt Kvinnesland, Kjell Magne Storesund og Knut Bendik Storesund. Sistnevnte har vært leder for prosjektet.

Metoder og tiltak

Datainnsamling

De tre første sesongene har for en stor del gått med til å kartlegge vipebestanden: å finne hekkeplassene i kommunen og få en oversikt over hvor mange par det finnes på de ulike plassene. Innsamling av data fra felt har foregått ved telling av viper på rasteplasser ved ankomst. Tellingene er forsøkt gjennomført på kortest mulig tid og samtidig over hele Karmøy, for slik å få et mest mulig pålitelig tall på antall viper før hekkingen er i gang. Selv om disse ankomstflokkene kan bestå av en del fremmede viper på gjennomreise, gjenspeiler likevel tallene fra år til år hvilken vei bestandsutviklingen går for vår lokale vipepopulasjon.

Neste hovedopptelling har vi lagt til slutten av ordinær rugeperiode. Da telles det både antall viper i lufta over territoriene og antall reir. Siste opptelling har blitt gjennomført straks ungene er på vingene og før borttrekket fra hekkeplassene begynner for alvor.

Under hele hekketida har det vært fokus på å avsløre hvilke predatorer vipa blir utsatt for, både ved egne observasjoner og med hjelp fra bønder som daglig har viper innen synsvidde. Hvor mange unger som kommer på vingene i de ulike hekkeområdene, gir en pekepinn på hvilke kvaliteter områder har som sikrer høy produktivitet hos vipa. Samtidig har vi også vært ute etter å forstå hvorfor det på noen lokaliteter ikke vokser opp en eneste unge.

Digital overvåking

Ved bruk av viltkameraer vil en kunne avsløre hvilke problemer vipa møter som hekkefugl. Disse fotoboksene står ute natt og dag og trigges til å ta bilder når kamera oppfanger bevegelser. Dette er et nyttig hjelpemiddel som vi kommer til å benytte oss av også videre i prosjektet.

Bjarne Netland rigger opp et viltkamera for å kunne avdekke hva som skjer med vipene som hekker nord for Fiskåvatnet. Knut Bendik Storesund (t.v.), leder for vipeprosjektet og Peder Christiansen, naturforvalter i Karmøy. 21.4.10.

Kjell Magne Storesund leter etter vipeunger for merking i Brekkedalen, Torvastad. Sumpområdet er ganske unikt og er hekkested og matfat for en rekke fuglearter. 2.6.11.

Informasjon, møter og media

Samarbeid mellom prosjektets medlemmer, bønder og kommunen, er en nøkkelfaktor for å kunne lykkes. Kontakten med både enkeltbønder og med bondelag, har vært udelte positiv. De aller fleste gårdbrukere er opptatt av og interessert i å bevare et rikt fugleliv rundt gårdene og i utmarka. Gjennom media har vi i tillegg til eget produsert materiell, fått ut informasjon om status for vipa og aktivitetene til prosjektet.

Høsten 2010 var vi invitert til Vitenfabrikken i Sandnes for å fortelle om våre erfaringer, og våren 2011 var lederen for Vern Vipa på Naturuka på Ørland kurscenter ved Trondheim og informerte. Bekymringene for vipes tilbakegang er stor over hele landet, og vi er glade for å ha kommet godt i gang med en redningsplan. Vi vil i fortsettelsen invitere til møter med bønder som til nå har vist ekstra interesse for å verne vipa, for å utveksle ideer om hvordan arbeidet videre kan gjøres på en best mulig måte.

8. mars 2012 arrangerte prosjekt Vern Vipa åpent møte på Torvastad kulturhus etter annonsering og oppslag om tema "Hvordan redde vipa?" i avisa Karmsund. I tillegg var bønder invitert ved telefonkontakt. De over 20 frammøtte var alle fra Nord-Karmøy og fastlandet, noe som kanskje indikerer hvor interessen for å spille på lag med fuglene i jordbrukslandskapet er størst i kommunen. Det ble ytret stor interesse for tema om hvordan vipa kunne reddes. Mange forslag ble nevnt og mange bønder ønsket å gjøre en grundig innsats for å snu utviklingen i positiv retning.

Mest fokus ble fra de frammøtte satt på trusselen som kommer fra alle Karmøys ville og halvtamme katter og hva som kunne gjøres med dette problemet. Et forslag var å innføre en slags båndtvang for huskatter i fuglenes hekketid og utstyre pus med ID. Eierløse katter, som ofte lider vondt pga. sykdommer og matmangel, burde etter manges mening avlives. Å holde katten inn om natta i fuglenes hekkesesong, ble nevnt som en måte å redusere tapet av fugl på.

Det ble også påpekt fra flere, noe som vi har hørt bl.a. fra Jæren, at kråka er en versting når det gjelder å forsyne seg med fugleunger, ikke minst av lett tilgjengelige vipeunger på åker og eng. I Karmøy vil vi gjøre et forsøksprosjekt med uttak av kråker i de beste vipeområdene, i tillegg til fjerning av trær og treklynger som

fungerer som hekkeplasser for kråka midt i mange vipeplasser.

Av andre predatorer som påfører vipa problemer ble rev og mår trukket fram. De siste årenes høye antall av disse rovdyra, viser etter hvert igjen i vipes utbredelse ved at den har måttet innsnevre sine levesteder og søke å hekke der hvor trykket fra rovdyra er minst.

Flere gårdbrukere mente at dagens mekaniserte og effektive jordbruksdrift har plass til både vipa og et generelt stort biologisk mangfold dersom viljen er til stede. Viktig for å lykkes er et nært samarbeid mellom bønder og forvaltningsmyndigheter.

Referat fra vipemøtet i ukeavisa Karmsund 15.3 fokuserte på at Vern Vipa ønsker å innføre skuddpremie på kråke. Dette er ikke tilfelle. Vi vil kun som et prøveprosjekt ta ut et begrenset antall kråker på noen gårder med gode vipebiotoper, for å se om antall vipeunger som overlever øker med lavere antall kråker. Det har aldri vært snakk om skuddpremie.

Reirberging

Fire vipekull på denne enga ble berget ved at bonden før pløying lette opp reira og markerte de med pinner, og deretter lot ploegen gå utenom. Øvrabø 24.4.12.

Vi har så vidt begynt å høste erfaringer fra spesielle tiltak i åker og eng hvor det hekker vipe. I samarbeid med noen bønder har vi forsøkt med merking av reir ved å sette en tynn pinne ca. 1 m fra reiret. Pinnen må ikke kunne være sitteplass for f. eks. kråkefugler. Ved merking av reir unngår en å kjøre over dem ved jordbearbeiding. Ved fornying av eng på Øvrabø i mai 2012 ble 4 reir funnet og markert med pinner. Under jordbearbeiding og såing avsatte gårdbrukeren en kvadrat-meter grønn flekk rundt hvert reir. 3 av de 4 vipeparene tolererte miljøforandringen og forstyrrelsen

som åkerarbeidet utgjorde og ruget videre etter at arbeidet var ferdig.

Vi har også forsøkt tildekking av reir under gjødselsprøyting. Reirene dekkes til med en bøtte eller en plastpose mens traktoren kjører forbi. I forbindelse med pløying og lignende har det blitt forsøkt å flytte reirene unna imens. Reirene er flyttet med hjelp av spade slik at reirgropa ikke skades, men følger med på utspatt jordklump. Dersom reir ligger i løs jord eller sand, er reirmaterialene flyttet over i egnet skål eller tallerken i papp/plast i passelig reirstørrelse. Skåla graves ned i grop der reiret opprinnelig lå, eller det lages en ny reirgrop på samme sted. Det er viktig å finne den plassen der reiret lå i utgangspunktet så nøyaktig som mulig. En må passe på at ny reirgrop er dyp nok, slik at eggene ikke triller ut. Dersom en velger å beholde beger/skål/tallerken under reiret, noe som kan være fornuftig hvis reiret må flyttes på flere ganger i løpet av rugetida, må også denne graves dypt nok ned slik at den går i ett med bakken og ikke ligger oppå jorda eller for dypt nede. En må passe på at det kunstige underlaget har huller, slik at regnvann kan drenere ut.

Regulering av beitetrykk

Reduksjon av beitetrykk eller fravær av beiting i sær i rugetida, har vært forsøkt. Dette skjer ved at en korter ned på antall beitedyr i aktuelle vipeområder for en periode på 4-6 uker, eller dersom hekkeplassen er konsentrert og på et lite område, gjerder dette inn.

Fuglevennlig drift

Å la sump og dammer få ligge urørt i beitemarka som her på Kvilhaug, er nyttig for både hekkefugler og trekkere. Her lander en flokk krickender. 27.8.11. I 2012 ble våtmarka tørket ut.

Mange vipeungers liv kan berges ved hensyntagen under slått. Ved å begynne innhøstingen fra midten av jordene og fortsette utover, får ungene flere muligheter enn ellers til

å rømme åker og eng. Steingarder, åkerholmer og våtområder er ofte steder ungene søker til når de skremmes av maskiner og folk. Med skånsom slått gir en ungene anledning til å gjemme seg på steder hvor faren for å bli drept er redusert. At en lar flere "rotete" elementer i det åpne landskapet få stå igjen, er avgjørende for at vipe, storspove, rødstilk, sanglerke og mange andre skal klare seg i dagens jordbrukslandskap. De sliter hardt på friserte åkrer og velleide enger. De trenger noen fristeder i form av dammer, steiner, garder, restmark, villeng osv. både til skjul og næringssøk. Å la ei stripe på minst en meter stå urørt langs gjerder, garder og åkerholmer, vil kunne berge mange vipeunger som ellers ville blitt tatt av traktorhjul og redskaper.

Gjenlegg, fornyelse av eng, eller skifte mellom grasproduksjon og åkerbruk, gir ofte vipa nye muligheter for hekking. Brunsvidd eng behandlet med plantevernmidler virker forlokkende på vipene når de ankommer om våren. Men når eggene er lagt, kommer gjerne traktorene: gjødsling, pløying, såing og tromling. Og tilsvarende aktivitet på nyetablerte åkrer. Kun med bevisst hensyntagen fra bonden, kan vipene klare seg i disse hekkebiotopene. Utsatt såing i gjenlegg, slik at nytt gras ikke kommer i full vekst før i juni, redder vipeunger. De kan da finne mat på åkeren/enga helt til de er flygedyktige. Når graset er blitt så tett og høyt at ungene ikke lenger kan klare seg der (over 10-20 cm), kan de ta vingene fatt og søke til beitemarker eller slåttenger i nærheten for næringssøk før trekket starter. Dessverre er det ofte slik at bondens behov for maksimal produksjon og utbytte av arbeidet i åker og eng, ikke er optimalt for hekkefuglene der. Paradoksalt nok viser det seg at mange av de gunstigste hekkeplassene for vipa også de farligste. Rikelig tilgang på forlokkende hekkeplasser, kan føre til vipas utryddelse!

4.6.11 var alle ungene fra i alt 10 vipereir på en åker på Gunnarshaug sporløst borte. Åkeren var behandla med ugrasmiddel, pløyd, harva og tilsådd med raigras i løpet av våren. Graset var så vidt begynt å spire i begynnelsen av juni når ungene forsvant. Reirene med egg ble påpasset i løpet av all jordbearbeidelsen tidligere på våren, men arbeidet var altså forgyves i og med at alle ungene ble borte kort tid etter klekking. Samme hendelsesforløp ble også notert på Nes og Torvastad (nær Brekkedalen). Se også kapitlet "Klekking og oppvekst". Det vil være et mål i løpet av de neste sesongene å finne svaret på hva som skjer med vipeungene i slike miljøer.

Kråkefeller og jakt på rovvilt

For utplassering fra 2012, har vi fått bygget to ulike typer kråkefeller. Disse vil bli plassert på gårder der det er mye kråke i aktuelle hekkeområder for vipe. Fangsten vil foregå tidlig på våren, hovedsakelig i mars, før kråka har egne unger, og etter at "fremmede" kråker på overvintring hos oss har trukket bort. Fangsten er et forsøk på å se om lokalt uttak av kråker har innvirkning på overlevelsen til vipeungene. Vil vipeparene få flere unger på vingene der kråkefeller er i bruk enn andre steder? Vi går ikke inn for innføring av skuddpremie på kråke. Uttak av kråker "i hytt og vær" tror vi ikke har noen effekt. Kråka er en art som hører hjemme i naturen vår. Tiltak for å redusere antallet må kun utprøves punktvis der den gjør størst skade på vipa og andre sårbare arter.

I løpet av jaktseasonen på vår vinteren 2011/12 var mange jegere i aksjon med feller. Så langt vi har greid å skaffe til veie informasjon ble det i løpet av jakta tatt 34 mår bare på øydelen av kommunen. Det betyr mange fugleliv spart den påfølgende hekkesesongen. Bare i løpet av den første måneden av jaktseasonen 2012/13 som startet 1.11 ble det fra 3 jegere rapportert om til sammen 20 mår tatt i feller rundt på øya. Totalen kan komme til å overgå forrige vinters antall. Det er derfor avgjørende viktig at mårjakta fortsetter i årene som kommer.

Minkfangsten fortsatte i 2012, og forhåpentligvis vil innsatsen pågå også i kommende år selv om den kommunale premien skulle falle bort.

Sporleiting i februar og desember 2012 avslørte at det fortsatt ferdes mye rev i Karmøynaturen, selv om noen dyr har skabb og trolig vil bukke under. For bakkehekkende fugler utgjør reven fortsatt en betydelig trussel.

Problemet med vårt aller tallrikste rovvilt, katten, som gjør et større innhugg i fuglebestandene våre enn alle de andre rovdirene til sammen, er det vanskelig å gjøre noe med. Vi oppfordrer katteeiere til ikke å oppfostre unødvendig mange katter. Særlig i hekketida bør en holde kattene mest mulig innendørs. At en ikke kvitter seg med uønskede katter ved å slippe dem ut på øde steder i naturen, burde være en selvfølge.

Et økende antall rovfugler må også trekkes inn som en begrensende faktor med tanke på å snu den negative bestandsutviklingen for vipa og andre sårbare hekkfugler i Karmøy.

Denne katten ble iakttatt da den stille og rolig passerte ei rugende vipe på noen få meters avstand tilsynelatende uten å oppdage den. Kan det hende at kattens dårlige fargesyn og vipas kamuflasjefarger gjør urørlige vipere nærmest usynlige for kattene? Det kan i så fall forklare at vipene lykkes bedre med hekking i områder med katter enn i områder med ville rovdire som mår og rev. Da katten endelig oppdaget fotografen, fikk den det travelt med å forlate åpent lende og komme seg hjem. Utvik 29.4.12.

Lykkes vi ellers med prosjekttiltakene, er det sannsynlig at vipene vil takle rovfuglene.

Økonomisk kompensasjon

Bønder som har avsatt areal eller på andre måter brukt mye tid på berging av reir eller unger i åker og eng, har fått en liten økonomisk kompensasjon for dette. Vi skulle ønske det fantes mer penger til slike formål – fra statlig hold – ikke minst siden forvaltningsmyndighetene setter så sterkt søkelys på viktigheten av å bevare et biologisk mangfold. Norsk ornitologisk forening (NOF) utropte vipa til "Årets fugl" for andre gang i 2012.

Bøvatnet med sumpene og omkringliggende beitemark er en av Karmøys rikeste våtmarker og er regulert som spesielt naturvernområde. Godt samarbeid mellom kommune og gårdbruker gjør at bevaringsmålene nås. 14.5.12.

Påvirkningsfaktorer

Det finnes en rekke faktorer som påvirker en hekkende fuglebestand i positiv eller negativ retning. For mange trekkfugler kan bestandsendringene skyldes varierende overlevelsesbetingelser i utlandet, som f. eks. jakttrykk, vær og næringsforhold. Her hjemme påvirkes bestandene i kulturlandskapet av to hovedfaktorer: 1. Antall predatorer i form av rovdyr og rovfugler, 2. Driftsformene i landbruket.

Allerede etter tre år kan en trekke den slutningen at selv om predasjonstrykket varierer fra sted til sted og fra år til år, overlever det flest vipeunger i de åpne og største jordbruksområdene hvor det finnes fuktige partier, få trær og et passelig antall beitedyr. Storfelister synes å være hakket bedre enn småfebeiter med hensyn til oppvekstbetingelser for vipeungene, noe som nok skyldes at ku- og hestebeiter gjerne er mer opptråkket enn sauebeiter, og gir vipene lettere adgang til småkryp som f. eks. meitemark. For begge typer beite er det avgjørende at antall dyr ikke blir for høyt på et begrenset areal. Predatorene gjør størst skade for vipa i lukka omgivelser med nærhet til skog og treklynger.

Predatorer

Diskusjonen har pågått svært lenge, ikke minst i Rogaland, om hva eller hvem det er som har skylda for tilbakegangen til vipa og de andre velkjente fuglene i jordbrukslandskapet, som fiskemåke, storspove og tjeld. Nedenfor lister vi opp påviste og antatte problemskaper på beitemarker, slåttenger og åkrer i Karmøy.

Predasjon er den viktigste grunnen til tap av egg og unger hos vipa. Vårt inntrykk er at rovdyr og fugler bidrar til den største skaden for vipa. Tapet er ikke størst i rugetida, men etter denne, i en periode på 30-40 dager før ungene er flygedyktige. Svinnet er stort gjennom hele denne tida. Dette er slik naturen fungerer, men det er også delvis et resultat av menneskelig påvirkning, direkte eller indirekte. Skogplanting som har ført til flere rovdyr er et eksempel på dette. Skog utgjør nå 18 % av Karmøy kommunes areal og er i ferd med å ta igjen jordbruksarealet som er på 26 %. Til sammenlikning utgjør våtmark kun 5 %.

Mange av vipas predatorer har økt betydelig de seinere årene. Noe av årsaken til dette er mindre jakt på rovdyr og fredning av rovfugler. Hos oss utgjør trolig kråkefuglene det største

problemet for vipa når det gjelder tap av egg og unger. Om ikke bestanden i dag er høyere enn tidligere av ravn, kråke og skjære, har vi fått inn to nye som hekkefugler: nøtteskrike og kaie. Sistnevnte opererer stadig i vipeterreng på matjakt, og det er påvist at kaia kan røve egg fra mange fuglearter – helt opp til størrelse gråhegre. Måkene utgjør også en trussel for vipa. Hos oss har gråmåken vist seg som den hissigste på predasjon av andre fuglers egg og unger. Den er sett i aksjon når den røver alt fra gråtrostreir til terne- og ærfuglunger. Hvor hard gråmåken er mot vipa, vet vi ikke, men det er sannsynlig at både måkene og kråkefuglene har lettest tilgang på egg og unger der vipene hekker spredt og dermed ikke har noe sterkt forsvar mot inntrengere.

Firbeinte predatorer har økt kraftig de siste tiårene. Reven har blitt tallrik og det samme har nykommeren mår som i tillegg til å leve i skog, svømmer ut til treløse holmer og finner seg til rette i ulike åpne naturtyper. Det er gjennom de siste jaktseongene tatt et stort antall mår i Karmøy. Vinteren 2011/12 ble det innrapportert hele 34 mår tatt i feller. For perioden 2005-11 med fellingspremie på mink i Karmøy, har drøyt tusen dyr blitt levert inn. Minkbekjempelse gjennom flere år har redusert predasjonen fra denne eggroveren. Motsatt har problemet med katter økt – de stikker årlig av gårde med mange fugleunger – også viper. Ferske undersøkelser fra utlandet konkluderer med at en vanlig huskatt med minst 5-6 timer utetid daglig, tar i gjennomsnitt en fugl per uke. Ganget opp med antall katter i Karmøy og uker i et år, blir det et skremmende høyt tall. Uten vedvarende tiltak rettet mot det høye antallet av katter og andre rovdyr, vil utvilsomt flere fugler havne på exit-lista.

I 2012 var det allerede per 15.5 registret 6 rovfugldrepte viper, ei på hvert sted: Blikshavn, Veavarden, Hauskje, Kongsheiå, Utvik og Bø (AKV; KMS). I tillegg kommer hele 4 funnet drept i løpet av rugetida i hekkeområdet på Ferkingstad. Et så høyt antall predaterte viper er ikke registret tidligere år, og gir dårlige føringer for bestandsutviklingen for vipa framover. Medio var mai også 7 av de i alt 11 reirene som ble funnet og pinnesatt på Ferkingstad tømte for egg eller nyklekte unger. Eneste predator som gårdbrukeren hadde observert i vipeterreng mens kull ble borte, var jordugle (fotografert). Om uglas røver i dette tilfelle, er likevel ikke sannsynlig.

Kråke

Det er ikke bare bønder på Jæren som mener at kråka er en versting som vipepredator. EU's forvaltningsplan for vipa rangerer kråkefuglene som "most important nest predators" sammen med rev og mårdyr. Bygnes, 3.3.11.

Viper som hekker nær bebodde kråkereir, har dårligere odds med hensyn til å få opp unger enn de som hekker langt unna aktive kråketerritorier. Et eksempel som kan underbygge påstanden er 3 par viper som hekket i en åker på Håvik i 2011. Reirplassen grenset til ei granrekke med et kråkereir som etter hvert inneholdt store unger. Ikke en eneste vipeunge vokste opp her, mens vellykka hekking fant sted på to andre tilsvarende biotoper bare noen få hundre meter unna kråkefamilien.

Våren 2013 vil kråkefeller bli forsøkt utprøvd på noen gårder med vipehekkinger på Nord-Karmøy for å se om kråkefangst har innvirkning på hekkeresultatet til vipa. Fellene vil bli satt til å fange fra slutten av februar til begynnelsen av april, før egglegging hos kråka, og etter at overvintrende kråker forhåpentligvis for det meste har trukket bort. En gårdbruker på Liknes som hadde flere vipepar med hekkesuksess på jorda si i 2012, mente at en viktig årsak til at vipene fikk det til der, var at han hadde redusert kråkebestanden ved hjelp av ei felle.

30.3.12 var det svært mange kråker å se i viperevirene på Kolstø-Meland-Håvik og allerede nå brukte vipene mye tid på å jage dem vekk. I tillegg var det fortsatt kaiere ved enkelte sauefjøs i området. Kaiene her er overvintre som trekker bort i begynnelsen av april, og de skaper ikke problemer for vipa utover i hekketida.

Haugesunds Avis meldte 10.4.12 at en vil forsøke å få innført skuddpremie på kråke i Bømlo, en symbolsk sum på kr 10 per fugl.

Begrunnelsen er at kråka har blitt svært tallrik, stjeler mat fra foringsautomater til sau og fra søppeldunker, samt tar fugleegg og unger, noe som særlig har gått ut over orrfuglbestanden. I en oppfølgingsartikkel 11.4 fra Hå kommune som er i gang med andre sesongen med kråkejakt, framkommer det at prosjektet ikke vil støttes videre. Ledelsen i kommunen har visnok ikke tro på at kråkejakt nytter. 1600 kråker er tatt ut så langt til en pris av 15 kr per stk. Det er særlig bønder og pelsdyrnæringen som har ivret for skuddpremie, samt noen som har ment kråkejakt vil bidra til at vipa ikke forsvinner fra Jæren.

19.4.12: Tre vipereir på Meland var tømt for egg (eggskall funnet) på samme sted som kråke hekket i fjor, og hvor vipene ikke fikk en eneste unge på vingene. Kråke også sett plyndre vipereir på Hemnes medio april. Framgangsmåten kråka benyttet gikk ut på å nærme seg reiret til vipa til den lettet for å jage kråka bort. Med reiret blottlagt, fløy kråka fram og røvet egg. Hele kullet ble tatt. I mai ble det samme sted sett ei kråke flygende med en større fugleunge i nebbet. Offerets vinger som hang ned fra kråkenebbet var mørke, noe som tydet på vipeunge. Kråka ble jaget av ei vipe og en fiskemåke (K. Foyen).

Kråka har selv fått flere predatorer å håndtere, bl.a. havørna. Ei havørn ble sett sittende og ete på ei kråke på Dale medio april 2012, mens maken til den uheldige kråka bivånet det hele på nært hold (pm H. Vedøy, 22.4.). Kråke ble observert som predator på vipeegg og unger på Nesheim, Tysvær i vår (S. Toskedal).

Hønsehauk

Flere av de viktigste vipeområdene i Karmøy har hønsehauk som hekker mindre enn 5 km borte. Mange viper hekker dermed innen haukens jaktrevir. Noen eksempler kan nevnes: En hønsehauk hunn jaktet i vipeområdene på Håvik-Meland 7.5.11. Eier av et beiteområde ved Stangemyrane kunne 14.5.11 fortelle at ei vipe nylig var blitt tatt av hauk. En god del fjær lå igjen, men vipa var fraktet bort. Vipe funnet ribbet ved båthavna Blikshavn 22.3.12. Funnet var uventet siden det ennå ikke var sett vipe langs østsida av Karmøy mellom Kopervik og Falnes hittil i år.

26.3.12: En hønsehauk hunn jaktet på viper på Kolstø. Forfølgelse av ei av vipene lyktes ikke. Haukens ankomst ble varslet på forhånd av ei kråke. Det berget kanskje et vipeliv!

Ei vipe ribbet ved Veavarden 1.4.12 var antakelig offer for en hønsehauk. 2.4.12 lettet en hønsehauk med bytte (trolig vipe) fra

Stangemyrane (NV) og satte kursen mot kjent hekkeplass. Flere tegn på haukens tilstedeværelse i vipeterreng: hønsehauk ble jaget av viper på Øvre Liknes for en tid siden (pm L. Mikkelsen, 3.6.12). Samme sted ble rester av en rovfugltatt stor vipeunge funnet 3.6. Ei tamdue ble funnet ribbet på beitemark, Langåker samme dag. Masse fjær etter rovfugltatt stokkand ble funnet ved Dalsvarden, Sørøst-Karmøy 31.5. Her kan det også være snakk om hubro eller havørn som predator.

Vandrefalk

Vandrefalken er en effektiv jeger og vipe står ikke sjelden på menyen. Falken er fredet og en naturlig forekommende predator som vi ikke kan gripe inn mot. 13.10.06.

I 2012 var det per 30.3 kun lagt inn to observasjoner fra Karmøy i Artsdatabanken så langt dette året: 1 Tarevika 8.1 og 1 Skudeneshavn 5.1. Utenom disse ble en vandrefalk sett på jakt i krykkjekolonien i Skudeneshavn 18.3 (AKV). En jaktet i vipeterreng, Gunnarshaug 15.4 (KMS). En mengde måker, storspover og tjelder ble skremt opp av overflygende vandrefalk på Stava 18.4. Falken dro videre i retning vipeområdet på Nes. Ei vipe ble drept på hekkeplass av falken på Hemnes ca. 25.4 (K. Foyn). 6.5: En vandrefalk jaktet over vipeområdet på Myrvang, Håvik. Sett ofte i vår i området Kvilhaug-Hemnes (pm F. Steinkjellå 14.5.12). En på jakt over Velde-Avaldsnes 20.5. En passerte raskt over Hillesland i sørøstlig retning 13.6. En ungfugl skal være sett på Moksheim ca. 20.6 (pm OKB). Fløy etter hvert i retning Haugesund. I tillegg til disse observasjonene, er det i løpet av hekkesesongene 2010-12 gjort et stort antall observasjoner av vandrefalk i skjærgården, ikke minst i sjøfuglkoloniene.

Hubro

En fiskemåke ble funnet ribbet i vipehabitatet øst for Stavasanden 4.5.11. At vinger, føtter og

hode var kappet av og lå igjen, mens kroppen var fraktet bort, beviser hubro som predator. 6.2.12 ble hubro hørt seint på kvelden få kilometer fra Stavasanden. Tjeld nylig drept og fortært på stedet, Stava 1.3.12, trolig hubro som har vært på ferde. Rester etter ribba jordugle ved Holmavatnet 31.3.12 kan også være gjort av hubro – eller hønsehauk. 6.5: To hubroer fanget av viltkamera på åte, Røyrvik, Syre primo mai (pm B. A. Hveding). Selv om det bare ble påvist tre hekkinger i Karmøy i 2012, er hubro likevel fortsatt ingen akutt trua art i Karmøy. Tiltak for å hindre at den omkommer i høyspentmaster, er på gang.

Kattugle

Kattugle har søkt ly i løe på Tjøstheim. 26.5.03.

I 2005 mens det ennå hekket vipe på Bygnes, ble en fot av et voksent individ funnet inne i en gulpebolle til en kattugle som hekket i en kasse bare ca. 500 m fra nærmeste vipereir. Kattugla trives i skogholt som ligger i strøk med dyrka mark og beiteland. Det er ikke urimelig å anta at økningen av kattugle-

bestanden som en følge av mer skog på Karmøy, har hatt negativ virkning for vipa. Det er nettopp bl.a. i kattugleområder at vipa har gått mest tilbake, for eksempel på fastlandet og langs østsida av Karmøy fra Fiskå/Matland i nord til Falnes i sør. Kattugla har blitt sterkt hjulpet til å etablere seg i nye områder ved at folk har satt opp rugekasser for den.

Havørn

At det på den varierte menyen til havørna også forekommer vipe, er svært sannsynlig. Bestandsøkningen og etablering av minst to hekkende par i kommunen de siste årene, begge i eller nær hekkeplasser for vipe, gjør det rimelig å anta at vipa har fått enda en predator å hankses med. Våren 2012 ble ei havørn sett i vipeområdet på Øvre Liknes da den forsynte seg av ei kråke den hadde slått ned på. Ørna fortærte hele byttet før den dro sin vei igjen (L. Mikkelsen). Med dette er også selvsagt vipene i fare for å bli ørnemat – til tross for nærhet til bebyggelse og veitrafikk.

Katt

Katt jakter vipeunger på Ferkingsstad. 3.5.10.

Dersom en legger undersøkelser gjort i USA til grunn, og antall katter per innbygger er omtrent det samme hos oss som der, finnes det ca. 10 000 katter i kommunen som årlig tar ca. 80 000 fugler! Om tallene i Karmøy bare er halvparten av dette, er det likevel skremmende. Norge antas å ha en

total kattebestand på drøyt 600 000. Det årlige tapet av fugler pga. frittgående katter er beregnet til å ligge et sted mellom 1,2-4,8 millioner (Fauna, Vol. 64, nr 1 2011). I en ny amerikansk studie (2012) utstyrte en huskatter med video-kameraer for å lære mer om kattenes "hemmelige liv". I de timene de fikk gå fritt ute viste det seg at 30 % drev jakt og tok liv av fugler og andre dyr. Den jaktende tredjedelen av kattene drepte i snitt 2.1 dyr per uke. Fugler utgjorde 13 % av byttedyrene. Bare 23 % av fangsten ble fraktet hjem slik at eierne kunne se hva som ble tatt. (Tallene hentet fra artikkelen "Camera fitted to domestic cats reveals extent of hunting", www.wildlifeextra.com/20.8.12) Det er vist i andre undersøkelser at villkatter tar enda mer for seg av fugle- og dyrelivet rundt seg enn huskattene. Men det er overraskende hvor mange byttedyr "sofapusene" også legger ned. Dersom tallene fra videoundersøkelsen er tilsvarende hos oss, blir antall drepte fugler enda høyere enn antydnet ovenfor.

Katten er nok uansett hvordan man teller og anslår, det rovdyret som tar mest fugl i Karmøynaturen. Verst går det utover fugler ved hus og i hage, men i jordbrukslandskapet ferdes også kattene mye. Om en er aldri så glad i katter, må en ikke lukke øynene for den ubehagelige sannheten om den nedslaktingen de driver med rundt dørene våre. Fuglene betaler en høy pris for vårt kattehold.

Det hadde blitt en lang sak om vi skulle nevnt alle kattene sett på jakt i vipehekkende områder, men vi tar med noen eksempler. En katt ble observert jaktende i myra på nordøstsida av Bøvatnet 21.4.11. Alle vipene som hekket her – i alt 10 individer - var med på å jage katten inn i noen vierbusker. Det er opplagt at vipeunger ville blitt tatt dersom de var ute av eggene på dette tidspunktet. Katt var helt nede i vannkanten ved Bøvatnet

2.4.12 og i hekkeområdet for vipene på Kolstø. I alt 12 ulike katter ble tatt i hekkeområdet til vipene på Hemnes i april (K. Foyen).

29.4.12 ble en katt iaktatt idet den passerte ei rugende vipe på bare 20 meters avstand på ei eng på Utvik (AKV). Enten overså katten vipa eller så var den ikke i stand til å registrere den urørlige fuglen – i fullt dagslys. Dette kan forklare hvorfor vipa klarer å gjennomføre vellykket hekking nær bebyggelse med mye katter: Kattene lar egg og rugende vipen i fred – av ukjent grunn. Det er vel derfor vipa for tida heller hekker 50 m fra husveggene enn 5 km ute i heiene hvor rovdyra der er tøffere å takle.

Mår

Bare data fra første halvår 2012 er tatt med: Per 31.1 var det så langt under vinterens jakttid felletatt 3 mår på Sandve, 13 videre på Vest-Karmøy og 3 på Torvastad.

9.2 ble en mår tatt i ei conibearfelle i skogen vest for Europris på Bygnes, mellom Nedre Fotvatnet og Litlavatnet. Det var en ung hann som veide 1,4 kg og var 71 cm lang. I løpet av de neste dagene ble to til tatt ved Gåsavatnet, Kvalavåg, (B. O. Digernes).

Så langt vi har klart å spore opp informasjon ble det i løpet av jakttida vinteren 2011/12 tatt 34 mår i feller på Karmøy. Eventuell fangst på fastlandet kommer i tillegg. Mange har altså lagt ned et betydelig arbeid i å få redusert bestanden. Hvor mange prosent er disse 34 dyra av den totale mårbestanden på Karmøy? Svaret vet ingen, men at det fortsatt er et betydelig antall mår igjen er det ingen tvil om.

8.3 ble det funnet et mårbol i ei falleferdig hytte i en skogkant ikke langt fra Heiavatnet. Masse ekskrementer og rester av fugl, bl.a. av rugde, viste at stedet var i flittig bruk. Bolet lå nær vipebiotoper både ved Heiavatnet og på Haringstad. 14.3 var ny mårskitt på samme sted, noe som bekreftet at bolet var i bruk.

Flere fellefanga mår har blitt rapportert inn i det siste, 5 fra Vest-Karmøy og 5 fra Kvalavåg slik at totaltallet per 18.3 er 34. Dette er et betydelig antall og forteller hvor omfattende problemet mår/fugl har blitt på Karmøy. At det ennå er mange mår igjen tyder en observasjon fra Kvalavågsveien 18.3 på: 2 mårer ble observert på nært hold fra bil da de sloss midt på veien ved gamle bossplassen (B.O. Digernes). Mår tatt i felle satt for mink på Vikeholmen, Skudeneshavn 26.3 (OKB). Nok et bevis på at måren verken skyr folk, fe eller sjø. Under minkjakt på Geitungane og

nærliggende holmer, ble det funnet mange spor etter mår 25.3 (B. O. Digernes). Mår med ungekull under gulvet på Røyningsbu (pm A. Mjøhus, 7.5.). Mårkull påvist på hytteloft på Haringstad 20.5. I fjor vinter ble 12 mår tatt nord på fastlandet, men det i samme området nå sist vinter ikke gikk mår i fellene. Dette i følge L. O. Lien, Kolnes (pm AKV 18.5.12). 1.6: Mår observert på Løkjen, Snørteland (AKV).

Mink

Gammel hannmink tatt i felle ved Bøvatnet midt i hekketida. Uttaket av denne minken berget nok livet til mange hettemåkeunger – og vipere. 25.5.12.

Alle tidsangivelsene i dette avsnittet om mink gjelder 2012 når ikke annet er nevnt.

15.1: Mink sett i Røyningsvatnet, Skudeneshavn (S. G. Sandve). 1.2: En mink tatt i syningfelle i Vik (J. Valhammer). Mink sett ved Salvøy ca. 10.3 (pm KSK). Strekningen Kvalvik-Mjøhus sjekket med hunder 15.3: En mink funnet og skutt (S. G. Sandve og D. Nes). En mink drept av bil på Gunnarshaugveien øst for Stangemyrane 20.3 (S. M. Hausken). To mink skutt under jakt på og ved Geitungane, Skudeneshavn 25.3. (B. O. Digernes). 2 mink innlevert for premiering tatt ved Tuastadvatnet februar 2011 og en i mars 2012 (L. O. Lien). Mink sett av flere i Hilleslandsvatnet primo juni. En ørret var spist på garn 12.6, bare hodet hang igjen (P. Dahl).

Det er sett og felt et par hundre mink i skjærgården i prosjektperioden. I lengden vil også vipa tjene på at antallet mink reduseres ved sjøen. Færre mink i sjøkanten, vil gi færre mink som tar seg opp bekker og etablerer revirer i jordbruksområder og i vipeterreng.

Skuddpremien på mink i Karmøy ble i januar 2012 hevet til kr 200 per innlevert dyr.

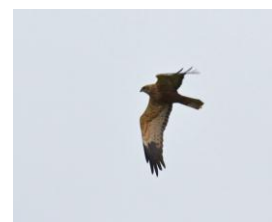
Rev

Det er registrert og levert inn rev for premiering gjennom hele rapportperioden 2010-12. Registreringene som er tatt med nedenfor stammer alle fra siste året når ikke annet er nevnt. I slutten av januar ble det sett revespor i snø på Snørteland og i Sandvemarka (AKV). En rev ble skutt på Tuastad i februar (pm J. O. Lien). En skabbete rev holdt til på Spanne, helt inntil bebyggelsen mellom industriparkene Amanda og Oasen i begynnelsen av året (R. Mydland). 12.4 ble 8 rev innlevert til kommunen for premiering, 5 var tatt på Mykje og 3 på Spannehelgeland (G. O. Helgeland) våren 2011. Han kunne fortelle at en annen jeger også hadde tatt et tilsvarende antall på fastlandet. To rever ble skutt på ettervinteren i Tjøstheim-skogen (O. I. Nilsen/ L. B. Dale, 23.4). Ved Hilleslandsvatnet (NV) var gårdbruker for noen år siden vitne til en rev som kom lurende i 04-tida på morgenen og "visste hvor den skulle". Den gikk rett bort til et vipereir med 4 egg i en åker og fortærte kullet (pm AKV, 25.4). I august ble to rever skutt på Kolnes og innlevert for premiering: en ung og en gammel med skabb (J. O. Lien). En gammel hann og en ungrev ble skutt på åte på Risdal 26.9 og innlevert kommunen for premiering (R. Brænden). Ung hunnrev ble skutt på Liknes 4.10, og et større individ ble sett ved Stavakrunå på samme tid (O. B. Sandslett). 3 rever ble skutt ved Hilleslandsvatnet i september: 2 ved Kvitamyrr 10.9 og 1 på Skjenå 15.9 (F. Opheim). Mange revespor å se både på innmark og i heiene på Sør-Karmøy under periode med snø primo desember 2012.

Se rev som røver vipereir på Jæren. Link til filmsnutt på Karmøy RG sine nettsider.

Sivhauk

En hann var på jakt i vipeområdene på Ådland-Liknes-Stava 8.5.12. Den drev på en god stund, men det ble ikke sett at den fikk tatt fugl (AKV). Sivhauken blir som flere rovfugler, stadig vanligere, selv om den ennå ikke hekker i Karmøy. Haukens relativt langsomme flukt, forkjærlighet for åpent terreng og tilpasning til menneskelig støy og ferdsel, gjør at vipe ofte kommer i fokus når den er på jakt.

Jaktende sivhauk i vipeområde på Øvre Liknes 8.5.12.

Jordugle

Jordugla som holdt til midt i vipeområdet på Ferkingstad i mai 2012. Foto: G. Lurane, 9.5.

Mistanke om at jordugle kan ta både voksne vipere og unger, ble tatt da ei jordugle ble oppdaget og fotografert midt i det tettest bebodde vipeområdet på Ferkingstad primo mai 2012. Per 15.5 var 4 vipere blitt funnet drept og spist på – dessuten var antall hekkende vipepar redusert fra 11 til 4. Litteraturen nevner at jordugle kan ta fugler opp til størrelse med rype og små måker (fiskemåke, hettemåke), samt fugleunger. Vipe på jorduglas meny, kan vi ikke se er dokumentert fra før noe sted.

Ravn

Eier av et beiteområde ved Stangemyrane, kunne 14.5.11 fortelle at ravn av og til overfløy og iblant landet midt blant de hekkende vipene, sannsynligvis på jakt etter egg eller unger.

Skjære

Observeres ofte i vipeterreng og får vipene til å gå aggressivt til angrep, noe som tyder på at de oppfatter skjæra som en stor fare. Skjæra er jo kjent for å ta mange små fuglearters egg og unger, men vipa er trolig i største laget og klarer vel i de fleste tilfeller å jage røveren bort.

Måker

Det er uklart i hvilken grad måker utgjør en fare for vipebestanden, men at måker tar andre fuglers egg og unger er velkjent. Hos oss er gråmåke og fiskemåke de antatt skadeligste for vipa.

Rotte

Nesten samtlige vipere i Karmøy hekker nå på innmark, med kort avsand til gårder og urbane områder. En skulle da tro at rotte ville utgjøre en risiko for vipes egg og avkom. Det er likevel ingen bevis på dette. Vipere får ruge i fred i områder som en skulle tro hadde rikelig med rotter. Rotte er for øvrig kjent for å ha utryddet

en hel ternekoloni ved Husøy for noen år tilbake. På verdensbasis har rotter som har fulgt mennesker til isolerte øyer, ført til fugletragedier, og innførte rotter er fortsatt en av de største truslene mot stedeagne hekkefugler.

Piggsvin

Er kjent for å kunne ta fugleegg og unger, men vipas hekkeplasser i Karmøy er for en stor del utenom de viktigste tilholdsstedene for piggsvin. Dyret er neppe noe problem for vipa.

Vær- og næringsforhold

I begynnelsen av mai 2011 var det svært tørt etter et par uker nesten uten nedbør og med høye temperaturer. Tørke kan virke negativt inn på overlevelsen til vipeunger som klekkes på åpne åkrer og enger uten dammer og fuktområder. Resultatet av en sjekk av vipeområder på Gunnarshaug og Hauge 14.5 (KBS/AKV) viste at vipeungene klarte seg bedre på våtmark med variert plantedekke enn på en på åpne åkrer uten dammer eller fuktige partier. 4 par som alle hadde hatt reir med fire egg, fikk ikke en eneste unge til å leve opp. Tre vipepar som holdt til i sump og våtmark i nærheten, klarte derimot jobben.

Ulik grad av overlevelse kan skyldes at næringstilgangen for ungene er bedre i våte omgivelser, og at åkrer i tørt vær tilbyr ungene for lite næring og gir dessuten ikke godt nok skjul for ungene mot predatorer og vanskelig vær. På industriområdet Vestheim hvor det er lite velegna grøntområder for næringssøk for vipeunger, forsvant samtlige unger til begge parene kort etter klekking både i 2008 og 2009. Ungene døde trolig av sult. En annen forklaring kan selvsagt være at de ble snappet av kråker, måker eller katter. Det har etter dette ikke hekket vipere i området Bygnes-Østrem.

Den milde vinteren 2011/12 var trolig årsaken til at de første vipene returnerte til Rogaland og Karmøy allerede i slutten av januar. Men de fikk en kald mottakelse. Like etter ankomst satte sibirkulda inn med temperaturer ned mot -10 °C. Frossen mark gjør det problematisk for vipene å få tak i mat, og sjøkant er ikke optimalt sted for vipa å søke næring. Det er sannsynlig at vipere som møter overgang til tøffe vinterforhold ved ankomst, vil prøve å trekke tilbake til overvintringsplassene.

Etter kortvarig kulde var den tidlige våren 2012 ellers preget av mildvær: Mange dager med

Om ikke vinteren har kommet før, pleier den å vise sitt hvite ansikt når vipa kommer tilbake. Selv om vipa allerede har lagt egg under slike forhold som her på Stangemyrane, takler den noen dager med snø og frost. 2.4.12.

vestlige vinder, lite sol og en god del tåke. Gråværet hindret trolig at det ble fart i ny trekkankomst for vipa. Hekkeplassene var lenge vipetomme. Fram til og med 18.3.12 var det fortsatt merkelig liten aktivitet blant vipene og antallet var lavt. Vanskelig å si om dette skyldes vær- og/eller næringsforhold. 21.3: Fortsatt vestavvær med mange skya dager med skodde og regn/yr, men nå er noen viper likevel i gang med å innta de mest attraktive hekkeplassene som Nordbø, Sletthei og Stangemyrane. 22.3 ankommer et høytrykk sørfra og vi får vårens første godværsperiode. På Østlandet har det siste uka vært rekordvarmt med 17-18 °C på det høyeste og de første låvesvalene er allerede ankommet. April og første del av mai var det en kjølig værtype hos oss med temperaturer ned mot frost helt fram til 10.5 og skikkelig ruskevær med mye vind og regn 11.-12-5. Ellers ble 14.5 og 17.5 våte dager. Mens perioden mars-april fikk nedbør rundt normalen, ble mai i sin helhet tørr, særlig siste del av måneden med høytrykk og varme fra 21.5. I slutten av mai og første uka av juni var det svært tørt, noe som nok skapte problemer for den oppvoksende vipegenerasjonen. Inntørka mark og pytter gjør det mye vanskeligere for ungene å finne mat.

Trusler på åker og eng

Generelt kan en skille ut tre hovedårsaker til at vipehekkinger mislykkes ved at reir blir ødelagt eller unger blir drept. Disse er: 1. Firbeinte og flygende predatorer. 2. Jordbruksoperasjoner (jorbearbeidelse, såing, gjødsling, sprøyting, høsting) 3. Beitedyr som trækker ned egg og unger. Av disse tre problemene for vipa utgjør nok førstnevnte den alvorligste trusselen. I

Nederland har en kommet fram til at 30 % av vipekullene blir predatert av rovdyr/rovfugler, mens 6-9 % blir ødelagt av jordbruksaktivitet.

19.4.11 kunne sauebonde Einar Paulsen på Sund fortelle at han året før hadde lagt merke til at vipeunger døde som en umiddelbar og direkte følge av spredning av fullgjødsel på sauebeitene. Han mente vipeungene fikk de små gjødselkornene i seg og døde av forgiftning.

Med flaks og nyttige instinkter har denne ungen nådd flygedyktig alder i traktorsporene på Langåker. De mest ettertrakta hekkeplassene for vipa er ofte også de farligste. Derfor trenger vipa bondens hjelp. 30.8.11.

Harving av åker på Langåker 9.4.10 førte til at alle 5 vipereirene ble ødelagt. En fjorårs kornåker samme sted gikk under plogen 4.5.11 og minst 3 vipere mistet reir og egg.

Skal bondeyrket svare seg økonomisk i dag må det settes høye krav til effektiv drift, noe som gjerne krever størst mulig areal per bonde og satsing på monokulturer. Det krever store, tunge maskiner og mye bearbeidelse av jord og avlinger og så lang sesong som mulig. Dette reduserer fuglenes anledning til å lykkes med hekkingen. For vipa har intensivering og spesialisering i jordbruket hatt stor negativ effekt. Det mosaikkprega landskapet med vårsådde åkerteiger, beiteland, dyrka eng og fuktige restområder har skrumpet inn. Åkrer som det sås i om høsten er nesten helt ubrukelige som hekkehabitat for vipa. Åkrer med rotvekster som kål, gulrot og potet, kan være greie hekkeplasser for vipa. Likevel er hekkesuksessen her laber fordi maskinelt utstyr til stadighet er i bruk i åkrene. Reir og unger er konstant under trusselen om å bli kjørt ned eller sprøytet over. Det industrielle landbruket med bruk av store mengder sprøytetmidler og kunstgjødsel, overforbruk av

vann og bruk av tunge maskiner, ødelegger miljøet. Denne formen for landbruk er dessuten svært arealkrevende. De seinere årene har dette spesialiserte landbruket ført til at tradisjonelle plantesorter er blitt byttet ut med høytstående kommersielle varianter. Dette har ført til tap i plantegenetisk variasjon, med andre ord resulterer det i mindre biologisk mangfold i naturen. I dagens jordbruk er drenering av våtmark, høye doser av sprøytemidler, dyptgående pløying med tungt utstyr, mindre beiting, spesielt i utmark og hei med på å redusere vipas muligheter til å overleve.

Drenering og dyrking

Drenering av myrområder fortsetter i Karmøy. Tørrleggingen fører til tap av viktige levesteder for allerede sårbare arter som vipe, rødstilk og storspove. Utvik 10.4.09.

Samtidig med at gammel beitemark og åkerjord henfaller til gjengroing, satses det i Karmøy på nydyrking ved at myrer tørrlegges eller en kjører på med stein- og jordmasser for å fjerne våtmark eller jevne ut terrenget. Bekkeløp legges i rør. Lyngheia med sine torvmyrer er også under press, og store områder er forvandlet til dyrkingsjord.

Minigravere har snart blitt allemannseie rundt om på gårdene og tilløp til forsumping og tette grøfter blir det fort rensket opp i. Rester av myr eller våte søkk på innmarka er en sterkt trua naturtype. Hvert dreneringsprosjekt gir vipa og de øvrige vadefuglene i innmarka forringa livsbetingelser. Det er forståelig at bønder må tørrlegge områder iblant, men en må ikke glemme hva vi mister av naturverdier ved slike inngrep. Det finnes offentlig midler for bønder som har anledning til å ta vare på fuglerike biotoper i våtmark.

Fragmentering

Med unntak av rugda, er alle vadefuglene våre krevende med hensyn til åpne arealer. Selv om myra de hekket på fortsatt ligger der som før,

kan den være tom for vipe, rødstilk og storspove nå på grunn av endret arealbruk i nærområdene: En teig med skog her, litt industri der, litt hus- og veibygging her, litt drenering og oppdyrking der. Slik oppstyking eller fragmentering av hekkebiotoper er en alvorlig trussel mot restbestandene våre av vadere, og det har nok medvirket til at for eksempel heilo og småspove har måttet gi tapt som hekkefugler i Karmøy.

Gjengroing

Endringer i økonomiske vilkår i jordbruket, fører til endringer i driftsformer. I Karmøy ser en det blant annet ved at det pågår nydyrking samtidig med at tidligere beite- og dyrkingsjord legges brakk. Følgen er rask gjengroing der beiting opphører. Det finnes mange eksempler rundt om i kommunen på steder som for 40-50 år siden var åpne og gode hekkeplasser for vipa, men som nå består av kratt og skog.

I tillegg til den direkte ødeleggelsen av hekkehabitater for vipa, har gjengroing (ved selvspredding eller planting) en indirekte negativ effekt ved at egg og unger blir mer sårbare overfor predatorer som kråke og rev. Barskogens tilvekst, har gitt rovfugler som hønsehauk og havørn nye muligheter.

Gjengroing skjer ikke bare ved planting eller selvspredding av busker og trær. Også siv og høyutvoksende urter kan bli et problem for vipa der beiting opphører. Det mest åpenbare problemet for tida er framveksten av lyssiv og takrør. Lyssiv sprer seg hurtig i svært mange tidligere gode hekkebiotoper for vipa. Når tettheten av lyssivtuene blir stor nok (over 50 % av beitemarka?) flytter vipene bort. Sivet gjør at de mister kontroll på omgivelsene, predatorer kan lettere lure seg innpå, og arealet for fødesøk blir for lite. Hva denne relativt raske spredningen av lyssiv kommer av, er ikke fullt ut forstått, og det vil kreve mye arbeid å få redusert utbredelsen og spredningen, enten ved bruk av sprøytemidler (MCPA, Mekoprop) eller mekanisk (pløying).

Infrastruktur

Flere veier og mer trafikk. Flere kabler og master. Vindmøller og antenner. Flere boligfelt og industriområder. Stadig flere konstruksjoner som vipa og andre fugler kolliderer med og omkommer. Ustanselig press på arealer til ulike utbyggingsformål, fratar fuglene sakte, men sikkert både tidligere

hekkeområder og gode biotoper for matjakt og rast. Forsvinningen av den tidligere årvisse hekkebestanden av vipe i området Eide-Østrem-Bygnes er et klart eksempel på utbygging og arealbruk som ikke er forenlig med behov som vipa har for å kunne gjennomføre hekking. Det til tross for at den er tilpasningsdyktig og tolererer ufattelig mye støy og menneskelig aktivitet nær reir og unger.

Langt fra all utbygging av fornybar energi er grønn politikk. For eksempel truer nå vindmøller fugler over hele verden. Den spanske fuglevernorganisasjonen SEO har regnet ut at landets vindmøller i snitt dreper 111-333 fugler hver. Med totalt 17 780 møller blir det svære tall. www.seo.org/media/docs/Manual_molinos.pdf (28.3.12)

Ferdsel og forstyrrelser

Fuglene i jordbrukslandskapet blir utsatt for konstante miljøproblemer i form av støy og forstyrrelser. Men dette er prisen de er villige til å betale for å utnytte de fordelene dette landskapet gir dem i form av lett tilgjengelig mat og et visst vern mot sky predatorer. Dersom fuglene får ha egg og unger i fred, er det nesten ufattelig hvor mye mange tåler av menneskelig aktivitet i åker og eng.

Forurensing

Når bruken av gjødsel blir ekstra stor, vil særlig nitrogenforbindelser kunne føre til endringer i vegetasjonen som gjør områder mindre egna som hekkeplass for vipa. Kortvokst gress er en betingelse for at vipeungene skal klare å ta seg fram og finne mat. Sprøytemidler som blir brukt forskriftsmessig utgjør neppe noe stort problem og forgifter trolig ikke voksne eller unger. En kan likevel ikke se bort fra at sprøyting har en negativ effekt på mark- og insektfaunaen, og dermed reduserer overlevelse av vipeunger på steder med mye sprøytemidler i bruk.

Jakt

I Vest-Europa er det mange steder lange tradisjoner for å utnytte vipene til mat. Ikke minst er eggene regnet som en delikatesse, og på 1800-tallet ble det blant annet i Nederland samlet inn enorme mengder egg både for eget forbruk og til eksport. I dag er ikke dette særlig utbredt, men arten får likevel ikke være i fred og eggssamling pågår fortsatt. I provinsen

Fryslân i Nederland er det lov å sanke 6700 vipeegg årlig!

Åtte EU-land tillater fortsatt jakt på viper i vinterhalvåret. I år 2000 ble det anslått at jakt tar livet av så mye som én million viper årlig i Vest-Europa, noe som skal tilsvare rundt 13-24% av den europeiske høstbestanden. Trolig skytes mer enn 90 % av disse i Frankrike, Italia og Spania, (birdlife.no, 5.2.2009). Totalt drepes det i Spania alene årlig 4,5 millioner fugler ulovlig ved hjelp av nett, limpinner og kuler, www.cazailegalaves.es/. I Norge har vipa rødlistestatus og er ikke jaktbar.

Redusert kvalitet på beite

En stadig økende del av tidligere beiter er i ferd med å bli overtatt av det bonden vil kalle for ugras. En av de mest aggressive artene for er lyssiv. Det sprer seg nå ikke bare i våtmark, men også i bra drenert mark. Lyssivet reduserer beitearealet og legger beslag på store arealer som vipa tidligere har kunnet bruke til næringssøk og reirplass. Problemet med lyssivet finnes over hele kommunen, ikke minst på de viktige hekkeplassene på Nord-Karmøy. Ingen vet med sikkerhet hva den raske spredningen kommer av. I tillegg til lyssiv har også takrør overtatt tidligere beiter og hekkeplasser for vipe og andre vadefugler. Storestemmen på Bygnes er et talende eksempel. Til forskjell fra lyssiv trenger takrør beitefred for å ekspandere.

Endret arealbruk

De siste tiårene har det skjedd store endringer i bondens bruk av innmarka hvor flertallet av vipene hekker. Omleggingen har ført til redusert areal med åkerbruk og storsatsing på grasproduksjon, totalt færre storfe på beite, og satsing på kyr til kjøttproduksjon i stedet for melk. Dessverre har endringene stort sett hatt negativ effekt på hekkefuglene. Mindre åkerareal betyr tap av gunstige steder for hekking og matjakt for vipe og andre vadere, mens den stadig økende satsingen på grasproduksjon har drevet vipa bort fra tidligere hekkeplasser. Slåttengene drives så intenst at det som regel ikke blir tid nok for vipa til å gjennomføre hekking mellom hver innhøsting eller jordbearbeidelse. Dessverre har Karmøys største og mest veldrevne jordbruksområder blitt stadig mer ugunstige som levesteder for vipa, og jordbrukslandskapet er i dag generelt mindre egna til å ivareta det biologiske mangfoldet enn før.

Det var bedre tider for vipa på den tida da denne høyvenderen var i bruk. Kontrasten til vår tid med høyballproduksjon er stor. Det er en utfordring for naturforvaltningen å finne løsninger på problemene som "hi-tec" jordbruket skaper for fuglene. Tjøsvoll 13.11.11.

Lygheia på Dale er utvalgt område i "Nasjonal handlingsplan for kystlynghei". Det betyr bl.a. støtte til inngjerding og beiting etter gamle tradisjoner. Befaring med grunneiere, Mons Kvamme (med ryggen til) fra lyngheisentret på Lygra og kommunen. Mon tro om vipe, heilo og småspove finner veien tilbake hit? 31.5.12.

Oppsummering av trusselfaktorer

Gjennom våre tre studieår av situasjonen for vipa i Karmøy, kan vi oppsummere følgende trusselfaktorer som har sendt bestanden til et lavmål etter maksimum på 1970-tallet:

Negative faktorer for reproduksjonen er:

1. *Predatorer.* Økning av antall firbeinte som tar egg og unger. Rovdyr som katt, mår, mink og rev er de som ødelegger mest for vipa. Økning i rovfuglbestandene der hønsehauk og vandrefalk trolig er de mest effektive i å ta voksne vipa. Også kattugle har det blitt flere

av og den kan også ta vipe. I tillegg er hubro og havørn, kråke og ravn aldri langt unna vipa.

2. *Skog.* Leplantinger (oftest sitkagran) og mer skog generelt som følge av planting og selvspredning, lukker stadig mer av det åpne landskapet som vipa krever. Framveksten av skog har dessuten ført kråker og rovfugler tettere inn på vipas hekkeplasser.

3. *Drenering.* Stadig mer våtmark tørrlegges til ulike formål, blant annet til nydyrking. Dette gir færre gunstige hekkemiljøer for vipa. Redusert beiting i lyngheia, grøfting, gjengroing og skogplanting har gjort hei og torvmyr ubrukelige som hekkesteder.

4. *Endringer i jordbruksdriften.* Dyrking av flerårige gressarter som spirer tidlig på våren vokser fort vipa over hode. Det tette, høye gresset blir ugjennomtrengelig for både voksne og unger. Grasproduksjonen legger beslag på svære områder og med 3 innhøstinger per sesong blir arealene ubrukelige som hekkeplasser for vipa. Vårpløying av åkrer, betyr ofte ødelegging av reir. All aktiviteten på åker og eng med pløying, harving, tromling, såing, gjødsling og sprøyting medfører mange avbrekk i ruging og ungepass for vipa. Uten hensyntagen fra bondens side, lykkes svært få vipa med ungeproduksjon i slike habitater. Tungt jordbruksutstyr tettepakker jorda og gjør det vrient for vipa å få tak i meitemark og annen levende føde.

I tillegg til nevnte problemer, finnes det mange trusler mot vipa i vinterhalvåret. Altfor mange vipa returnerer ikke til hekkeplassene på Karmøy etter vinteropphold i utlandet.

Negative faktorer for vinteroverlevelse er:

1. *Jakt* både langs trekkrutene og i vinterområdene pågår tross i minskende bestand.

2. *Rovfugler.* Flere rovfugler i vinterområdene og langs trekkruta.

3. *Reduksjon av optimale mat- og rasteplasser* under trekk og i vinterområdene.

4. *Klima.* Langvarige kuldeutbrudd med barfrost eller snø i vinterområdene.

5. *Kollisjoner* med menneskelige konstruksjoner, som f. eks. el-ledninger, vindmøller og trafikk.

Ankomst

Ingen vipper overvintret i Karmøy vinteren 2010/11. Dette kan skyldes at den kalde vinteren 2009/10 tok knekken på alle med overvintringsstrategi innebygd. Høstens siste observasjoner ble ei vipe i Tarevika, Langåker 14.11 og ei på Salhus 21.11 (AO). Selv om vinteren 2011/12 ble den rake motsetningen til de foregående uvanlig kalde vintrene, forlot sannsynligvis alle vipene Karmøy, selv om det var en rekordmild og grønn vinter fram til midten av januar. Meldinger om 2-3 vipper på Nord-Karmøy (Lande og Velde) i desember og januar kan tyde på at noen ytterst få tilbrakte vinteren hos oss.

Vipenes årlige ankomst følger et ganske fast mønster både i tid og rom. De første plassene de benytter etter ankomst er velkjente, og er som regel større områder med eng eller åker hvor det er lett tilgang på meitemark. Men også holmer og skjær kan fungere nærmest som flyplasser ved ankomst. Guleskjerå og Kjellskjer i Vorråvågen er eksempler.

Forløperne

Blant de aller første vipene som returnerer etter årsskiftet er flertallet hanner, slik som denne på Hillesland 14.2.11. Selv på lett frossen mark klarer vipa å finne favorittfoden sin: meitemark.

Det er oftest ikke mulig å si når de aller første vipene ankommer Karmøy om våren. Årsaken er at enkeltindivider eller småflokker kan overvintre lokalt uten å bli oppdaget før tida da de første vipene kan forventes å ankomme fra utlandet. Men ser en på notater helt tilbake til 1960-tallet, finnes det en markert økning i antall observasjoner av vipper i månedsskiftet januar/februar. Det er derfor rimelig å anta at de aller første regulære trekk-vipene innfinnes seg på denne tida. De fleste førstegangs-

noteringene for de enkelte årene siden 1967 befinner seg i første halvdel av februar. Bare unntaksvis går både januar og februar uten at vipper er sett, og første uka av mars blir tida da de første viser seg hos oss. I forhold til 1960-70-tallet har forløperne ankommet et par uker tidligere etter århundreskiftet.

2011: De første vipene i 2011 ble sett allerede 6.2 med en flokk på 5 på Hillesland (OKB), 2 på Gunnarshaug (pm KBS) og visstnok en flokk ved Tarevika (pm OKB). Det ble ikke sett vipper etter dette før 14.2 da 3 hanner søkte mat på et jorde på Hillesland (AKV).

Flere ankom med sørøstkulingen midt i februar. En flokk på 11 lettet fra Hilleslandjordene 15.2 og fløy mot SSØ mens 3 var på matleit på Vikra (AKV). Samme dag ble det sett en flokk på 4 på Stava og en flokk på 12 på Avaldsnes (AO).

Det er marker hvor vipene har størst kjangs for å finne meitemark som tiltrekker seg de første flokkene. I praksis betyr det næringsrik beitemark og dyrkingsjord, gjerne sørvendte helninger hvor det er litt ekstra solvarme og ikke frost i bakken.

Videre ankomst i 2011: 7 vipper rastet i hekkeområdet på Sørbø, Velde 16.2 mens 4 trakk mot sør over Falnes 17.2 og 7 holdt til i Tarevika på Langåker eller søkte opp frostfrie sig i området for å finne mat. I løpet av de neste dagene med frost og vintervær, ble det ikke sett flere vipper, og en kan lure på hvor vipene som allerede hadde ankommet under mildværet, gjorde av seg. Returnerte de til de frostfrie stedene de kom fra på andre siden av Nordsjøen? En flokk på 6-7 vipper holdt stand på Stange gjennom frostperioden (KBS).

Omlagging av været fra kaldt høytrykk til mildt lavtrykk fra 24.2 banet vei for flere vipper. 7 trakk over Stava 24.2 (AO). 5 vipper satt 26.2 i en åker og på hekkeplass på Gunnarshaug.

Sist i februar begynte også andre trekkfugler å vise seg. De første tjeldene ble notert 25.2 da tre nylig ankomne satt på Kjellskjer i Vorråvågen. Dette var første plassen hvor de ble sett i fjor også. Da var fire individer på plass 22.2. I løpet av vinteren ble det gjort to observasjoner av tjeld – begge på Åkrasanden. Det var trolig ett enkelt individ – og kanskje den eneste tjelden som tilbrakte vinteren 2010/11 i Karmøy. Tre tjelder hadde ankommet Åkrasanden 27.2. To nye trekk-

ankomne vadere kunne noteres i tillegg: en sandlo og en heilo på åker ved Tarevika og en sandlo på Åkrasanden (AKV). Viper ble sett på Dale (7) og ved Tarevika (5). Største vipeflokk til nå: 12 rastet i Tarevika 3.3 (AKV). Her var det også samtidig 3 sandloer.

Nesten uten unntak må de første vipene takle utbrudd av kaldt vær med snø og frost etter ankomst. Så snart været blir mildere igjen, er de klare til å rykke inn på hekkeplassene. Flokken på bilde er fra Gunnarshaug. 4.4.10.

2012: Etter langvarig lavtrykksaktivitet gjennom vinteren 2011/12 snudde værlaget sist i januar. Men like før overgang til sibirluft, rakk de første vipene å ankomme Karmøy med den forutgående kraftige sørøstlige vinden. 28.1 var 3 hanner å se på matleit på jordene på Kvilhaug. Samme dag ble den første sanglerka notert i området, og flokker av stær og gråtrost ble sett rundt om. Det ble registrert mange småflokker av vipe også andre steder langs kysten av Sørvestlandet, så et svært tidlig trekk over Nordsjøen mot hekkeplassene var nok i gang. 29.1 satt en vipehann sammen med en flokk måker på et skjær i Vikevågen. Så kom kulden for fullt med barfrost og synkende temperaturer. De kaldeste dagene ble 29.1-5.2. På flyplassen ble vinterens laveste temperatur målt 1.2 med $-8,8$ °C.

Til tross for kaldt vær: Ei vipe ble observert på Øvrabø 2.2. og ei på Sund samme dag. Dette var trolig viper som allerede hadde oppsøkt hekkeplassene sine. De neste hjemvendte ble 2 på Stava 8.2 (AO) og ei på Gunnarshaug 9.2. En hann satt i fjæresonen på Medhaug-sanden 11.2. Etter dette kom en periode med plussgrader, men kraftig vest-nordvestlig vind hindret ankomst av nye viper. 12.-20.2: Ingen observasjoner i en periode med vekslende vær, mye vestavind og $0-7$ °C. De fleste vann er islagte ennå. Vi fikk en ny omgang med litt snø 19.-20.2.

Til tross for mildvær ut februar kom det ingen flere viper til Karmøy, og de som viste seg før kuldeperioden, må ha trukket bort. En sjekk både på Nord- og Vest-Karmøy 1.3 resulterte i kun 1 vipe: på Matland (KMS).

Med omlegging av været til sørøst vind og delvis klarvær, kom vipene for fullt fra 2.3. Med vipene kom det også en god del andre trekkere. Største flokk med stær: ca. 500 på Kvilhaug 4.4, de første ringduene, flere av sanglerke, sandlo og gravand Dessuten en snadderand hann i Bøvatnet 4.3, og første tjeld på Stavasanden 3.3.

Hovedankomst

I midten av mars ankommer vanligvis det store flertallet av Karmøys viper, og samtidig passerer de største flokkene som skal videre. Notater helt tilbake til slutten av 1960-tallet og fram til i dag viser at de fleste store trekkdagene ligger innenfor perioden 9.-27.3. Det har muligens skjedd en viss forskyvning fram i tid av hovedankomsten. År med ekstra stort trekk allerede i første uka av mars fant sted i 1991, 1994 og 2012, mens store mengder rastende og trekkende viper ble sett så seint som 3.4 og 11.4 i henholdsvis 1977 og 1976.

2011: De første store flokkene med vipe i 2011 meldte sin ankomst 10.3. En flokk på 35 rastet på jordene på Kvilhaug og to flokker med ca. 40 i hver holdt til i og ved Tarevika. I den ene flokken var det også en (sørlig) heilo hann. På Tarevikmarkene hadde en flokk på 7 stor-spovert landet og i selve vika var det en flokk på minst 500 stær og 4 tjelder. Flokker med tjeld var det også på Stavasanden og Åkrasanden, mens den største flokken på nesten 100 individer satt tett sammen på Kjellskjer i Karmsundet. De første hettemåkene i sommerdrakt ble sett på Åkrasanden 7.3 og dagen etter var det 4 individer å se, noe som antyder trekkankomst.

14.3 var det fortsatt sparsomt med viper rundt på Karmøy, til tross for mildvær. Det er usikkert om de flokkene som befinner seg i eller nær tradisjonelle hekkebiotoper er "våre" viper eller om de bare har pause på veien videre. 12 individer holdt til på Hillesland og 3 satt på holme i Tjøsvollsvatnet (AKV).

Den 15.3 ble det talt en flokk på 22 som rastet i Bøvågen, mens en flokk som satt på et "skjær" i Fiskåvatnet talte 27. Dette er trolig viper som er hjemmehørende i området. Første par med storspove var allerede på hekkeplass på Nordstokke 15.3, men ingen viper ble sett her.

Vipeflokk raster på vinterbleik potetåker ved Tarevika på Langåker. Midt i bildet (delvis skjult av ei vipe) ses en sørlig heilo hann. Heiloen var før et vanlig innslag i vårflokkene av vipe, og mange av dem hekket i Karmøyheiene der de nå er utryddet. Hvor de få som ennå raster tidlig på våren hekker, er ukjent. 10.03.11.

De største flokkene 16.3 ble sett ved Fiskåvatnet/flyplassveien med 45 som rastet sammen med 2 heilo. I Bøvika oppholdt det seg en flokk på 46 viper og en flokk tjeld.

17.3 ble vårens største vipeflokk så langt talt: 105 individer i Bøvågen (KBS). 19.3 befant det seg minst 96 viper ved Fiskåvatnet, 49 i Bøvågen samtidig og til sammen 65 på Hillesland. Andre steder ble ikke talt.

Stadig flere viper sitter nå 20.3 spredt rundt på hekkeplassene, men de er langt fra fulltallige ennå. En sjekk rundt på Sør-Karmøy 21.3 resulterte i kun to større flokker: 68 rastet på mark på Hillesland og ca. 30 i flokk på Kvilhaug. Videre fram til 24.3 kom det muligens ikke flere vipeflokker til Karmøy, men viper fra de "gamle" flokkene spredte seg ut til hekkeplassene eller reiste videre.

Det er ennå per 28.3 lite liv på vipenes hekkeplasser. De beste og erfaringsmessig mest produktive områdene er okkupert, men det er lite sang å høre og laber aktivitet. Det kan skyldes det kjølige været med nattefrost og få solskinnstimer. En omfattende telling av viper innen kommunegrensene 26.-27.3 resulterte i ca. 320 individer på Torvastad-Avaldsnes (KBS/KMS) og ca. 220 på Sør-Karmøy (AKV). Da mangler det fortsatt tall fra en del kjente vipeområder, men samtidig inkluderer tallene noen flokker som kanskje bare er på passasje. Summen på ca. 540 viper (270 par) kan være i nærheten av det totale antallet som går til hekking i Karmøy i 2011.

2012: De første store flokkene ankom Karmøy fra 2.3. Følgende tidligobservasjoner av vipe

ble langt ut på artsobservasjoner.no og/eller sett av prosjektgruppa:

2.3: Håland, Torvastad: flokk 40 fløy over. 3.3: Tarevika: flokk 42, ei vipe var fargemerket med en av våre ringer, pluss en flokk på 12 fløy over. Tjøsvollvatnet: 1. Gunnarshaug: flokk 10, Torvastad kirke: flokk 27, Brekkedalen 1. Austevik: Flokk 16 (4 hunner, 12 hanner).

4.3: Ca. 45 på beitemark og i fjæra på Sørbø, Velde. 20 på brakka eng Vorrå. 6 ved Bøvatnet. 5.3: Flokk ca. 100 på Tarevik-markene. 2 hanner ved Tjøsvollvatnet og 2 hanner på åker på Nes var nok på hekkeplass. Det er fortsatt stor overvekt av hanner.

I sørlig storm og regn 7.3 dukket en flokk på 78 viper opp på Langåker denne dagen. Ingen var ringmerket, noe som kan være en indikasjon på at vipeflokken ikke tilhørte den lokale hekkebestanden. Flere tjelder ankommer nå: 8 Åkrasanden 6.3 og 6 Stavasanden 7.3.

En grundig sjekk både nord og sør på øya 11.3 tydet på laber trekkaktivitet. Det kan skyldes vestlig, urolig vær og mye tåke. Ingen større flokker var å se f.eks. på Hillesland, Kvilhaug eller Langåker. En flokk på ca. 30 holdt til på Sørbøneset, Velde og en flokk på knapt 20 satt i vannkanten ved Bøvatnet. Av 4 viper på Guleskjerå, Bygnes var 3 hanner og 1 hunn.

En sjekk på strekningen Heiå-Åkra-Langåker 14.3 resulterte i følgende vipetall: Flokk 27 på måkeneset, Stavasanden, flokk 6 i vannkanten på Heiavatnet, 3 på holme i Tjøsvollsjøen. Det er med andre ord ikke noen stor vipeaktivitet rundt om ennå. Fuglene sitter og trykker på steder med liten oppdagbarhet. Mangel på hekkeaktivitet og trekkankomst kan skyldes mye skodde og gråvær.

Fortsatt skodde og tett skydekke 16.3. Ingen viper å se under sjekk 20.3 på Hillesland og Mjøhus-Liknes. Hvor er de som ankom i begynnelsen av måneden? 21.3: Flokk på ca. 30 viper i Bøvågen.

Under grundig opptelling over hele øya 1.4, ble kun to større vipeflokker notert, ca. 30 i hver. 2.4 rastet en flokk på 65 på ei eng på Ferkingstad. To av vipene var fargemerka og det antyder at flokken hadde lokal tilhørighet. Flokk på ca. 70 i Bøvågen 5.4 kan være lokale hekkere, men ingen var merket. Rundt 10.4 synes trekket og ankomsten til Karmøy å være avsluttet.

Til hekkeplassene

Det meste av vinteren kan være mild og grønn, men når de første vipene returnerer kommer ofte også kulden på besøk. Denne vipa har funnet tilbake til hekkeplassen sin på Vestheim industriområde på Bygnes hvor den ennå hekket i 2008. 17.3.08.

Lengden på tidsrommet mellom ankomst og spredning til hekkeplassene varierer med værforholdene rett etter ankomst. Under gunstig mildvær skjer erobringen av gamle revirer nesten umiddelbart. I løpet av første halvdel av april går de aller fleste ankomstflokkene i oppløsning og vipene sprer seg ut til de enkelte hekkeplassene.

2011: De første vipene som tilkjennegav at de var på hekkeplass i 2011 var 5 individer som drev med reirgroping på eng øst for Stava-sanden 19.3. Neste notering av sikker hekkeadferd ble gjort 23.3 da 5 vipere markerte revir med sangflukt over Bøvatnet. Denne våren gikk det med andre ord 5-6 uker fra de første vipene landet på Karmøy til de første var i gang med hekkeadferd.

2012: Etter en mild vinter ankom de første vipene Karmøy allerede i slutten av januar. Ei av disse var sannsynligvis også på hekkeplass da den ble sett på et jorde på Sund 2.2. Dette er ingen typisk rasteplass. Til tross for vinterlige forhold, ble den neste vipa notert på hekkeplass på Gunnarshaug allerede 9.2.

Samtidig med ankomst av store trekkflokker første uka av mars, ses de første (hannene) på vellykka hekkeplasser fra i fjor, f.eks. i Brekkedalen på Torvastad, ved Bøvatnet og på Nes.

Et par på hekkeplass på Langåker og på Bygnes-gården 11.3. Flokk på 6 i vannkanten ved Heiavatnet var muligens vipere med lokal tilknytning til området Heiå-Haringstad.

De første i gang med hekkeaktiviteter: 6 individer med kurtise, sang og reirgroping på åker, Øvrabø 16.3. Tilsvarende aktivitet ikke sett andre steder verken nord eller sør på øya. 12 vipere på holme i Fiskåvatnet samtidig, tilhørte nok den lokale hekkebestanden.

21.3 er antall vipere på hekkeplassene endelig på vei opp. Eksempler: 7 hanner i sangflukt over Sletthei med flere individer sittende rundt på mark og myr. På Sørbø var det til sammen ca. 30 vipere, de fleste satt på hvileskjæret, men noen på hekkeplassen. Til sammen 5 vipere satt i myr og beitemark, Stange. 22.3 skjedde det mye på Vest-Karmøy med stor sangaktivitet i de områdene som har produsert best de siste åra: på Nes-Ferkingstad-Langåker. I en flokk på ca. 60 vipere på åker nær Tarevika, ble to ringer avlest. Det viste seg å være unger fra 2011, den ene merket like i nærheten og den andre merket på Haga.

Per 25.3 er alle hekkeplassene som hadde god ungeproduksjon i fjor okkuperte, men vipene er likevel ikke tilstede hele dagene ennå. Flest er på plass formiddag og kveld. De benytter nok sjøkant og skjærgård til rast i en periode midt på dagen. Det er forbausende nok ennå ikke sett vipere på østsida av øya på strekningen Kopervik-Skudeneshavn. Trekkflokkene som alltid har vært å finne f.eks. på Hilleslandjordene, har uteblitt. Dette har ikke skjedd tidligere. Første "single" par på gammel hekkeplass Nordstokke 27.3.

Per 1.4 har alle hekkeplasser som i fjor lyktes med å produsere unger, vipere til stede. Men i habitatene med færrest par og som kanskje ikke lyktes med å få unger helt fram til flygedyktig alder i fjor, er det fortsatt "uro". Vipene kan være til stede den ene dagen, men borte den neste.

Rundt 15.4 synes årets hekkeplasser i all hovedsak å være okkuperte med vipere fulltallig til stede på heldagsbasis. Knappt halvparten ser ut til å være i gang med ruging ennå. Det foregår nok fortsatt sondering av terrenget. Særlig er vipere på ikke-optimale hekkeplasser og på plasser hvor de mislyktes i fjor flakkende mellom forskjellige alternative steder å slå seg ned for hekking i år.

Hekketid

Etablering og hekkestart

Vi kan ikke vite helt sikkert om de aller første vipene som ankommer Karmøy om våren, er hjemmehørende her eller om de bare raster og drar videre. Først når flokkene begynner å løse seg opp og viper dukker opp her og der på tidligere velkjente reirplasser, kan en derimot være rimelig sikker på at det dreier seg om hjemkomne fugler med planer om hekking.

2011: Årets aller første observasjon av revirhevdende vipe, ble gjort ved Bøvatnet 14.3 der noen få vipere drev med sangflukt (KBS).

Spredningen ut fra større flokker på faste rasteplasser til de ulike hekkeplassene fortsatte de neste dagene. 16.3 ble det sett 1-3 individer på forskjellige steder hvor det var vellykka hekking i fjor, f.eks. på Torvastad, Ådland, Langåker (ved hovedveien) og på Stava. 5 individer drev med kurtise, sang og reirgroping ved Stavasanden 19.3. Samme dag satt det 5 vipere på Guleskjerå, Bygnes. Dette er en kjent rasteplass for lokale hekkere.

Kontroll av ei fargemerka vipe i en flokk på ca. 100 ved Fiskåvatnet 19.3 (AKV), viser at også fjorårsunger nå har ankommet lokale hekke-

Hjemvendte vipere på isen på Hilleslandsvatnet. 26.3.10.

plasser. Vipa med ringnummer JAR4 ble merket som unge i Stangemyrane 20.5.10 (AKV/OKB), se bildet under.

25.3 var det fortsatt liten aktivitet rundt på hekkeplassene. Opptelling på Nord-Karmøy (nord for flyplassveien) 26.3 resulterte i ca. 250 individer. 70 av disse var i samla trekkflokk ved Torvastad kirke, resten spredt rundt. Den totale hekkepopulasjonen i område kan med dette antas å ligge på drøyt 100 par. I de siste dagene av mars holder en flokk på 60-85 vipere til på Kvilhaug. Dette er største flokken på Sør-Karmøy på denne tida. 29.3 er 7 vipere på plass på kjent hekkeplass på Sund og ca. 1.4 legges første egg i reir ved Stavasanden. Hekketida har for alvor begynt.

Denne vipehannen som ble merket som unge på Stangemyrene 20.5.10, hviler her på en torvflate ute i Fiskåvatnet etter trekkankomst, 19.3.11. Nummer JAR4 ble den eneste kontrollen i 2011 av de 25 ungene som ble fargemerka året før.

2012: Snøvær og minusgrader de første dagene i april 2012 setter nok en stopper for tidlig egglegging. Selv om det er godt med vipere på de beste hekkeplassene, er ingen sett med egg ennå per 2.4.

Egglegging og rugetid

Start for eggleggingen er forskjøvet en ukes tid fram i forhold til hva som var normalt på 1960- og 70-tallet på Karmøy. Dette kan skyldes klimatiske forhold, eller en tilpasning til den nye predator-situasjonen og det forandra aktivitetsmønsteret i jordbruket som gjør at det i lengden lønner seg for vipa å legge tidligst mulig. Uansett tidspunkt for egglegging, er det normalt at mange reir blir ødelagt. I Nederland har en kommet fram til at 30 % av vipekullene blir predatert av rovdyr/rovfugler, mens 6-9 % blir ødelagt av jordbruksaktivitet.

I 2009 lå allerede 3 par på fullagte kull ved Stavasanden 8.4, noe som betyr start for egglegging seinst 5.4.

I 2010 var vipene ved Stavasanden enda en gang de som innledet eggleggingen først, og nå med ny rekord: To reir med henholdsvis 3 og 4 egg. Første egg må seinst ha blitt lagt 30.3. Ekstra tidlig hekkestart etter en uvanlig kald vinter, var uventet.

De første reira med egg i 2011 ble som i fjor funnet på et jorde like øst for Stavasanden. 4.4 var det 4 egg i to reir her, altså med start for egglegging seinst 1.4. I 2012 ble den første rugende vipa oppdaget på Øvre Liknes hvor den lå på reir allerede 1.4. Eggleggingen må dermed ha startet seinst 29.3. Reirinnholdet ble ikke sjekket, men vipa ruget fortsatt fast de to påfølgende dagene slik at kullet trolig var fullagt 1.4. Det kan nevnes at rugingen pågikk gjennom netter da temperaturen falt godt under frysepunktet (-5,2 °C målt på flyplassen natt til 4.4). Det kalde været hindret nok flere vipere fra å starte ekstra tidlig egglegging.

20.4 har flertallet av vipene fullført egglegging og er godt i gang med rugingen. Det er ikke bekreftet et eneste røvet kull ennå – selv ikke i de mest katte- og kråkerike områdene. Vipere som ennå ikke er i gang med årets egglegging, synes å være på lokaliteter med visse vansker for vipene – slik som forstyrrelser fra rovfugler eller jordbruksaktivitet. Eller at de i år ikke er helt komfortable med hekkemiljøet – at det er endret fra i fjor, f.eks. fra åker til eng eller tørket ut ved grøfting. Per 14.5.12 er 7 vipere funnet rovfugtatt på hekkeplasser hittil i

sesongen (4 på N-Karmøy og 3 på sør (AKV, KMS). 15.5 kunne G. Lurane på Ferkingstad fortelle at han i løpet av de siste to ukene hadde funnet ytterligere 3 drepte vipere i hekkeområdet og at 7 av de 11 reirene der var blitt plyndret.

Dette er aldri sett før hos oss: vipereir med 7 egg! En mulig forklaring er at to hunner har ett felles reir. Dessverre ble kullet plyndret midt i rugetida. Ferkingstad, 19.4.12.

Klekking og oppvekst

Snart kan denne vipeungen ta til vingene, og den farlige oppvekstida er over. Den har hatt flaks, for en slik åker er ikke et optimalt oppvekstmiljø. Hemnes, 5.6.09.

Hvor mange unger får et vipepar i gjennomsnitt på vingene i løpet av en hekkesesong? Det er gjort mange undersøkelser av den årlige produktiviteten hos vipa rundt om i Europa og antallet overlevende unger ligger ofte rundt 0,8, men tallene varierer fra 0,4 til 1,6. Vipepar som får minst én unge på vingene, må betraktes å ha hatt en vellykka hekkesesong! I løpet av de siste tiårene har produktiviteten gått ned i Vest-Europa og mange steder falt under grensa for en bærekraftig populasjon. Dette er trolig også tilfelle hos oss lokalt. Et mål for prosjektet er å finne ut av dette og legge til rette for økt produktivitet for vipa. For å erstatte det årlige tapet av vipper, må hvert par i snitt få 0,83-0,97 unger på vingene. (<http://www.jstor.org/pss/5583,10.1.12>).

De vanligste grunnene til at unger dør under oppveksten, er jordbruksaktiviteter, predasjon og sult. I tillegg kan perioder med kaldt og vått vær forårsake ungedød. Etter 1960 har overlevelsesprosenten fra år til år for voksne vipper økt, kanskje som en følge av mindre jaktrykk og mildere vintre.

2011: Det første av de 3 kullene på sletta ved Stavasanden, var klekta i dag 28.4. Allerede 1.5 var det tomt for vipper her. Ingen unger å se, ingen ruget eller varslet i området. Dermed skjedde det samme som i fjor: vellykket rugetid, men så snart ungene kommer på beina, går det galt. Hvem er det som tar unger, men ikke egg? Eller dør ungene av matmangel? På Ådland, sør for skolen, var det 1.5 fortsatt unger å se i tilsvarende biotop som ved Stavasanden.

31.5: Det vokser nå opp unger mange steder hvor hekking startet i april, men langt fra alle

har lyktes og mange par har bare en unge. Unger forsvinner i urovekkende antall, farer i jordbruket i det siste har vært utkjøring av gjødsel (f.eks. Haga), pløying eller andre åker/maskinarbeider, samt hardt beitetrykk.

Det er et ubesvart spørsmål hva som har skjedd i de velpreparerte og nysådde åkrene på Bø og Gunnarshaug hvor det var rundt 10 reir som ble avmerket i vår. Det ser ikke ut til å vokse opp en eneste unge her i motsetning til andre biotyper som produserer flere unger enn i fjor. På Nes, på en tilsvarende åker, hadde 4 vipper gått til hekking på ny. Ingen unger ble sett til tross for at mange la tidlig her i første omgang og ble påpasset av bonden som satte opp reirpinner.

Til tross for at gårdbruker A. E. Aase i samarbeid med Vern Vipa satte opp merkepinner og flyttet på reir, gikk alt galt på Gunnarshaug i 2011. Ungene ble borte like fort som de klektes. Mye tyder på at slike åkrer som bearbeides i rugetida, fører til sultedød for ungene eller at de blir til mat for predatorer i slikt åpent terrenget. 6.5.11.

Sauebeite hos Einar Paulsen på Sund. Fuktige partier og passelig beitetrykk førte til at et tosfra antall unger kom på vingene i 2011. 16.5.11.

2012: 1.5 var det første kullet klekka. Det skjedde på Liknes og ble rapportert av L. Mikkelsen som kunne melde om 4 unger. Mot

slutten av rugetida i 2012 gikk mye galt. Dette er erfaringen også fra tidligere. Kommer de nyklekte ungene til verden på for næringsfattig mark, eller blir de tatt av predatorer? Faktum er at også i år ble det et stort tap av vipekull på den tida klekking fant sted for det store flertallet. Vi mistenker først og fremst kattene som problemskaperne. Kattene tar ikke egg, men vipeunger er nok snadder. Det er gjort mange tilsvarende observasjoner for bl.a. tjeld og fiskemåke som også har tendens til å få hekkingen ødelagt mens ungene er i sine første levedager utenfor egget.

Hvilke predatorer som har bidratt mest med på å tynne ut i den nye generasjonen av vipeunger i år, er langt fra klart. Her må det kameraovervåking til fra neste år om vi skal finne svar. Reduksjon av mink og mår, har gitt tydelige utslag på antall vellykka hekkinger av mange fugleslag i 2012, men ikke for vipa og heller ikke for f.eks. tjelden i de samme miljøene som vipa hekker. I mange tilfeller går det bra med viper som hekker nærmest trafikk, støy og bebyggelse, men de som hekker på tilsynelatende fredelige plasser, ikke lykkes. Dette kan tyde på predasjon fra rovfugler eller rovdyr som helst jakter borte fra tettbebyggelse og trafikk. I valget mellom hekkeplass nær hønsenhauk og rev i utmark og hekkeplass nær folk, katter og kråke på innmark, velger vipa siste alternativ. Kjangsene for å lykkes er størst på "himabøen".

Den nedbørsfattige våren gjorde mange oppvekstmiljøer ulevedelige for vipeungene. De fuktigste miljøene resulterte generelt i flere unger enn de tørre. I løpet av den tørre våren 2012 ble det klart hvilke habitater som favoriserte vipa: moderat beita mark med fuktområder eller myr/sump på innmark. Få unger kom på vingene i grasmark/slåtteeng og åker. Flertallet mislyktes i slike miljøer selv om mange bønder gjorde det de kunne for å berge reir og unger. På åker og eng hvor det i tillegg ikke fantes nærhet til åpent vann eller fuktområder, vokste det i 2012 knapt nok opp en unge til tross for at mange viper gikk til hekking her tidlig på våren mens det regnet og jorda var våt og bløt. I motsetning til i 2011 fantes det ingen gjenlegg med pløyd eller oppfrest jord som ble liggende brakk gjennom hekkesesongen i aktuelle vipeområder. Et par som hekket vellykka på åker (oppfrest eng for gjenlegg) på Nordstokke i 2011, kom tilbake til frodig graseng på samme sted i 2012 og gav opp hekkingen. De flyttet til et nærliggende beiteområde som dyrene var tatt bort fra. Vipene mislyktes i det som etter hvert ble ei graseng.

Lite nedbør i mai, var trolig også årsak til at få viper la om igjen utover i sesongen. Kun noen få seine kull ble funnet, f.eks. på Kolstø hvor en hunn varmet små unger 18.6, mens et annet ungekull for lengst hadde tatt til vingene og flydd ut av området. Noen få viper holdt ut ekstra lenge, f.eks. på Håland hvor de hekket nær skolen, og foreldre med flygestore unger ble sett så seint som 30.7 (KBS).

Etter hekketida

Borttrekk

Vipa er blant de aller første trekkfuglene som ankommer om våren, men kan også være blant de første som trekker sørover igjen. De tidligste vipeflokkene kan ses på rasteplasser eller på direkte trekk allerede i slutten av mai. Eksempler: Flokk 40 rastet Fårøy 20.5.69, sørtrekkende flokker med følgende individantall: 6 Stokkastrand 18.6.80, 19 Åkrehamn 31.5.84 og 17 Nordstokke 24.6.85. Slike flokkene består trolig for det meste viper som har lagt bak seg en mislykka hekkesesong. Framover mot midtsommer inngår det nok i flokkene også viper som allerede har fått en ny generasjon unger på vingene.

Sist i juni begynner det store borttrekket av både voksne og årsunger, og utover i juli forsvinner vipene nesten umerkelig fra hekkeplassene. Noen samler seg på særskilt gode områder for næringsjakt, i de feitest jordbruksområdene, før de setter kursen over Nordsjøen. I noen tilfeller faller samlingsstedene før avreise sammen med hekkeplassene, slik som f.eks. på Kvilhaug, Langåker og Ferkingstad. Det er da også på slike steder en pleier å se årets siste viper. De raster gjerne i nypløyde åkrer, på beitemark eller ny slått eng. Fra midten av juni og videre utover sommeren er det vanlig å se flokker

som bare består av ungfugler eller bare voksne. Sommer- og høstflokkene har blitt færre og mindre de siste årene, særlig etter 2005. De siste sju årene har det i årets tre siste måneder nesten utelukkende blitt registrert flokker i området Ferkingstad-Langåker og ingen flokker har bestått av mer enn 40 individer. Fram til begynnelsen av 1980-årene var det vanlig å se flokker på flere hundre vipper rundt i hele kommunen både i oktober og november. Den største registrerte vipeflokken i Karmøy holdt til på Syre 1.-4-10.1981 og bestod av ca. tusen individer. I 2012 ble det knapt nok sett vipper i Karmøy i årets tre siste måneder. Forklaringen på at de seine høstflokkene har blitt færre og kanskje er i ferd med å bli helt borte, kan ha med klimaendringer å gjøre eller med den generelle bestandsnedgangen.

Det er mange ubesvarte spørsmål knyttet til avslutningen av hekkesesongen for vipa. Plutselig står hekkeplasser fullstendig tomme. Både foreldre og unger har tatt til vingene – gjerne allerede fra rundt 10.6. Og de gjenfinnes ikke noe sted. Drar de umiddelbart bort fra Karmøy eller finner de seg anonyme, bortgjemte rasteplasser lokalt? Mytingen, utskiftingen av slitte vingefjær, som inntreffer etter hekketida i juli-august, skjer den her lokalt? Noen år kan det være enkelte vipper som forsvarer unger på hekkeplasser til begynnelsen av august, andre år avsluttes all hekkeaktivitet i begynnelsen av juli.

I 2009 var det allerede 22.7 knapt nok ei vipe å observere verken på hekkeplasser eller på typiske rasteplasser. I Artsdatabanken er det ingen funn i perioden 11.8 - 6.10.09. I 2010 ble det gjort spredte observasjoner gjennom hele høsten, men i perioden 4.9 - 21.10 begrenset funnene seg til området Kvilhaugsvik-Tarevika (AO). Noe tilsvarende gjentok seg i 2011 da det bortsett fra to observasjoner fra Tarevika, ikke ble sett vipper i Karmøy i tida 31.8 – 8.10. De største flokkene med rastende vipper etter hekketida ble i 2011 notert 10.7 med 26 på Hemnes og 75 ved Tarevika (AO). I 2011 drøyde de siste trekket til slutten av november med 37 individer ved Tarevika 28.11. Årets siste ble 3 vipper samme sted 15.12.

I 2012 skjedde trekket fra Karmøy ekstra tidlig og kjapt. Første "høstflokk" ble i sett 8.6 da en flokk på 16 vipper rastet i vestre enden av Heiavatnet (AKV). Siste observasjon etter hekketida i følge Artsdatabanken var en flokk på 15 ved Tarevika, Langåker 12.7. Etter dette ble ei enslig vipe sett på Hillesland 20.7 og 3 juvenile i nypløyd åker like sør for

Stavasanden 23.7 (AKV). En flokk på 8 samme sted 2.8 holdt seg her til slutten av august. Noen få vipper ble sett på Håland (familiegruppe?) fram til ca. 30.7 (KMS). Ingen vipper ble sett på Nord-Karmøy 1.8 (AKV), men en flokk på 7 sett 12.8 (KBS). Etter dette ble ingen vipper registrert før 17.10 da en flokk på 24 rastet noen dager på Ferkingstad.

Det er med andre ord svært få vipper som passerer eller raster i Karmøy i løpet av høsten. Vipper fra andre deler av fylket eller fra fjernere strøk ser i liten grad ut til å benytte Karmøy som rasteplass under høsttrekket. Småflokker og enkeltindivider som dukker opp etter en fraværperiode fra slutten av august til ut i oktober, må antas å være fremmede vipper på passasje. Lokale vipper kan fortsatt finnes i høstflokkene ved utgangen av august. Et eksempel på dette er en unge ringmerket på Ferkingstad 30.5.11 med fargering J6U7. Den var fortsatt 28.8 en del av en flokk på ca. 40 vipper som lenge hadde søkt mat og hvile i en potetåker nær merkestedet.

Oppsummerende kan en si at allerede i løpet av juli tømmes Karmøy for vipper. Etterløpere reiser sørover i løpet av august. Antallet av "sinker" varierer fra et år til et annet trolig som respons på vær- og næringsforhold. Bare et fåtall av "våre" vipper blir lenge nok hos oss til å oppleve den første frostnatta. Vipper som ses i årets tre siste måneder, er antakelig mest fremmede fugler.

Trekkruiter og overvintring

Vipa er godt utredet med hensyn til trekkruiter og overvintringsplasser. Gjenfunn av hundrevis av vipper ringmerket i Norge og særlig i Rogaland de siste 60 årene gir oss et godt bilde av vipenes bevegelser til og fra våre områder. Det foreligger fortsatt få gjenfunn av vipper merket i Karmøy eller fremmede vipper rapportert herfra. (Se kapitlet om ringmerking).

Mange gjenfunn av vipper fra Rogaland er gjort på østkysten av England opp mot Skottland og på østsida av Irland, men få er funnet i Norfolk og på den engelske kanalkysten. Det vitner om at en del av vipene våre flyr tvers over Nordsjøen. En annen trekkruite, og kanskje den mest brukte, går til Danmark hvor bare noen få stanser opp for vinteren. Flertallet trekker videre sørvestover og slår seg først til ro ved kystene av Biscayabukta i Frankrike og Spania. Uventet mange av de som drar enda et stykke videre, unngår å følge kysten. De flyr heller innover det spanske høylandet i retning Gibraltar. Bare noen ytterst få ringmerkte

norske vipere har gjennom årene krysset Middelhavet og nådd nordkysten av Afrika.

Utbrudd av lengre kuldeperioder over Europa kan få vipene våre til å bryte opp fra normale overvintringsplasser og trekke videre mot sør eller vest. Ved overgang til mildvær igjen, kan bevegelser mot nord foregå før det egentlige vårtrekket. Fra de sørligste overvintringsplassene begynner det ordinære trekket mot hekkeplassene sist i januar. Når de aller første flokkene ankommer Rogaland avhenger av værforholdene.

Antall vipere som tilbringer vinteren i Karmøy har variert mye over tid. Antallet som overvintrer hos oss reflekterer i hovedsak to faktorer: 1. Størrelsen på hekkebestanden lokalt eller i et større geografisk område rundt oss 2. Klimatiske endringer over tid og værforholdene i desember-januar den enkelte vinter. Den perioden da flest vipere tilbrakte vintrene hos oss var årene 1985-1994, med 1991-94 som toppår. De største flokkene på denne tida ble notert 5.1.92 med 150 på Ferkingstad og 250 i Salhus, samt 2.12.94 med 280 individer på Salhus (AO). Etter dette gikk antall overvintrere kraftig ned. De største vinterflokkene etter 1994 ble sett i forbindelse med ekstremværene Gudrun og Inga i januar 2005 da mange vipere etter alt og dømme ble tatt av stormene og blåst over Nordsjøen. Flokk 23 ble sett på Stava 13.1 og 38 ved Tarevika 23.1 (AO). Etter dette har vinterfunnene i Karmøy vært svære få. Det siste kjente funnet er en flokk på 4 vipere på Husøy 27.12.11 (AO). I løpet av de ti første dagene av januar 2012 ble det gjort 13 observasjoner av vipere i Norge ifølge Artsobservasjoner. Vipene ble sett langs kysten fra Nordland (Røst) til Vestfold (Tjøme), med flertallet på strekningen Jæren-Lista.

Kartlegging

Valg av hekkebiotop

Den største tettheten av resterende, hekkende vipere i Karmøy finnes på gårder med de største åpne arealene av åkrer og dyrkingsjord, gjerne i kombinasjon med storfebeite og næringsrik våtmark. I praksis betyr dette flere områder på Nord-Karmøy, f.eks. på strekningen Håvik-Kolstø, Stange-Hauge, Gunnarshaug-Bø og Håland. Videre på Sør-Karmøy: Langåker-Ferkingstad-Nes, Stava-Liknes og Kvilhaug-

Fuktige kubeiter er en høyt ettertraktet hekkebiotop for vipa i Karmøy, men hekking her har sin pris. Selv om vipa er en kunstner i avledning, går det likevel iblant galt, og egg og unger blir tråkket ned. Sletthei, 19.5.11.

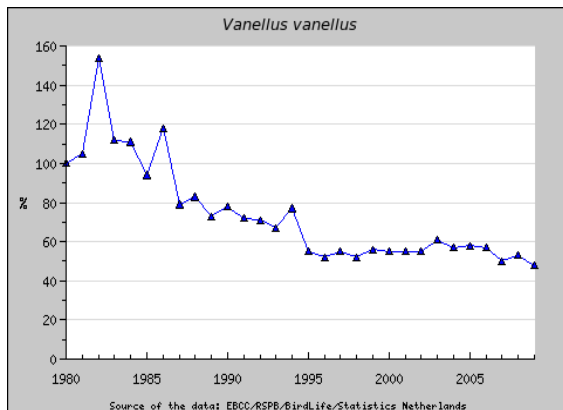
Hemnes. Fastlandet og østsida av Sør-Karmøy hadde tidligere gode vipeplasser, men er nå nesten helt forlatt. Hekking i lynchheiene er så godt som slutt.

I løpet av de siste tiårene har vipa forskjøvet sitt tyngdepunkt for hekking i Karmøy fra øst mot vest, og fra utmark til innmark. Dette er i hovedsak forårsaket av tre faktorer: 1: rovdyr, 2: gjengroing og 3: forringelse eller ødeleggelse av hekkebiotoper. Det siste skjer bl.a. ved uttørking eller gjenfylling av myrer og våtmark for bruk til jordbruks- eller byggeprosjekter. På dette området er det ingen positiv endring å spore for den som ønsker å bevare artsmangfoldet innen flora og fauna i Karmøy. Gjengroing av myrer og våtmark som reaksjon på opphør av beite, har fratatt vipa mange tidligere hekkeplasser i Karmøy. På tidligere åpne våtmarker vokser det nå tette skoger av takrør og vier som vipa ikke kan leve med. På innmark har lyssiv de siste tiårene spredt seg noe voldsomt i fuktig beitemark og redusert arealet som vipa kan bruke til hekking og fødesøk. Med tilveksten av skog og buskvekster i heiene, har rovdyrbestanden vokst. Rev og mår har jaget vipa mot bebyggelse og menneskelig aktivitet hvor den møter nye farer, i form av en hærskare av katter, hunder, farlig infrastruktur og tunge jordbruksmaskiner. De seinere årene har vipene i bondens nærhet på hjemmebøen likevel hatt mer suksess enn de få som har forsøkt å holde ut i hei og utmark. En tilsvarende flytting av tyngdepunktet for vipas utbredelse mot vest og mot havet har en også hatt på Jæren. Her finner en nå flest vipere på sjønære gårder, mens arten nesten er borte på de indre delene av flat-Jæren.

Bestandsstørrelse

På global basis har vipa sin hovedutbredelse i Europa. Norsk hekkefuglatlas (1994) anslår den samla hekkebestanden i Norge til å ligge mellom 40 og 80 tusen par. Hekkefuglatlas for Rogaland (1994) beregnet bestanden i fylket til 2500-3000 par. Karmøy har per 2012 ca. 200 par.

Tilbakegang

Grafen viser populasjonsindeks for vipe 1980-2009 i Europa. Trend klassifikasjon: Moderat tilbakegang. Kilde: EBCC/RSPB/BirdLife/ Statistics Netherlands

Hekkebestanden i Karmøy var på et historisk høyt nivå på 1970-tallet, og perioden 1973-79 framstår som toppårene for vipa, sannsynligvis som følge av mildt vinterklima og gunstige forhold for hekking i jordbrukslandskapet. Utover på 1980-tallet var det tydelige tegn på at vipa begynte å få problemer. I løpet av det neste tiåret krympet bestanden ytterligere, og fra århundreskiftet og fram til 2010 gikk en mengde årvisse hekkeplasser helt ut av bruk. Tilbakegangen i Europa var på nær 30 % i perioden 1990-2008. Undersøkelser fra Jæren viste en tilbakegang på 52 % ifra 2001 til 2010.

Ved eggleggingsstart i begynnelsen av april 2011, var det klart at vipas hekkeområde i Karmøy forsetter å minke. I løpet av en 20-års periode har den forsvunnet som hekkefugl i mange områder hvor den før var årvisst hekkefugl så langt tilbake en kan huske. De siste årene har bestanden særlig skrumpet inn på sørspissen av Karmøy, slik at det per april 2011 kun var rundt 10 hekkepar igjen fra Dale i sørøst til Syre og Sandve i sørvest. Falnes, Hovdastad og Heggheim er nå helt uten hekkende viper. De første klare tegnene på innsnevring av hekkeområdene i Karmøy skjedde fra midten av 1980-årene og har pågått jevnt siden. Den sørøstlig delen av øya,

Sørstokke-Blikshavn, langs Karmsundet falt ut først, sammen med strekningen Kvalavåg-Visnes og det meste av fastlandet. Siden sluttet vipa å hekke på Falnes og Sandve, for deretter å forsvinne fra deler av Nord-Karmøy som strekningen Eide-Østrem-Bygnes, samt Norheim-Raglamyr.

2011 var første året siden telling av hekkede viper startet på 1960-tallet, at ingen hekket på Bygnes. Dette til tross for at det ble jobbet hardt for at det ene paret som hekket året før skulle lykkes. 2-3 viper var fortsatt til stede på Nordstokke, de siste i hele Kopervik-området. Det eneste paret som gikk til hekking på Nordstokke i 2011 hekket i en delvis våt og brakket åker. Med god hensyntagen fra gårdbrukeren ble det flygedyktige unger av alle de 4 eggene! I 2012 var vipene tilbake, men åkeren var blitt til graseng og hekkingen mislyktes.

Videre nordover, i jordbruksstrøkene på Vorrå, Austevik og Håvik, er vipebestanden bare en skygge av det den en gang var. Per 5.4.11 talte bestanden her 8-10 par.

Årsaker til tilbakegangen

Hovedårsakene er identifisert. De kan forklare vipas dramatiske tilbakegang i Karmøy fra 1980-tallet fram til i dag. Det som har skjedd har brakt vipebestanden til et punkt som kan bety slutten for arten som hekkefugl i Karmøy. Hvorfor denne negative utviklingen har skjedd og fortsetter kan oppsummeres i to ord: *dødelig arealbruk*. De fleste problemene for vipa skyldes følger av arealbruk som ikke er forenlig med et biologisk mangfold. For vipa kan den ødeleggende bruken av arealer deles inn i tre hovedområder:

1. *Hundre år med skogplanting* har lagt beslag på store åpne arealer, ikke minst myrområder som tidligere var hekkeplasser for vipa. Som en følge av bevisst og ønsket skogplanting, har trær og kratt ved selvspredd beslag-lagt enda mer land, mye av dette var tidligere beitemark og gode vipebiotoper. Som enda en følge av skogens framvekst har vi fått inn nye og flere predatorer, rovdyr (som mår og rev) og rovfugler (som hønsehauk og havørn). I tillegg har rovvilt (unntatt mink) blitt fredet, fått innskrenket jakttid og/eller lavere jakttrykk.

2. *Omlaggingen av jordbruken* til industriell produksjon med skyhøye krav til inntjening og effektivitet, har gjort bønder til problemskapere for vipa i stedet for hjelpere som de før ofte var. Vipa skvises ut av innmarka pga. nye

driftsformer, dyrkingsmåter og habitat-tap f.eks. ved grøfting og fjerning av våte områder. Den voldsomme satsingen på grasproduksjon, har gjort svære arealer ubrukelige som hekkel-plasser for alle fuglearter. Åkerdrift i småskala er nesten helt borte, mens plastindustrien har gode tider og kler inn åkrene. Åpent åkerareal blir i tillegg så ofte maskinelt behandlet at åkrene ikke levner vipa stort håp om å produsere unger. Pelsindustrien som var omfattende i kommunen i mange år, førte til rømminger av mink. Den fremmede arten formerte seg fort i det fri har gjort livet vanskelig, ikke bare for sjøfuglene, men også for vade-fuglene – som vipa. Opphør av beiting i store deler av lynchheiene, har tatt bort livsbetingelsene for vipa her.

3. *Utbygging til bolig- og næringsområder* har lagt beslag på store områder som vipa tidligere okkuperte. Med unntak av reservater og andre båndlagte småområder, er det gjennom mange tiår tatt lite hensyn til plassering av utbyggingsarealer i forhold til sårbare arter med behov for våtmark. En følge av veksten i folketall er flere katter, og i visse områder også flere kråkefugler (særlig kaie og skjære) som sammen tærer på vipebestanden.

Nyklekket kull med vipeunger overkjørt av traktor under beitepussing. Vipeforeldrene markerte tydelig hvor reiret var, nær trafikkert vei. Unødvendig ødeleggelse. Stol, 8.5.12.

Resultatene av mange år med arealbruk i vipas disfavør, begynte for alvor å vise seg i tilbakegang på slutten av 1980-tallet. Karmøys hekkebestand har fulgt en tendens som har vært liknende i det meste av utbredelsesområdet i Norge og Vest-Europa.

Årsakene er altså først og fremst å finne i arealbruksendringer og i omleggingene i jordbruket med stadig økende krav til inntjening og effektivitet. Oppå dette komme tilfeller der folk dessverre fortsatt viser en *ignorant holdning* til

fuglelivet i åker og eng. Reir med egg og unger – til og med de som er lette å oppdage – kjøres over med traktor under f.eks. gjødselspredning eller ved beitepussing. Viper som ligger og ruger helt åpent på eng og åkrer, får ikke sjelden reir med egg og unger overkjørt. Dette kan skyldes at en ikke tar seg bryderiet med å ta hensyn til fuglene. Slike handlinger burde i så fall klassifiseres som miljøkriminalitet. En annen forklaring på at enkelte pløyer ned, kjører over eller på annet vis ødelegger vipas egg og unger, kan være at de rett og slett er uvitende. Derfor burde det vært påbudt å undersøke åker og eng for hekkede fugler på forhånd før en kjører utpå. Noen overkjørte reir med rugende viper i Karmøy har vært så synlige at de som har gjort det, må ha visst hva de gjorde.

De siste årene har det i Rogaland vært en påfallende tilvekst av nydyrking. Det fulldyrka arealet med ensidig grasproduksjon har økt på bekostning av verdifulle restarealer for bl.a. vipa. Med 3-4 innhøstninger i året, skal det godt gjøres for fuglene å lykkes med hekking i engene.

Samtidig med mer fulldyrking har gjengroing av tidligere beitemarker fortsatt. Mange gode

Fornyelse av lynchhei på Dale. Det gikk ikke lang tid etter brenningen før viper rykket inn for å hekke, til tross for at de hadde vært borte fra området i mange år. 13.4.10.

vipehabitater på beitemark i 1970-årene er i dag ikke bare buskland, men skog. Uttørking av våtmarker på grunn av naturlig suksesjon, drenering til jordbruks- eller utbyggingsformål pågår hele tiden og gjør at vadefuglenes potensielle hekkemiljøer skrumper inn.

Beiting er normalt bra for vadefuglenes mulighet for vellykket hekking, men noen steder ser en at dyretettheten blir for stor, ikke minst på en del holmer hvor sau går ute året

Potetåker som blir liggende ubrukt gjennom påfølgende vår, virker magnetisk på vipa. Nesten samtlige viper på gårdene Stava-Nedre Liknes hekket her i 2012. Slike åkrer er blitt en mangelvare, men er en nøkkel til framgang for vipa.

rundt. Heirområder som tidligere var i bruk for mange av vaderne våre, inkludert vipa, er i dag forlatt. Brenning av lyngen må til for at fuglene skal ha mulighet til å finne mat i lyngmarka. I hei med gammel, høy lyng og meterhøye einerbusker har ikke vipa kjangs. Lyngbrenning på Hovdastad – Dale for noen få år siden førte til at viper straks rykket inn for å hekke.

Pågående *vekst i antall predatorer* har gjort sitt til at vipene ofte mislykkes med hekkingen. Å finne en versting blant rovdyr og rovfugler med hensyn til å frarøve vipa unger og egg, er ikke mulig. Bidragene kommer fra flere, alt fra rev, mår og katt til vandrefalk, kattugle og kråke.

Vipa er ikke alene om å slite med å overleve i vår tids jordbruksland. Heilo, småspove, ringrost og bergirisk har vi allerede mistet som hekkefugler i løpet av et par tiår, andre som rødstilk og storspove har store problemer. Åkerriksa henger så vidt med i Karmøy takket være stor innsats fra bønder og naturvernere for å hindre utrydding. Skal utviklingen snus både åkerriksa og vipa, må det jobbes hardt fra nå av. Folk innen naturforvaltning, jordbruk og jakt må samarbeide.

For vipa sin del har også et voldsomt jakttrykk over lang tid i våre vipers vinterområder f.eks. i Frankrike, utvilsomt hatt betydning for et jevnt fall i antall hekkepar hos oss. Helt opp til de seinere årene er det beregnet at inntil en fjerdedel av Europas viper skytes under den årlige jaktseasonen.

Oppsummerende kan vi si at det ikke finnes en enkeltårsak til problemene for vipa, men en lang rekke negative faktorer. Skal vi lykkes med å berge og få tilbake vipa og andre kjente og kjære fugler i våre kulturlandskaper, må det samarbeid og innsats til på mange felt samtidig. Det er bonden som har gitt oss det artsrike kulturlandskapet, og det er bonden som har nøkkelen til et framtidig mangfold der.

Kan tilbakegangen snus?

Fire unger søker skjul under mors varme fjær. På Sund finnes en av de mest vellykka hekkeplassene i kommunen. Årsak: bonde som bryr seg, passelig beitetrykk og våtmark som får være nettopp det. Med vipevennlig jordbruksdrift vil det i det minste være mulig å stanse den negative utviklingen for Karmøys vipebestand. 16.5.11.

Det er dessverre ingen grunn til å tro at vipa i overskuelig framtid vil komme opp i et så stort antall som den hadde i Karmøy på 1970-tallet. Samfunnsutviklingen, arealbruken og rovdyrforvaltningen vil med stor sannsynlighet fortsette slik den nå foregår, det vil i all hovedsak bety en utvikling i vipas disfavør. Selv om den nye naturmangfoldloven skal sikre arter og naturtyper ved å anvendes i plan- og byggesaker, er det liten grunn til å tro på en solid snuoperasjon som må til hvis jordbrukslandskapet i framtida skal være et levelig sted for vipa og mange andre hekkefugler. Det beste vi trolig kan håpe på er at vipebestanden klarer å klare seg fast på et historisk lavt antall hekkepar. Men vi vil ikke være forbauset om vipa er borte som hekkefugl i Karmøy om 10 år. Skal det unngås må det målrettede innsats til hvert eneste år – forvaltningsmyndigheter i samarbeid med bønder – for å holde predatorene nede, unngå mer uttørking og nedbygging av sump og våtmark, og det må tas maksimalt hensyn til reir og unger under arbeid på åker og eng. Predasjon på egg og unger til vipa er høy, og et økende antall rovdyr har forverret situasjonen de siste årene. Likevel er det kanskje enda viktigere å sette fokus på hva som skjer i jordbruket for å kunne berge vipa.

Målretta forvaltning av gunstige hekkehabitater, dvs. vipevennlig jordbruksdrift er en nøkkel til at vipa skal klare å snu tilbakegangen. For å få dette til er det nødvendig med et velfungerende samspill mellom verneinteresser og økonomiske interesser. En må

sammen finne ut hva som er de beste løsningene for å redde vipa og andre fugler i dagens jordbruksmiljø i Karmøy. Det betinger at vipeprosjektet går over mange år og at startfasen består av en grundig kartlegging av bestandsforhold, biotopvalg, produktivitet og ungeoverlevelse. Samtidig må det bygges opp et kontaktnett mellom prosjektansvarlige og bønder som er villige til å gjøre nødvendige tiltak for å legge best mulig til rette for vellykka vipehekkinger. En viss økonomisk kompensasjon er aktuelt.

Etter sesongen 2012 er det dessverre lite som tyder på at den negative bestandsutviklingen er snudd eller vil være mulig å snu. Kun på et fåtall hekkeplasser kom det unger nok på vingene til å opprettholde bestanden på sikt, dvs. et snitt på over 0,8 unger per par.

I det store bildet overlevde det i 2012 for få unger til å hindre en fortsatt tilbakegang i Karmøy dersom flere tilsvarende dårlige sesonger følger. Dette til tross for iherdig innsats både fra Vern Vipa og fra mange bønder. Det må enda enda mer kunnskap på bordet, enda mer innsats fra alle vipevennlige bønder og enda tøffere tak mot predatorer om vi skal lykkes. At vipa kan forsvinne som hekkefugl på lik linje med heiloen, er fortsatt et mulig utfall av den pågående utviklingen.

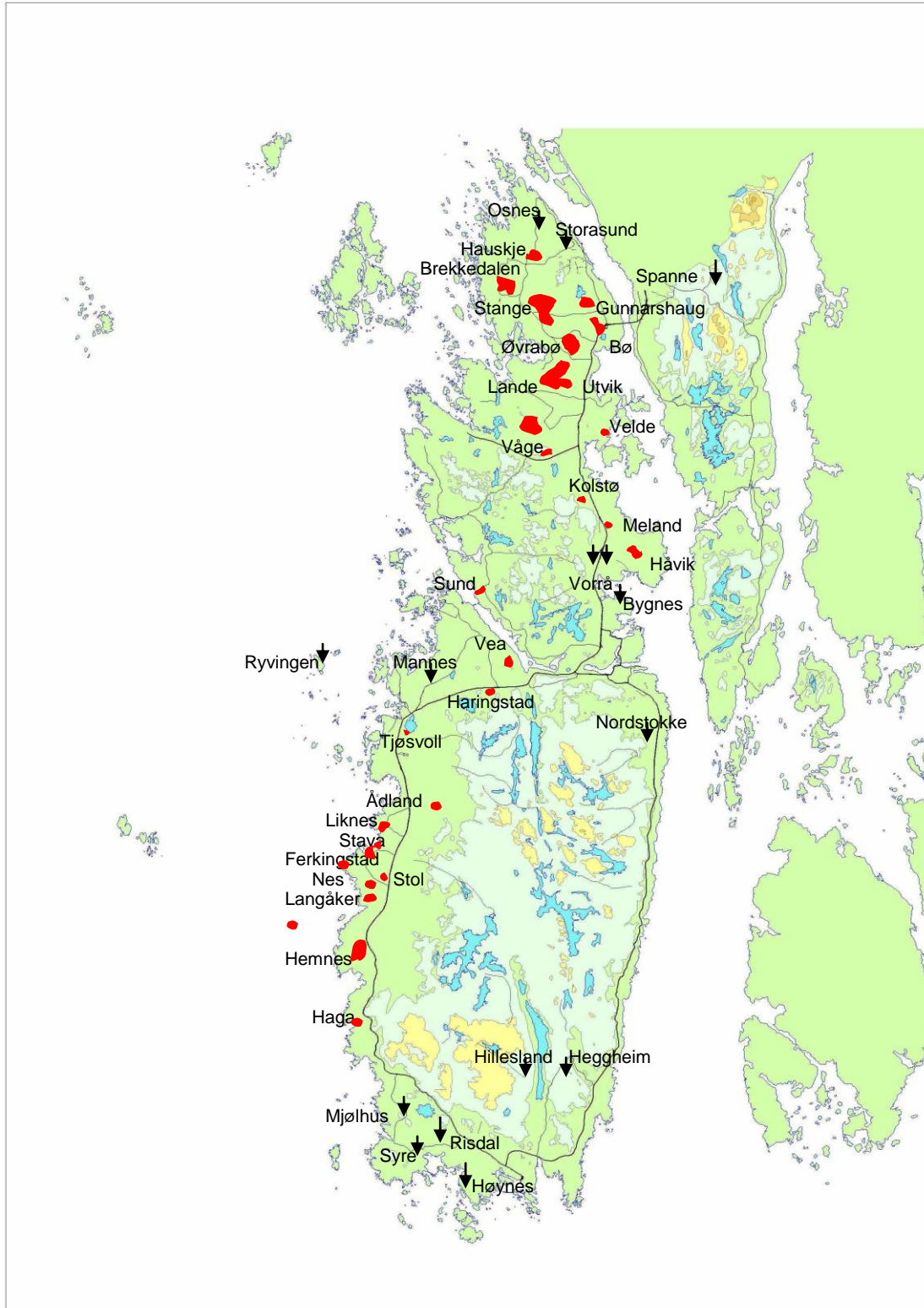
Bestandsutvikling hos vipe, storspove og tjeld på Jæren i 15-årsperioden 1997-2011

Vipetallene varierte mellom 137 og 497 individer, storspove mellom 18 og 55 individer og tjeld mellom 15 og 81 individer. Vipene viste en klar nedgang i antall over 15-årsperioden, med 44 % nedgang beregnet fra lineær regresjon basert på totaltallene og hele 53 % nedgang om tallene for hanner ble lagt til grunn. En oppdeling av analysen i to habitatkategorier, dyrka mark og utmark, viste at vipenedgangen hovedsakelig var knyttet til forekomst på dyrka mark, men en viss nedgang også på beitemark kunne spores over de seinere 11 årene.

Noen bestemt trend kunne ikke oppdages i tallene for storspove og tjeld når hele 15-årsperioden ble lagt til grunn, men en nedgang lot seg fastslå for storspove over de siste 10 årene og for tjeld over de siste 8-9 årene og som for vipe viste tjelden en nedgang på dyrket mark over deler av telleperioden. Nedgangen ser seinere ut til å ha stoppet for disse to artene. Den store nedgangen i vipe tyder stekt på kritiske forhold for bestanden i denne delen av landet. Årsaken til nedgangen kan ikke fastslås, men materialet antyder at jordbruksaktivitetene i området ikke uventet spiller en rolle. *Ornis Norvegica* (2012), 35: 16-22, utdrag fra Sammendrag.

Vipas nåværende utbredelse

Hekkeområder for vipa i Karmøy 2010-12. Røde felter er områder med 3 eller flere hekkepar i perioden eller

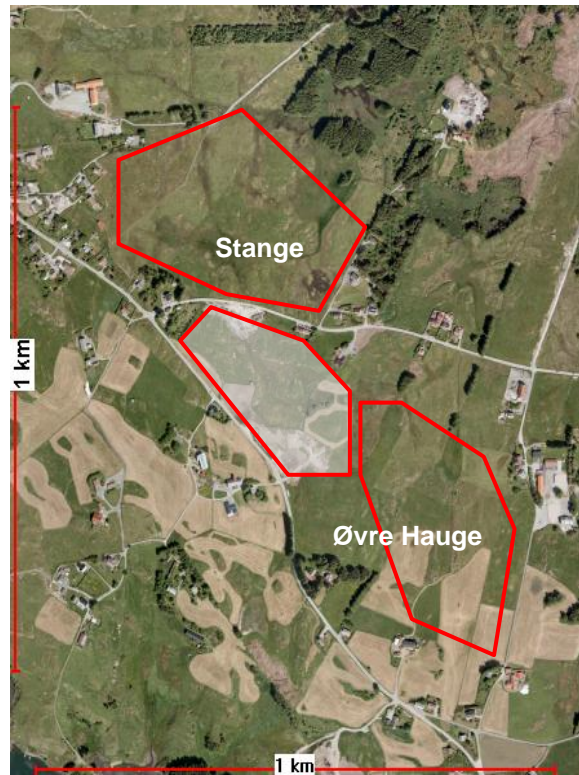
minst ett hekkepar som fikk unger på vingene siste året. Svarte piler indikerer steder med 1-3 par i løpet av treårsperioden og hvor det ikke ble påvist at unger vokste opp i 2012.

Hekkeplassene

Stange – Øvre Hauge

Stangemyrane er et kjerneområde for vipa i Karmøy. Stedet huser også flere andre sårbare hekkefugler som rødstilk og storspove. I 2011 ble myrrikse hørt syngende, og tidligere har våtmarka huset en hettemåkekoloni. Området sør for Gunnarshaugveien (skyggelagt) er dessverre i ferd med å bli endret. Det er fylt på med stein og jord for å flate ut området og dyrke opp våtmarka. 6.6.11. Skyggelagt felt på flyfotoet til høyre er tidligere hekkeplass i myr som nylig har blitt del av et større nydyrkingsprosjekt.

Stange

2010. 31.3: Ca. 10 par med tilhold i Stangemyrene nord for Gunnarshaugveien, ca. 5 par i sør. I mai ble 5 reir funnet i nord. De var fordelt på myr, beitemark og åker. Ca. 10 par vipser holdt til i området hele hekkesesongen. I tillegg til vipse ble det funnet reir av rødstilk, enkeltbekkasin, storspove og heippielerke (KMS). Dessuten 2 reir i beite sør for Gunnarshaugveien, mellom utfyllt område og Hauge skole.

2011. 25.4: 14 vipser med tilhold nord for Gunnarshaugveien, 4 reir med egg funnet. 1 par med egg sør for veien. 10.5: 10 par med tilhold i nord, mange varslet. Sør for veien: Ca. 5 par med tilhold.

2012. 21.3: 5 individer satt rundt i området nord for veien. 2.4: En hønsehauk lettet fra myra i nord med et bytte i klørne (vipse?) og satte kursen mot Bjørgene. 15.4: 14 vipser i området nord for Gunnarshaugveien. Reir med 4 egg funnet. Rødstilk, enkeltbekkasin og storspove observert. Ravn fløy over. Sør for veien: Ikke talt. 3 vipser ved Hauge skole (KMS).

Øvre Hauge

2012. Såpass mye fugl med tilhold i dette området at vi skilte det ut fra Stange-området i 2012. Opptelling 10.5: 6 par vipser med tilhold (2 reirfunn), en hann avlest (J9U2) var merket ved Stangemyrane i 2011. Området er småkupert kubeite med fuktige, sumpaktige småområder. Ellers i markert område: 4 par fiskemåke, 2 par tjeld, 2 par rødstilk, 1-2 par storspove (AKV).

Lande

2010. Primo mai: 3 reir med egg i eng, trolig 5-6 par hekkepar dersom en trekker inn områdene nordover mot Rehaugane.

2011. 25.4: 4 vipser på Lande, 5 videre nordover mot Rehaugane. 10.5: 11 reir med egg (7 i myr og 4 i eng). 10.6: Et reir med egg, pluss unger funnet. 5-8 par i området nå.

2012. 15.4: Ca. 10 vipser i området mellom Rehaugane og vestover mot ridesenteret. Dessuten 15-20 vipser i markert myrområde i sør (KMS). 29.4: Totalt ca. 35 vipser talt i området med 15 på Lande, 15 på Utvik og 5 spredt nord for disse kjerneområdene (AKV).

Utvik (ved drettsanlegget)

2010. Ca. 10 par i beite og våtmark nord for idrettsanlegget 31.3. Primo mai: 2 reir funnet i området, og ca. 5 par trolig med tilhold.

2011. 26.3 Ca. 15 individer innen hekkeområdet. 10.6: I alt 26 vipser innen hekkeområdet, mange unger sett.

2012. 15.4: 25-30 vipser på nypløyd åker nær idrettsbanen (KMS). 29.4: Totalt ca. 35 vipser talt i området med 15 på Lande, 15 på Utvik og 5 spredt nord for disse kjerneområdene. Ei vipse funnet ribbet (bare vinger og brystbein lå igjen). Ellers i området: rødstilk (2 par), storspove (4-5 syngende), tjeld (1 par), fiskemåke (2 par) (AKV).

Brekkedalen (Torvastad)

2011. 26.3: 7 vipser med tilhold i området. 25.4: 8 vipser til stede i våtmarka i dalen, 5 reir på åker 20.5: 5 par i dalen (hvorav minst tre par hadde unger), fra åkeren lettet 9 vipser, men ingen varslet og ingen reir med innhold eller unger ble funnet. Ved dam/sump var det et par med 4 store unger. Ei krikkand syntes å ha unger i våtmarka i dalen. En fiskemåke ruget i bakke i øst.

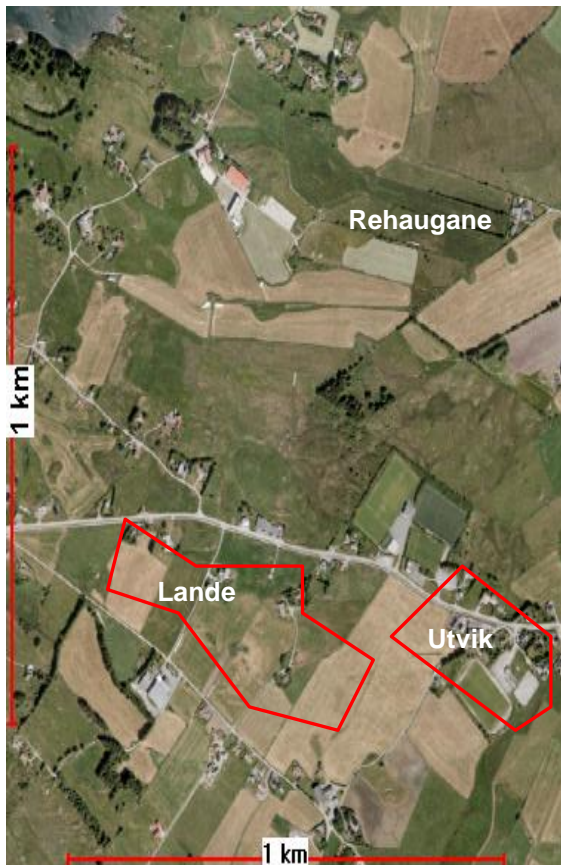
Vipse jager kråke, et vanlig syn på de fleste av vipsas hekkeplasser. På Torvastad finnes det mange foringsplasser for sauer. Matingen lokker til seg flokker av kråker, noe som gjør det travelt for vipsene i nærheten. Våge, 24.4.10.

2012. 19.4: Grundig sjekk resulterte i 11 vipser i området hvorav 4 i våtmarka i dalen, resten på sauebeitene, åkerarealene i nord. Kun to med oppførsel som indikerte reir med egg. Ellers: 2 par krikkender i dam, og ei ribba krikkand, 6 storspover og 1 par tjeld. Flokk ca. 30 kråker og 3 kaier ved sauefjøs. 30.5: Minst to par med unger i selve Brekkedalen. Ellers 2 enkeltbekkasiner som gav lyd og en storspove lettet.

Lande.

Lande - Utvik

Kubeitene på Sletthei er ettertraktet som hekkeplass for vipa. Kort gress gir oversikt.

Sletthei - Kongsheiå

Brekkedalen (Torvastad)

Brekkedalen strekker seg i sør-nord retning og består av mye forsumpet, tidligere beite. Den næringsrike myra tiltrekker seg mange fuglearter. Vipene hekker både på myra og på nærliggende sauebeiter.

Kongsheiå nord for Fiskåvatnet har etter hvert blitt en utrygg hekkeplass for vipa.

Sletthei

2010. Primo mai: 3 reir med egg i myr. 20+ viper i lufta over området (KMS).

2011. 19.5: 10+ par vipe i området. Både viper med unger, rugende og syngende. I alt 21 andre hekkfuglarter ble registrert innen vipefeltet som består for en stor del av kubeite, graseng og myr. Av vadere ble det observert 1-2 par hekkende rødstilk, i alt 5 storspover og 2 enkeltbekkasiner (AKV).

2012. 21.3: 7 hanner svingte seg over området, flere av begge kjønn satt på bakken, men ble ikke talt. 15.4: 20+ viper i området, samt 1 par på åker på Skeie (KMS). 27.4: Overraskende få viper i området: 8 individer (1 sett rugende) i våtmark nær Kvalavågveien, kun 3 individer videre vestover på innmarka. To skjærer var på myra hvor de fleste vipene holdt til og laget uro (forsøk på egggrøving?) Ellers registrert: En beitende flokk på 33 grågjess, 2 enkeltbekkasiner, 2 sanglerker og 1 storspove (AKV). 29.-30.5: Ingen viper på Slettheimyra eller kubeitene der, men 6 store unger på nysådd åker (gras) på Skeie ca. 1km i NØ, kan være unger fra Sletthei? Det er i alle fall ikke registrert hekkende viper i vår i det området hvor det nå vokser opp unger. Det var til sammen 6 voksne viper som varslet 30.5.

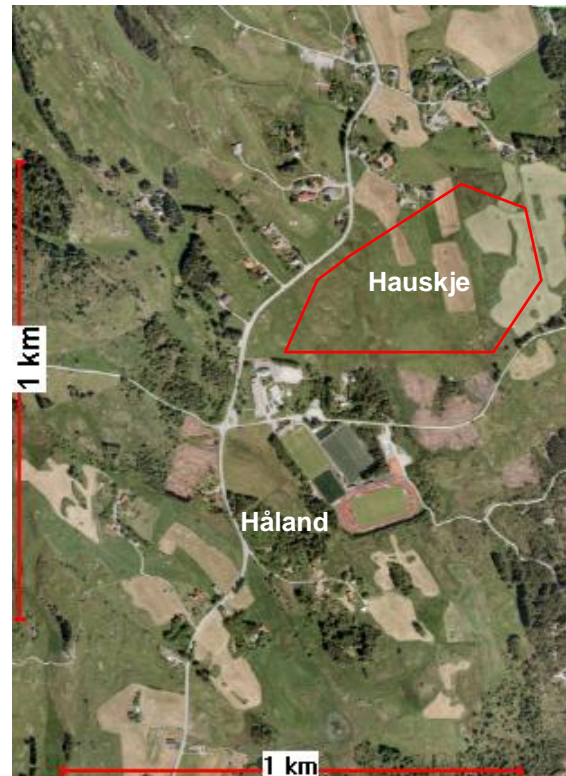
Kongsheiå (nord for Fiskåvatnet)

2010. Ca. 5 par 31.3. Opptelling 12.5: 8 reir med egg på åker, eng og fuktig beite. Anslått for eksempel 16 hekkepar i hele området.

2011. 12.4: 2 reir med egg. Flokk på ca. 60 rastet. 25.4: Ugunstige hekkebetingelser på jordene med mye maskinell virksomhet i år. Kun 2 par har lagt egg. 10.5: Ingen har lyktes med å få unger ennå. 18.7: Etter omlegginger har de to parene endelig klart å ruge fram unger: ett kull på hver sin side av flyplassveien.

2012. 26.3: Først i dag ble de første vipene sett i området, noe som lover dårlig. 3 individer satt på holme i Fiskåvatnet. 28.3: En hann på saubeitet/hekkeplass. At det nå nesten ikke er viper igjen på området nord for Fiskåvatnet, skyldes trolig mangel på hensyntagen til reir og unger under arbeid på åker og eng her de siste årene. Men stedet er også et av de mest utsatte med hensyn til rovdyr (mår) og rovfugler (hønsehauk). 3.4 satt 2 hanner og 1 hunn på skjær i Fiskåvatnet, ingen i hekkeområdet. 15.4: Totalt 10-12 viper i området nord for flyplassveien, samt et par på fyllingen sør for veien. Storspove funnet ribbet og oppspist på stedet – trolig tatt av hønsehauk eller vandrefalk (KMS).

Hauskje

Det viktigste vipeområdet er inntegnet med rødt. I tillegg har det i prosjektperioden hekket spredte par på Håland, innenfor kartramma nede til venstre, og på Osnes, like utenfor kartet i nord.

Hauskje

2010. 31.3: Ca. 10 par i området nord for Håland skole. Primo mai: 6 vipereir med egg i utmark og beite. En del enkeltbekkasiner og storspove i området.

2011. 25.4: 3 par ruger, 1-2 par i tillegg i området. 10.5: 8 viper med tilhold hvor av 1 varslet. Dessuten et kurtiserende par i åker på Osnes (utenfor kartramma i nord).

2012. 15.4: 14 viper i lufta (2 reir med 3 og 4 egg). Ei vipe funnet ribbet. Rødstilk, enkeltbekkasiner og storspove i området (KMS). Dessuten 4 viper (et reir med 4 egg) utenfor markert område på fylling mellom Håland skole og idrettshuset. Dessuten 9 viper på Osnes, et reir med 3 egg. 10.5: I alt 8 viper skremt opp fra området. Av disse varslet to par unger og en hann sang. Det er nok ikke mer enn 4-5 hekkede par i dette beite/våtmarksområdet i år. Andre arter sett innenfor markert område 10.5: storspove (6), rødstilk (3-4 par), tjeld (1par).

14.5: Et par hekninger har i år forekommet på Osnes like nord for kartramma, nær veien. Dessuten to hekkepar på Håland, i sørvestre del av kartet (KMS). 30.5: 2 vipper lettet fra beitemarka, Munkaskard.

7.6: Kun 2 vipper til stede, disse (par) varslet unger. Ellers varslet følgende unger: 3 par rødstilk, 1 par storspove og 1 par tjeld. 4 enkeltbekkasiner skremt opp.

Sørbø

2010. 5.4: Rasteflokk på 50+ satt på neset.

2011. 13.4: 3 par vipe med tilhold på Sørbøneset, dessuten hele 5 par tjeld. 25.4: 2 par med tilhold (1 par med egg). 27.5: I alt 6 vipper til stede, noen sang og noen varslet.

2012. 21.3: Flokk 30+ vipper, 12 storspover, 1 hettemåke og 2 heippiplerker på neset. 26.3: Neset og skjæret: 24 vipper, 26 fiskemåker, 19 grågjess, 7 storspove, 5 tjeld, 5 siland, 2 hettemåke. 3.4 sitter det fortsatt en flokk på ca. 30 vipper ute på skjæret, ingen på hekkplassen, kun en flokk på ca. 20 grågjess beitet der. 8.4: Fortsatt liten aktivitet på hekkplassen, kan tyde på at vipene blir skremt stadig vekk. Kun 1 satt på kubeitene på neset, 16 i flokk på skjæret utenfor. Ellers på beitemarka eller i fjæra: 7 brunnakke, 2 grågås, 9 storspove, 5 tjeld, 1 skjærpiplerke. 15.4: 1 par på neset, 1 enslig på hvileskjæret (KMS). 24.4: Kun 2 vipper satt i fjæra, ingen tegn på hekking. Tegn på rovfugl i området kan være forklaringen på at vipa ikke lykkes her i år. Rester etter oppspist fiskemåke og storspove funnet på neset (AKV). Ellers registrert på land eller i fjæra: 6 brunnakker, 6 tjeld, 2 par fiskemåke, 1 par hettemåke, 1 rødstilk, 1 storspove, 1 sanglerke, 1 siland. 8.5: 1 par brunnakke på kjent reirplass, 2 par tjeld, 1 par rødstilk, et par fiskemåke. 9.6: 2 vipper til stede, men ikke tegn til hekking. En rugende tjeld og fiskemåke, 3 rødstilk varslet. Ca. 25 rødnebbterner har dannet koloni. 3 grågjess.

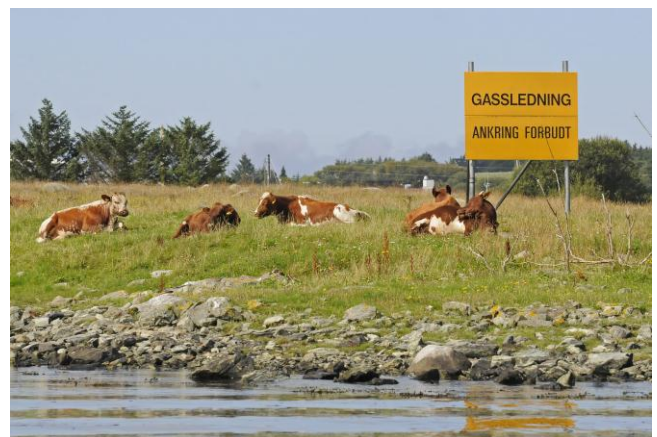
Stutøy

2010. 19.5: Minst to par hekker på øya hvor av ett par varslet unger. 2 par varslet unger samme sted 6.6.

Fårøy

2009. 21.6: Ei vipe med unger spilte såret.

Sørbø (Velde)

Kyr på beite på Sørbø. Neset har tiltrekningskraft på en rekke hekkfugler, fra vipe, rødstilk og tjeld, til fiskemåke, terner og brunnakke. Området er i så måte ganske unikt i Karmøy naturen. Dessverre ferdes det mange rovdyr på stedet, så antall fugleunger som vokser opp her, står ikke alltid i forhold til alle de som går til hekking om våren. 3.8.09.

Gunnarshaug - Øvrabø

Et av viktigste myrområdene vi har igjen i Karmøys kulturmark finnes på Øvrabø, her sett mot nord. Det er ikke bare vipa som trives her, men mange hekkefugler, bl.a. den fåtallige gresshoppesangeren. Legg merke til lappvieren i kanten av myra (til høyre), et sjeldent innsalg i kystfloraen vår. 6.6.11.

Gunnarshaug

2010. 30.3: Rasteflokk på 48 individer satt på åker nær asfaltverket. 31.3: Ca. 5 par på hekkeplass (i åker).

2011. 26.3: 25 vipere på hekkeplass fra i fjor (åker). 9.5: 12 vipere med egg i åkeren. Et par tjeld hekket i åkeren og rødstilk og storspove sannsynligvis med reir i nærheten. 10.6: Alle ungene fra alle reirene i åkeren er borte og ingen vipere har lagt på ny. 3-4 par med tilhold i beitemarka nærmere Gunnarshaugvatnet, kan være vipere som har lagt på ny etter å ha mistet avkommet i første forsøk.

2012. 9.2: 1 enslig vipe på kjent hekkeplass. Kan være en nyankommer eller en ensom overvintrer og muligens samme fugl som ble sett 2.2. på Øvrabø. 15.4: 8 vipere spredt over hele område. Jaktende vandrefalk (KMS). Et par med små unger helt nord ved bebyggelsen til Storasund, 15.5 (pm L. O. Lyng).

Nordbø/Bø

2010. 31.3: Ca. 10 par på hekkeplass (åker og eng). Ultimo april: 15 reir med egg funnet i åkeren (Trond Bø/ Eirik Langåker). 30.4 var 12 av de 15 reirene ennå intakte. 6.5 hadde mye gått galt: 4 reir var røvet, 3 reir hadde forlatte egg, 4 reir var helt borte. 5 reir var ok med egg som ble ruget på, og et par hadde 3 unger.

2011. 26.3: 10 vipere satt på fjorårets hekkeplass i åker. 25.4: 9 reir i åker pluss ett par på beitemark øst for hovedveien. 10.6: Alle reirene tomme og ingen unger å se. Ett omlagt kull. Til tross for reirmarkering ved hjelp av pinner og påpassing under åkerarbeid, ble produktiviteten til vipene lik null på denne biotopen – på samme måte som på Gunnarshaug.

2012. 15.4: 2 par på beitet nær brua, 3 individer nord for rv (KMS). 24.4: 1 reir med egg pluss ett par NV for vatnet og riksveien og to reir med egg på beite i NØ. Alle reirene market med pinner (T. Bø). 8.5: De to reirene sør for bedehuset skal ha blitt ødelagt (sauetråkk?), men ei ruget nå og 1 par til var til stede.

Bøvatnet

2010. 31.3: Minst 5 par med tilhold. 19.5: Flere vipepar med små unger. 1 par tjeld med reir blant vipene i myra. Reiret var laget av takrørbiter!

2011. 23.3: 5 sang over vatnet. 12.4: 18 vipere med tilhold ved vatnet. 21.4: Totalt 10 vipere i lufta da en katt gikk gjennom utkanten av hekkemyra 9.5: 5 vipepar hekker i myr og sump i nord. 27.5: Fortsatt 5 par som varsler ved vatnet, dessuten to syngende hanner på beitemarka i øst.

2012. 2.4: Katt observert i strandkanten i sør. 4.4.: 7 syngende over vann og myr. 19.4: Det er ennå ikke noen vipehekkinger rundt vatnet og kun 4 vipere med tilhold i dag. Ellers ca. 100 hettemåker, 10 krikkender og 1 par tjeld. 24.4: 8 vipere rundt vatnet, ingen ennå sett rugende. Ellers 3-4 par i området rundt. 1.5: Fortsatt ikke mulig å se rugende vipere rundt vatnet, men 3-4 par har tilhold. Ellers: hettemåke (minst 300 individer), stokkand (1 par), brunnakke (1 par), krikkand (2 par), toppand (1 par), sothøne (hekkende par), rødstilk (1 par), tjeld (2 par), enkeltbekkasin (1). 14.5: 4 hekkepar, paret i SV synes å ha unger. Ellers: 475+ hettemåker i kolonien, 1 toppand hann, 1 par snadderand, 6 stokkand (et ungekull).

Øvrabø

Gode vipehabitater på Øvrabø med mosaikkpreget terreng av eng, beite, åker og myr. Utsnitt sett mot sør med Reheiå lengst borte. 6.6.11.

2010. Primo mai: 6 vipere med egg i åker og eng (hos Ingvald Øvrebø), mye aktivitet også i myrområdet i sørøst. Ca. 10 hekkepar i alt.

2011. 26.3: 15 individer på hekkeplassen. 9.5: Minst 8 par hekker (8 reir med egg funnet). 10.5: Reirpinner satt opp ved 7 reir, dessuten ett par til. 23.5: 2 par med unger på beitemark ved grøftebekk Øvrabø øst (NØ for markert område). Helt sør i market område: 5 individer med tilhold, 1 syngende hann og 1 reir med 4 egg.

2012. 2.2: 1 ved kjent hekkeplass (se Gunnarshaug 9.2.12). 15.4: 16 vipere skremt opp i området (KMS). 18.4: 17 vipere sett fra veiene rundt – uten å gå inn i området. 4 av disse ruget (AKV). 24.4 var enga med 4 par pløyd. Det ble satt ut reirpinner på forhånd. Alle parene godtok miljøendringen fra eng til åker og ruget videre på hver sin grønne flekk i åkeren ennå 10.5.

Kolstø - Vorrå

Vipene innen dette kartutsnittet er hardt presset av predatorer, og antall hekkinger, særlig på Håvik har falt i løpet av prosjektperioden. De to bildene ved siden av kartet viser hekkebiotopen på Rabben, Vorrå. Påfyllte jordmasser er planert ut. Dårlig plantevekt i deler av området, gir gode næringsbetingelser for vipeungene. Det vokste likevel ikke opp unger her i 2011. Øverst: Nærbilde av vipehann, Rabben 16.5.11.

Kolstø (vest for Karmøyvegen)

2010. Mai: 4 territoriehevdende viper i utmark og beite, tre unger ringmerket. Et rødstilkreir med egg (Einar Kolstø).

2011. 12.4: 8 viper i hekkeområdet. 20.4: 4 hanner og 1 hunn på hekkeplass. 25.4: Fortsatt 5 viper til stede. 27.5: 2 par med unger, pluss 3 andre viper med tilhold (1-2 par)

2012. 25.3: 5 viper i området, et par kurtiserte i fjorårs gjengrodd åker. Enkeltbekkasin hørt, blandingsflokk bergirisk og tornirisk i høymoler. Hønsehauk jaktet i hekkeområdet i kveldinga 26.3 og fløy etter ei av vipene uten å lykkes med innsatsen. Hauken ble varslet på forhånd av ei kråke som satte vipene i alarmberedskap og fikk dem på vingene før hauken nådde fram. 27.3: 6-8 viper med tilhold. 30.3: 6 viper til stede. 14.4: Fortsatt 6 viper til stede, men bare ei rugende (Nesheim-vipa). 1.5: Nå 3 reir med egg spredt i området, pluss et par til med tilhold. Reirpinner satt ut. Ellers: Enkeltbekka-

sin (1), rødstilk (2) og tjeld (1). 9.5: Nesheim-vipa hadde fått unger, ett egg lå igjen uklekket i reiret. Utrolig nok hadde vipemor klart å få ungene med seg til nordsida av steingarden som skiller åkeren med reiret fra beitemarka i nord. Kan ungene ha blitt fraktet over garden luftveien? Det er ingen "smutthull" i garden, den er høy og så lang at det ikke kan være aktuelt å komme seg rundt. Det andre reiret med egg i nærheten (inne på aktivt saubeite mot hovedveien) var røvet og reirpinnen lå flat ved siden av. Det kan tyde på mennesker på ferde eller at sauene har klart det. Underlig nok hadde vipeparet laget et nytt reir bare 20 cm fra det første og der lå det ett egg som ble ruget på. I nord ruget ei vipe og en hann sang i sør. Maksimum 5 par holder dermed til i hele området. Omleggingen var mislykket, reiret tomt og fløt i vann 18,5, men hannen holdt seg like ved reirplassen. De øvrige parene syntes å ha unger i nord. 11.6: Tysvær-vipa har brakt to

unger til flygedyktig alder. Ett par til varslet unger i området sammen med rødstilkparet. 18.6 var Tysvær-vipa og ungene borte. Etter alt å dømme kom de to ungene på vingene – og har allerede dratt fra området. Ett vipepar er tilbake og hunnen varmet små unger.

Kolstø har fremdeles det som skal til for at vipa skal lykkes og få unger på vingene: brakka åker og eng, beitemark, dyrka mark og myr i en god miks. 14.4.12.

Meland (øst for Karmøyvegen)

2010. 14.5: Et par jaget kråker.

2011. 12.4: 7 viper på hekkeplassen. 25.4: 3 par med egg. 10.5: 4 par i hekkeområdet (2 med unger, 2 med egg). 27.5: 5 par.

2012. 23.3: En hann på sauebeitet. 25.3: 2 hanner med tilhold. 27.3: 6 viper med tilhold. 30.3: 7 viper til stede. 14.4: 10 viper i området, hvorav 4 ruget. Like etter dette ble to reir (nærmest reirplassen for kråka) røvet (eggskall). 29.4 hadde det ene paret lagt 4 nye egg et stykke unna, så nå ruger det 3 viper her, alle med reirpinner. En ekstra hann med tilhold. Enda ei vipe har lagt seg til å ruge på området, så nå er det totalt 4 rugende. Kun ei vipe ruger nå (omlegging). De to i enga øst hadde tomme reirgroper med eggskall som tydet på klekking. To vipepar på beite i sør varslet unger og var trolig fra disse reira. Et nytt reir med 4 egg på gjenlegg. Ellers: Storspove og rødstilk sett i området.

11.6: 2-3 par har unger i beite/åker/eng i grenseområdene mellom Meland og Håvik. Ett vipepar med minst en stor unge på sauebeite nær hovedveien på Meland 17.6, 2 fiskemåker ruger her og et tjeldepar har to store unger. Reiret som ble berget på gjenlegget, synes ikke å ha resultert i unger selv om den ruget etter pløyinga. Ungene kjørt ned ved harving etterpå? 7 adulte viper var i åkeren 17.6, den ene var "Tysvær-mora" som fikk opp 2 unger på Kolstø (vest). Ingen juvenile sett.

Håvik (Myrvang: eng og kubeite ved sjøen og sauebeite nord for tunnelinnslaget.)

2008. 13 viper opptalt i hekkeområdet 11.5.

2009. Minst 5 par med tilhold i beitemarka 19.5. Samme sted 6.6 var det kun 3 voksne viper å se og bare ei varslet at den hadde egg eller unger i området. I en nypløyd åker nærmere Karmøyvegen, var det 6 rugende viper. Dette var nok omlegginger av mislykka kull lagt i eng og beitemark i april-mai.

2010. 29.3: Rasteflokk på ca. 50 satt på eng ved sjøen. 5.4.10: Fortsatt en rasteflokk her på 50+ individer. 23.4: Området ved Myrvang huser bare 4 par totalt, en skarp nedgang fra året før da hekkesuksessen var laber. En ribbet storspove midt i vipeterrenget viser at det er rovfugl i aktivitet, trolig vandrefalk eller hønsehauk.

2011. 3.4: 14 viper i hekkeområdet nord for tunnelåpningen. 13.4: 13 viper til stede. 25.4: 2 reir med nyklekte unger. 10.5: 6-8 viper i terrenget hvorav 2 varslet. 27.5: 8 viper varslet, 5 unger sett i området ved tunnelen. Myrvang: 3.4: 7 viper i hekkeområdet, dessuten en rasteflokk på ca. 30. 13.4: 8 viper til stede. 10.5: 7 viper hvorav 1 par med unger. 27.5: 1 par ruget pluss et par til varslet.

2012: 23.3: Sangflukt, i alt 5 viper sett i Myrvangområdet. Usett rovfugl skremte opp alt av viper, tjeld, grågjess og stær i området. Ved tunnelen: 1 hann på sauebeite. 25.3: 3 par med tilhold Myrvang, 6-10 individer opptalt ved to anledninger ved tunnelen. 27.3: 1 sang Myrvang, 17 individer satt i sjøkanten. 30.3: 11 viper i hekkeområdet skremt opp ved tunnelen og 6 på Myrvang (alle sør for Hydroveien).

14.4: 8 viper på Myrvang i dag, ingen så ut til å ha reir ennå. 2 par storspove. Nord for tunnelen: 10 viper fløy opp hvorav minst to var rugende. 20.4: Grundig sjekk: 9 viper i terrenget på Myrvang, to reir med 4 egg i hvert. Ellers 2 storspover, 4 enkeltbekkasiner og ei sanglerke. Ennå ingen beitedyr. 27.4: 5 rugende viper på Myrvang. Ved tunnelen: 5 individer skremt opp (hvorav 2 ruget). Knust egg funnet i traktorspor (låg ikke i reirgrop). Også på Myrvang har traktor under gjødsling kjørt over reir. Bare 2 av 5 reir var intakte med rugende vipe 6.5. Et 20-talls storfe var nå sluppet ut på beitemarka. Ellers et reir med 3 egg hos rødstilk i et vått søkk i området. 9.5: I området ved tunnelen skjer det noe negativt i år: kun 4 viper lettet fra hekkeområdet hvorav to hunner som trolig hadde reir. Minst ett par med tilhold sør og sørøst for tunnelen på kubeite og myr. 18.5, Myrvang: 2 ruger (omlegg?) og et par varslet unger. 2 par til i området (ukjent status). 1 par, trolig med unger, sett (fra båt) nær sjøen, på kubeite.

11.6: På Myrvang jaget 5 viper ei passerende kråke, maks. 8 viper i området sør for veien ned til Høyevarde. Et par sett med 4 små unger og et par med to store. Dessuten et par

nord for veien og ei vipe jaget kråke over kubeite lengst mot sørvest. Nord for tunnelen har hele hekkebestanden tørket ut, men 2-3 par har unger nordover mot Meland. Totalt er det per 11.6 ennå 4-5 par viper i Myrvangområdet. Ellers 3 par tjeld (1 par med unge(r) nord for veien, 1 rugende fiskemåke, 2 varslende rødstillpar og 1 storspove). Til sammenligning ble 34 viper opptalt i hekketerrenget på Myrvang, 10.6.1977.

Kubeitene på Myrvang, Håvik tiltrekker seg viper hver vår. Her har de det de trenger for å klare seg: beita mark, og myr. Likevel trenger vipene i området en god porsjon flaks for å unngå traktorhjul, kutråkk og mange predatorer. 20.4.12.

Vorrå – Søre Håland

2011. 25.4: 3 par med tilhold på Rabben, Søre Håland. 9.5: 5 viper til stede, 2 reir med egg funnet. 19.5: 2 hunner og en varslende hann til stede. Samme dag ble reirpinner satt opp ved reir (omlegging) i åker på Vorrå for å unngå at reiret ble nedkjørt under kommende arbeid i gjenlegget: gjødsling, harving og såing. Vipa aksepterte all aktiviteten framover, og eggene klektes. Det ble likevel aldri sett unger vokse opp i åkeren, men utpå sommeren ble det sett to nesten flygedyktige unger der. Det er usikkert om disse stammet fra reiret i åkeren, i så fall har ungene tilbrakt de første ukene av livet utenfor åkeren uten å bli oppdaget. 27.5: Trolig har alle første kullene blitt ødelagt. Nå er det kun 1 par til stede og paret har egg på ny. 2 nær flygedyktige unger ble sett i åkeren på Vorrå 26.6 som kan tyde på at det kan ha hekket 2 par i området.

2012. Ingen viper sett i området ennå, per 26.3. 2 hanner på hestebeite Rabben N 24.4. 6.5: Ei eng på Vorrå som ble sprøyta for ei tid siden og som nå er helt brunsvidd, har tiltrukket seg vipe som kanskje vil gå til hekking.

Hele området

27.3.12: 31-33 viper til sammen på hekkeplasser og i sjøkant. 30.3: Med unntak av Rabben (ikke sjekket) ble det talt totalt 30 viper i området i dag – alle på hekkeplasser. Mange har mislykkes i området i 2012 til tross for reirberging med å sette ut pinner. Ett reir ble berget på denne måten – og har unger i åkeren nå, men tap av kull var stort i klekketida. De fleste ungene som lever opp etter en knusktørr mai, har hatt tilgang på åpne grøfter eller myrpytter.

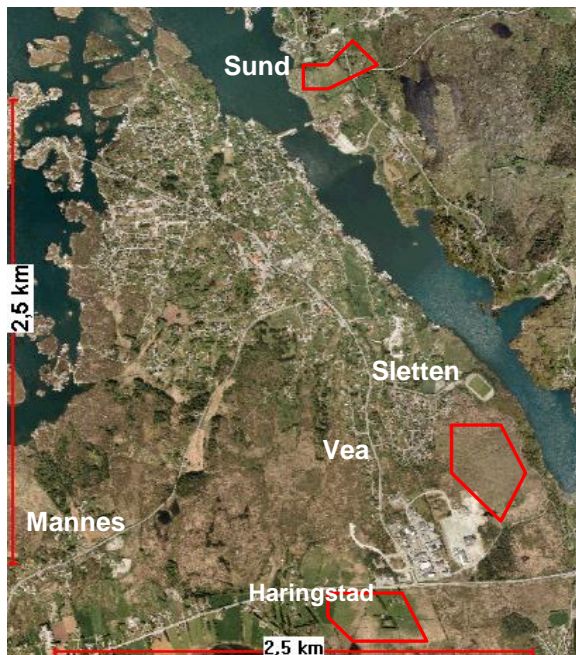

Hønsehauk jakter ofte i det åpne landskapet på Myrvang nordvest for Hydrohallene. Vipe, tjeld og storspove er ettertraktet.

Nyankomne viper på Håvik. I bakgrunnen deler av gården Vorrå og Søre Håland (med vanttanken på Helgaberg). Området tilbyr vipene både gode raste- og hekkeplasser. Men også her må bøndene spille på lag med vipa om den skal ha ei framtid i et landskap hvor den har hatt tilhold så lenge folk kan minnes. 3.3.12.

Sund - Vea

Det hardt beita lyngområdet sør for Sletten på Vea har lenge vært et godt vipeområde med innslag av både bl.a. storspove, rødstilk, tjeld og fiskemåke. Sauene fikk påvist skrapesyke i juni 2009, og etter det har hekkefuglene minket. Industriutbygging i vest har redusert heiarealet, og kvaliteten på det som er igjen er forringet som følge av beitestoppen.

I alle de tre områdene markert på kartet har vipa følge av storspove, rødstilk og tjeld. Felles for hekkeplassene er at de er sauebeiter med våte partier og høyt beitetrykk. Slike naturtyper er viktige for det biologiske mangfoldet, men de er dessverre i ferd med å skrumpe inn i Karmøy. Knausen med tjeldereiret med tre egg ble sprengt i lufta. I 2012 var hekkeplassen forvandlet til ei steinrøys tiltenkt det voksende industrifeltet på Veamyra. 13.6.09.

Sund (vest for innkjøring til Borgaredalen)

2010. 4 hekkepar på sauebeite 9.4.

2011. 29.3: 7 viper på hekkeplassen. 12.4: 8 viper i vest, 4 i øst. 7.5: Minst 5 par hekker nå i beitemarka, og de første ungene er å se. 27.5: 5 par med unger vest for veien, 1 par i øst.

2012. 2.2: 1 rekordtidlig vipe var i dag å se nær hekkeplassen, like ved krysset opp til Borgaredalen. 25.3: 8 viper var i full vigør på hekkeplassen med sangflukt og kurtisering. 8 individer ble også talt 30.3. Flere har ankommet 7.4 da hele 17 viper ble talt etter å ha gått gjennom hekkeplassen. Ingen så ennå ut til å ha startet egglegging/ruging. Alle samlet seg en kort periode på moloen rett nord

Dette sauebeite på Sund har i løpet av de siste årene vært en av de mest vellykka hekkeplassene for vipa. Årsakene synes å være at bonden tar hensyn. Passelig beitetrykk, fuktige partier og nok av skjulesteder for vipeungene ser ut til å være suksessfaktorer. 24.4.12.

for Norscrap, før de fløy inn i hekkeområdet.
 24.4: 6 vipere sett (fra vei) rugende på sauebeitet, 1 ruget på eng i øst (4 egg). I alt 12 vipere registrert i området (sett fra vei). 2.5: Ennå ingen med unger og ett par kurtiserte. Dette kan tyde på at ikke alt har gått bra her til nå og at omlegginger er på gang. Rødstilk ikke sett i området til nå i år. Reiret i øst (se 24.4) var tomt – ingen skallrester å se. En vipehann holdt til her. 15.5: To små ungekull nærmest veien ved E. Paulsen. 29.5: 8 vipere lettet fra hekkeområdet og varslet, unger sett. Ellers: En varslende storspove, en rugende tjeld og fiskemåke. Ei vipe lettet fra fyllingen ved hekkeplassen mot Ytraland. 5.6: 9 voksne vipere i hekkeområdet passet unger opptil flygedyktig alder. En avlesning av en unge merket 27.5.11. Ellers: storspove, rødstilk og to par tjeld og fiskemåke.

Vea (Ved Veavarden, sør for Sletten)
 2008. Området ble sjekket for hekkende fugler 1.5 og viste at 4-5 par vipere hadde tilhold i sauebeitet her.
 2011. 10.6: 1 par varslet.
 2012. 1.4: 1 vipe var ribba (av hønsehauk?) på hekkeplassen. Ingen andre sett. 8.4: 1 sang over lyngbeitet og 1 (samme?) seinere sett på et skjær ved Vedavågen overfor fiskerimuseet. 24.4: Ingen vipere å se i det tidligere hekkeområdet ved Veavarden. Heller ikke tjeld, rødstilk eller fiskemåke, kun et par storspove i heia. Dessuten 2 grågjess.

Vea (Mot Haringstad, sør for Vestre Karmøyveg)
 2011. 25.4: 4 vipere på hekkeplass. 10.6: 2 par med unger.
 2012. 1.4: 1 par på hekkeplassen. 9.4: 2 par på hekkeplassen. Dessuten 1 storspove. 14.4: I alt 5 vipere i den østlige delen av området, hvorav to trolig hadde reir. I tillegg var det 1 storspovepar, 1 rødstilk og 4 enkeltbekkasiner på det avgrensede, våte sauebeitet. 24.4: 4 vipere skremt opp (1 sang, 1 ruget). Det er dermed fortsatt trolig bare to par med tilhold i området. 2.5: I alt 6 vipere lettet fra området da sauer på beite ble matet. 16.5: 3 par forsvarte kråke som opererte inne i vipeområdet, det ene paret hadde unger. 8.6: Bare 3 vipere i området, to av disse varslet unger (par?). Ellers: Rødstilk med lokkelyder i tjernet i vest. Ellers ingen storspove eller rødstilk i vipeområdet.

Mannes – Øvre Liknes

Den dyrka marka i søre enden av Tjøsvollvatnet, mellom vannet og Tostemveien, har stor tiltrekning på vadere og svømmefugler hele året. På den delen av enga som iblant oversvømmes, hekket det 3 par vipere i 2011. I området ellers har antall hekkede vipere som mange andre steder, gått sterkt tilbake. En viktig årsak til tilbakegangen, er at det har minnet på egnede hekkebiotoper for vipa. 30.3.08.

Mannes

2011. 15.4: 1 par ruger i sumpmyr nord ved Gamle Veaveien nord for barneskolen på Sevland. Hekkingen mislyktes av ukjent grunn og paret startet på nytt på en jord- og steinfylling nærmere Nordvatnet. Her varslet hunnen unger så seint som 26.7.

2012. Ingen observasjoner av vipe per 24.4.

Heiavatnet

2010. 4.5: Minst 3 par hekker rundt vatnet.

2011. 20.4: Flokk på 6 satt i vannkanten. 21.4: 4 viper skremt opp fra hekkemyra i vest av jaktende myrhauk.

2012. 29.3: 4 satt på hver sin torvholme i hekkeområdet i vest. 1.4: 3 syngende hanner. 11.4: 5 i myrområdet i vest. 18.4: Grundig optelling: Totalt 9 viper innen reservatet, to av disse med sangflukt. Ingen med sikkerhet rugende ennå. Ellers: Et par tjeld, et par storspove, to par brunnakke, en rødstilk.

To viper sett rugende på torvtuer i grundtvannsområdet i vest 4.5. Dette er nå eneste reir i torvmyr/lynghei - en svært vanlig biotoptype for vipa før i tida. 15.5 ble det ikke sett viper i flatmyra i vest fra bunkersanlegget. 23.5: 4 viper registrert ved vatnet, 1 ruget på torvholme i vest (omlegging?). Ingen varsling av unger. Ellers: 1 rødstilk og 2 storspove.

8.6: Flokk på 16 viper satt i vannkant vest i vatnet, pluss et par varslet unger. Rødstilken ser ut til å være verre å finne for predatorene og ser ut til å klare seg bedre enn vipa ved Heiavatnet: 3 par varslet unger på myrområdet i vest. 12.6: 2 storspovepar varslet unger; en utenfor reservatet i vest og en innenfor i sørvestre hjørne. Krikkand med ca. 8 unger gjemte seg i myrvegetasjonen her.

Tjøsvoll

2011. 6.5: Øst for Tjøsvollvatnet (hestebeite): 4 hekkepar av fiskemåke, 1 rødstilk med lokkelyd i sump, 1 vipe med sangflukt. 10.5: 5 viper på enga ved utløpet av Ånå. 27.5: På samme sted hvor det nå foregikk fornyelse av eng med midlertidig åker, hadde 2 par reir med egg mens ett par til var til stede. 14.6: To par ruger fortsatt på åker/eng ved utløpet av Ånå i søre enden av vatnet.

2012. 1.4: 3 individer satt på skjæret sør i vatnet. 2.4: En hann på hekkeplassen fra i fjor på enga sør for vatnet. 5 satt på skjæret i sør 6.4. Ei vipe ruger 14.4 på enga sør for vatnet, helt ned mot sivkanten og innenfor reservatet. Ruger fortsatt 4.5. Ei knoppsvane hadde lagt seg til ro bare 4-5m fra vipereiret, uten at det så ut til å plage vipa. 13.5: Paret har fått unger.

15.5: En hann på vått hestebeite øst for vatnet. Ei havørn trakk over området mot sør. 16.5: Alt ok med paret ved Tjøsvollvatnet S.

6.6: 3 unger vokser opp, matsøk iblant på sauebeitet sør for veien. 8.6 var enga ned mot vatnet siloslått, men minst en unge hadde overlevd i sivkanten. To vipehanner ble observert på to ulike beiteområder øst for vatnet, hekking kan være på gang her. 12.6: 2 store unger ved Tjøsvollvatnet, de har nå fordel av nyslått eng til å finne mat og tett våtmarksvegetasjon å skjule seg i ned mot vatnet.

Ådland og Øvre Liknes

Forsumping oppstår i jordbrukslandskapet når gamle grøfter slutter å fungere. Slike steder er som oaser i ørkenen for vipa og andre vade-fugler. Her finner de både mat og hekkesteder. Bildet er fra Ådland (øst). 19.4.12.

2010. 21.3: Ett hekkepar på eng sør for skolen på Ådland.

2011. 11.4: 5-6 viper med tilhold øst i marka (Ådland). 25.4: 4 par med tilhold i øst hvor av 3 varslet. 10.5: Ennå ingen par med unger her tyder på at ting har gått galt. Et omlagt kull med 4 egg, et par som drev med kurtise og ei enslig vipe ble registrert. Ved hovedveien: 2 par hvor av ett par varslet.

2012. 1.4 var det kun ett par å finne øst i marka på Ådland. De holdt til på en fjorårs potetåker. Ved Vestre Karmøyveg var det ingen nær veien, men på et vått sauebeite i øst, på Øvre Liknes, holdt hele 12 viper til. Ludvig Mikkelsen, eier av denne vipemarka på Øvre Liknes tok kontakt med Vern Vipa 13.4 for å fortelle at det hadde økt med vipe i år, og at han gjorde det han kunne for å passe på fuglene. Han nevnte kråkene som et problem både i år og tidligere, og mente at noen kråker hele tiden var i området og tok egg og unger når anledningen bød seg. Han visste ikke om kråkereir i granrekkene i nærheten. Han fryktet

at mye regn de siste dagene skulle sette reir under vann, men det så ut til å ha gått bra. Opptelling 14.4: 7 reir med rugende fugl, pluss et par (paring). Altså minst 8 par på denne lille våte og lett beita sauemarka. Ei kråkefelle var plassert i utkanten av beitet og hadde fanget en del kråker tidligere. Likevel var det minst 3 par hekkende kråker i nærområdet – og en ravn fløy rett over vipeterrenget. 18.4: 8 rugende vipere på våtmarka. Mange kråker var hele tida på utflykter over hekkeplassen eller jaktet mat på bakken i nærområdet. Bare en enkelt hann var skikkelig ivrig kråkejager, men 3-4 andre gikk på vingene når kråkene ble ekstra innpåsletne og nærgående. 28.4: Øvre Liknes (L. Mikkelsen): 8 vipere sett rugende – som sist. Første kullet klekket. 1.5: 4 unger. 8.5: En sivhauk jaktet på bl.a. vipere i området Ådland-Liknes-Stava. Det ble ikke sett at den fikk tatt noen før den forsvant mot nordøst (AKV). 13.5: Flere vipere har nå unger, bl.a. et par med 4 små rett sør for veien ved hekkeområdet. 16.5: 7 vipepar har nå unger her – sett fra veien. Ingen sett rugende. Ellers: Et par rødstilk, tjeld og 1 stokkand hunn. 1.6: Det har vært stort tap av unger siden siste kontroll 15.5, årsak kan være tørke: to uker uten nedbør. Men det ble merket en unge i dag og 2 merket 3.6. Det var nå i alt 6 voksne vipere til stede og trolig ca. 10 unger i området, de største bare få dager fra flygedyktig alder. En unge var rovfugltatt, og det er godt mulig av rovfugl står bak tapet av vipeunger. Gårdseier L. Mikkelsen kunne fortelle om observasjon av både hønsehauk og havørn i vipeområdet i løpet av våren. Ellers: et par tjeld, storspove og stokkand. 5.6: De tre ungene merket tidligere (1.6 og 3.6) holdt sammen. En fjerde unge fargemerket, nesten flygedyktig. Det er nå 3, maks. 4 ungekull i hekkeområdet og trolig kommer ca. 8 unger på vingene herfra totalt. Det er nær grensa for artsoverlevelse på dagens bestandsnivå (8 unger per hekkepar).

19.4: Ådland øst (Nordre Ådlandsvei): 8 vipere spredt i området (jfr 25.4.11). 3 av vipene med sangflukt. Ingen sikre tegn på ruging, men et mulig kull i fjorårs åker lengst øst. Ellers: 1 par tjeld og 1 storspove. 3.5: Gårdbruker N. M. Jacobsen tok kontakt med kommunen for å høre hvordan han kunne berge de tre vipeirene som lå i en fjorårs åker som han nå skulle pløye og bearbeide for såing med grasfrø. Han ble enig med prosjekt Vern vipa om å vente til etter 17.5 med arbeidet i håp om at vipene da hadde unger som kunne ledes ut av åkeren under arbeidsøkter med traktor og redskaper. Det var 4 par i åkeren 9.5 (2 reir pinnesatt) og ei vipe ruget i lite sumpområde i beitemark i vest. 13.5: 4 reir med 4 egg i

Liten unge søker ly. På Øvre Liknes finner vi en av de mest produktive hekkeplassene for vipe gjennom siste årene. Suksessfaktorer synes å være en bonde som bryr seg og tar hensyn til fuglene, samt passelig beitetrykk, fuktige småområder og rikelig med skjulesteder for ungene. 15.5.12.

åkeren (ett under klekking). Dessuten 1 rugende i sump i vest.

22.5 ble åkeren pløyd. Alle reirene var tomme, trolig klekte, men bare ett par hadde unger i åkeren. Hadde de 3 andre parene mistet ungene? Skjære oppholdt seg i åkerkanten og ble jaget av vipene da den lettet. Det ble forgjeves lett etter vipeunger i åkeren før pløying. De 3 eggene i et tjeldereir i åkeren ble fjernet og fordelt på to andre reir (Bygnes og Kolstø) fordi bonden sa klart fra at han ikke ville ta hensyn til reiret under jordbearbeidelse, gjødsling og tilsåing med gras.

1.6: Det foregikk fortsatt jordbearbeidelse på vipeåkeren. Tjeldparet var i nærheten, men hadde ikke lagt egg på ny. Kun ei vipe til stede: en varslende hann (trolig unger i grasenga). Ved våtområdet i vest var vipeparet til stede, men varslet ikke unger. 8.6: Kun 1 vipe i åkeren, ingen tegn til reir eller unger. Tjeldparet med reirgroping ca. 500 m mot vest, på beitemark, nær fuktområdet med vipepar med en liten unge (fra omlagt kull).

Nedre Liknes - Stava

Nedre Liknes

2011. 4.4: 17 viper på hekkeplassene Stava-Nedre Liknes, ei ruget.

2012. 23.4: 1 vipe på eng nær hovedveien.

16.5: Hekking synes å ha uteblitt her i år, trolig på grunn av manglende egne habitater.

Stava (åker/eng NNØ) for sandstranda)

2010. 20.3: 3 hanner i sangflukt. Eggleggingen er allerede fullført: 3 reir med 4 egg i hvert allerede 2.4. Det betyr start for egglegging seinest 30.3 og ny tidligrekord for Karmøy. 17.4: 3 par ruger i fortsatt enga. Klekking i det første reiret 22.4. Paring sett på hekkeplassen 6.5 samtidig med at alle tre kullene er klekket. Det kan tyde på at ikke alt har gått bra og at omlegging er på gang. 9.5: Det er nå mange små unger å se i området.

2012. 24.3: Fortsatt ingen på enga nærmest sanden, men to par i nord. Ingen hekking på denne enga i år etter mislykka hekking i fjor. 5 viper hadde tilhold NNØ for enga. Her var en tjeld nylig ribba – et dårlig tegn for vipene. 17.4: Ingen viper tok i bruk dette området i år.

Stava (beite og dyrka mark nord mot Liknes)

2011. 27.3: 12 viper i hekketerrenget. 12.4: 8-10 par med tilhold i eng, åker, beite. 4.5: Kull med 3 unger.

2012. 1.4: I området rundt åkerriksbiotopen var det i alt 6 viper, hvorav 5 var samlet på fjorårs åker. 19.4: Totalt 14 viper i området hvorav 4 ble konstatert med reir, tre av lå i fjorgammel potetåker, ett i sprøytebehandla

beite/eng. Det var ingen viper å se innenfor gardsgrensene til Liknes. 16.5: Ei varmet unger på gjenlegget, åkeren ikke sjekket. 16.6:

Ingen viper å se i området. Trolig har hekkingen også her vært totalt mislykka av samme grunner som på Ferkingstad og Nes.

Fulllagt vipekull på Stava allerede 2.4. Denne tidligrekorden fra 2010 står fortsatt. Enga hadde sparsomt vegetasjonsdekke etter brakking med roundup. Fornyelse av eng gir ofte vipa en tidsbegrenset, men ekstra god mulighet for å lykkes med å oppfostre unger.

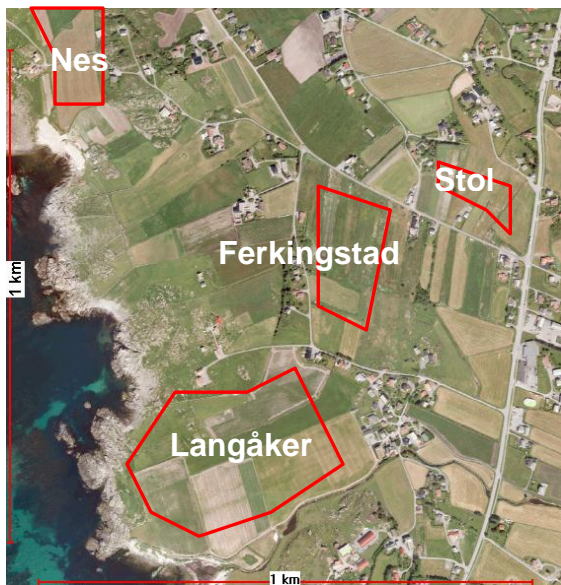
Nes (beite, eng og åker sør for Hoptjern)

2010. 26.4: 5 reir med egg på beitemark sør for Hoptjern (G. I. Høyenes). Opptelling samme sted 2.5 ga følgende antall: 4-5 hekkepar av vipe (hvorav 2 ruget i åker med reirpinner utplassert). Ellers hekket det 40-45 par fiskemåke, 4-5 par tjeld og 1-2 par sandlo. Et par gravand hadde tilhold.

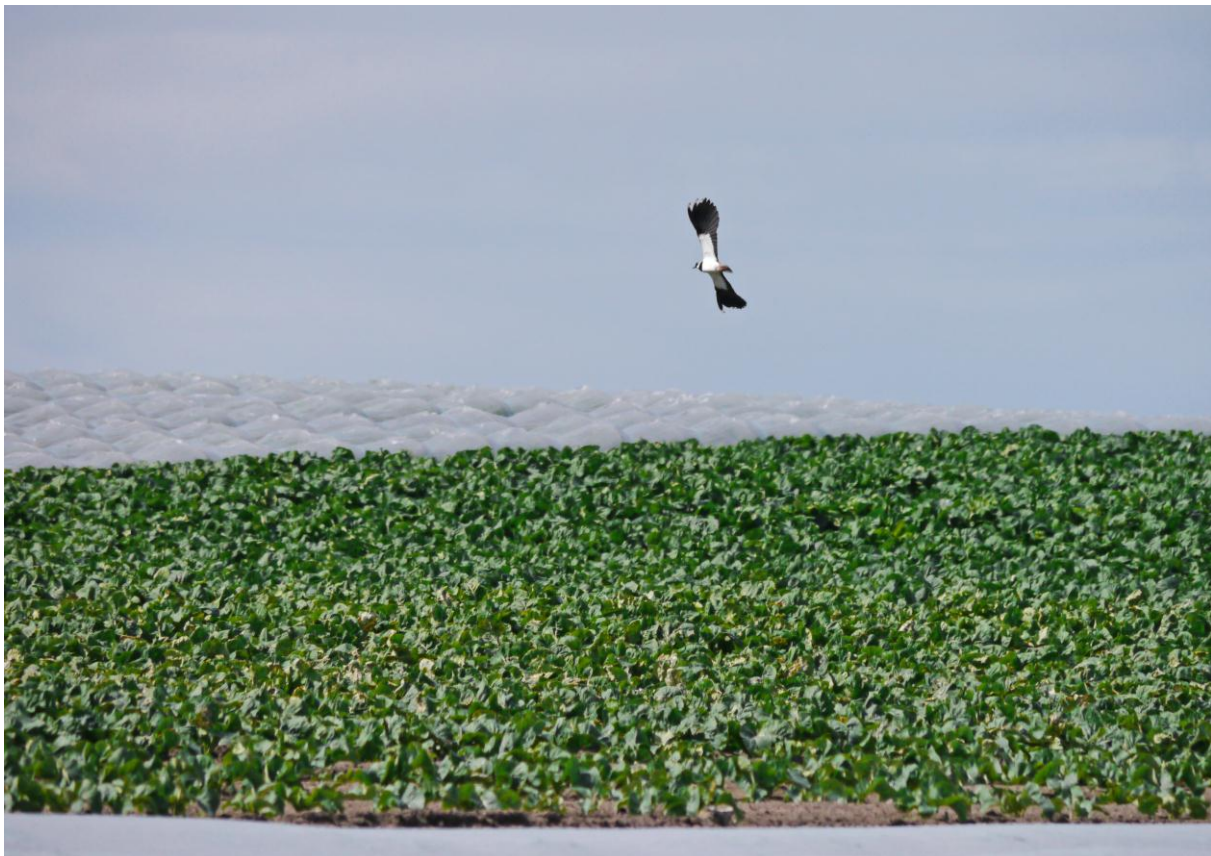
2011. 12.4: 6-8 vipepar med tilhold på strekningen Hoptjern-Nes. 9.5: Minst 5 par med tilhold (2 reirfunn). 20.5: 6 par med tilhold. 27.5: Trolig har noen (alle?) mistet egg eller unger i første hekkforsøk siden det nå såpass seint i sesongen var 4 nye reir med egg og totalt bare 9 viper i området. 14.6: Et par ruger fortsatt i åker.

2012. 1.4: Alle vipene skremt opp av passerende havørner: I alt 17 lettet fra hekkeområdet sør for Hoptjern. 21.4: 16 lettet fra samme sted (3 rugende). Dessuten 4 rugende på gjenlegg (åker) i sørøst. Åkeren på Nes pløyd og minst ett vipereir ødelagt (reirpinner var ikke satt ut slik som i tidligere). 16.6: Sesongen ble en total fiasko for vipene på Nes i 2012. Ingen unger kom på vingene.

Nes – Langåker

Et vipevennlig hekkemiljø. Mosaikkprega terreng med litt beite, litt åker og litt dyrka mark slik vi finner det på gårdene Ferkingstad, Nes og Stol. 13.5.11.

Det moderne jordbruket har ikke mye ledig plass. Når vipa kommer tilbake tidlig på våren, finner den vintervåte, åpne og fredelige åkrer med fin sandholdig jord til å lage reirgroper i. Forholdene synes perfekte. Inntil eggene er lagt og folk og maskiner ankommer med plast og planter. Uten at bønder både her på Langåker og andre steder bruker litt ekstra tid og ressurser på å berge hekkefuglene i slike omgivelser, vil fuglene mislykkes og etter hvert forsvinne. 13.5.11.

Stol

2012. 6.4: To par i våt del av siloeng nær hovedveien. 19.4: 1 har ruget her i ca.. 10 dager nå. 21.4: 2 ruger pluss 1 par med tilhold. Fortsatt alt ok her 30.4. Vipa som ruget nærmest hovedveien klekket 7.5. Dagen etter hadde bonden feid over egna med beitepusser og kjørt over hele ungekullet med traktor. Vipemor satt om kvelden fortsatt ved siden av de drepte ungene. Allerede 9.5 var det kurtise på gang (samme hannen?) like ved reiret med de ihjelkjørte ungene. I tillegg var det ei hunnvipe i nærheten med minst to unger og ei som ruget – alle på det beitepusa området. Om disse andre har klart seg som resultat av ren flaks eller fordi bonden har vist hensyn, er usikkert. 13.5: Vipa med de overkjørte ungene lå i ny reirgrop ca.. 5m fra første reiret. 16.6: Selv om enga fikk ligge i fred etter dette, ble det ikke noen resultater i form av unger som vokste opp. Graset spirte og vipene forsvant.

Ferkingstad

2011. Nær Grønnsaksbua: 4 par med tilhold. 2012: 1.4: I alt 14 viper med tilhold i og ved gammel åkersteig. 21.4: 9 reir markert med pinner sammen med eier av åker/eng ved Grønnsaksbua (G. Lurane). Det ene reiret inneholdt 7 egg! Ei vipe var rovfugltatt midt i hekkeområdet. Etter dette ble det funnet ytterligere 2 reir i dette hekkeområdet. 15.5 hadde mye godt galt: bare 4 av de 11 parene med reir hadde nå unger (3) eller egg (1). I alle de andre reirene hadde eggene blitt borte og/eller små unger tatt. 3 viper til var funnet rovfugltatt og spist på stedet (G. Lurane). De to reirene som lå nærmest hus/vei (Grønnsaksbua) hadde klart seg og ungekullene fra disse var nå sammen med foreldrene på enga sør for vei. Jordugle ble sett og fotografert midt i vipeområdet samtidig med at de fleste vipereirene ble røvet. Noen sammenheng? Gårdbrukeren med panorama-utsikt til vipeområdet hadde ingen indikasjoner på at reirplyndringen skyldtes kråker eller andre fugler. Katter tar ikke egg, så trolig dreier det seg her om nattlige plyndringer utført av rev, mår – eller rotter? At minst 4 voksne viper også er tatt på hekkeplassen, tyder på at det i tillegg er rovfugl på ferde i området. 22.5: Det siste vipereiret med egg samt et tjeldereir ble røvet dagen etter forrige kontroll (15.5) i følge gårdbruker. Det er nå 3 par viper igjen i området som forsvarer unger mot inntrengende kråker og skjærer. Disse er stadig i området og det er mistanke om at de står bak egg- og ungerøving hos vipene. 1.6: Det er fortsatt ca. 3 par viper igjen i området som markerer unger. 2 unger ringmerket ved Grønnsaksbua i dag. Ellers: Rødstilk varslet ute

i enga i sørvest. 16.6: Ingen viper lenger i området Ferkingstad/Stol. Hvor har de gjort av seg? Trolig kom noen få unger på vingene, men en kan lure på hvor de har blitt av. Ingen flokker å se i nærområdet heller. Ei vipe varslet unger på spirende gjenlegg mot Nes.

Langåker (Tarevika – Nes sør)

2009. Flokk på minst 50 viper raster på åker ved Tarevika 7.3. Det er ikke usannsynlig at flokken tilsvarer den lokale hekkebestanden.

2010. 9 viper på åkrene ved Tarevika med hekkeoppførsel 21.3. Dessuten 2 par på beitemark i NNØ. Åkrene ved Tarevika ble harvet over 9.4 og alle vipereir ble ødelagt, ca. 5 par hadde tilhold.

2011. 27.3: 14 viper med tilhold. 12.4: 7-10 par i hekkeområdet. 9.5: Totalt 5 reir i åkrene.

2012. 1.4: Ca. 30 med tilhold, ca. halvparten spredt utover (hekkfugler?), resten i flokk (rastende?). 19.4: Umulig for vipene å få til hekking på åkrene. Halvparten er nå under plast og resten er nypløyd. 30.4: Ikke ei vipe å se på åkrene og engene ved Tarevika. Fuglene er nå på grunn av den intense bruksmåten her, fullstendig skviset ut av dette tidligere så gode hekkehabitatet. Hekking i gjenleggsåker i grensa mot Nes.

Langåker (øst for Vestre Karmøyveg)

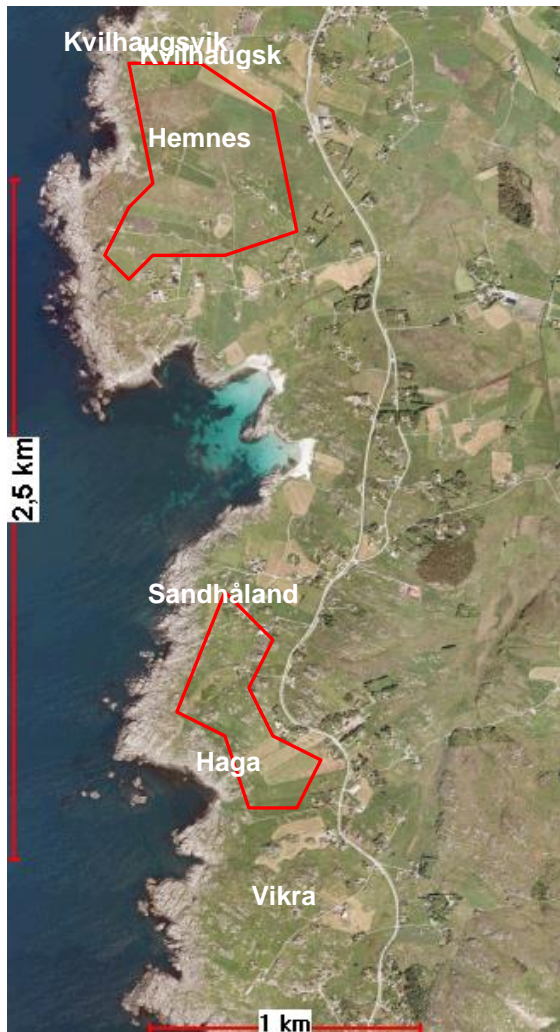
2011. 25.4: Ved opparbeiding av åker for poteter oppstod det gode hekkebetingelser for viper øst for hovedveien på Langåker. 3-4 par slo seg ned og 2 hadde reir med egg. 4.5 ble reirene pløyd ned. 2 viper på eng nord for åkeren 28.4. Trolig forsøk på omlegging her.

2012. 1.4: 1 par i åkeren fra i fjor. 6.4: 2 par. 19.4: Åkeren nypløyd: ingen viper.

Voksen vipe drept og delvis oppspist på hekkeplass på Ferkingstad. Tapet av viper var urovekkende stort i området denne våren. Mistenkte rovfugler var hønsehauk, vandrefalk, hubro og jordugle. Ingen rovfugler ble sett i direkte aksjon, derfor er det usikkert hvem som hadde viper på menyen her. 15.5.12.

Kvilhaugsvik - Haga

Kvilhaugsvik-Hemnes

2010. 26.3: Rasteflokk på ca. 70 individer på jordene Hemnes/Kvilhaugsvik. Flokk ca. 100 samme sted 29.3 og ca. 60 i flokk 2.4, i tillegg til ca. 10 hekkepar.

2011. 27.3: 17 spredte vipere på hekkeplass, i tillegg en flokk på 70. 11.4: Opptelling av søre og vestre del av område: 14-16 par vipere. Dessuten: 3+ par storspove, 8 par tjeld, 3 enkeltbekkasiner, 1 rødstilk og 43 fiskemåker.

12.4: Opptelling av nordre del av området: Ingen vipehekkinger, men følgende arter med hekkeoppførsel: 1-2 par storspove, 2-3 par tjeld, 25-30 individer av fiskemåke.

2.5. Opptelling: 10-12 par vipere totalt i området, 17 par fiskemåke (sørlige del av området), 3-4 par tjeld, minst to par av hver: storspove, enkeltbekkasin og rødstilk.

27.5: Lengst nord i området (Kvilhaugsvik): 2 par med unger på eng, 1 med egg. 12-14 par i resten av området (Hemnes).

Utsikt over det mosaikkprega landskapet på Hemnes-Kvilhaugsvik. Det er en velegna hekkeplass for vipe og for flere rødlistearter. 11.4.11.

2012. 1.4: Flokk på 36 vipere på jordene på Kvilhaug/Hemnes pluss 2 par kurtiserte. Grundig opptelling 10.4: 32 vipere spredt over hekkeområdet, hvorav 1 ruget. (jfr tall fra 11.4.11). Det var ingen andre vadere eller måker å observere, kun sanglerker. 24.4: Ca. 30 vipere skremt opp fra området. Mange syngende, kun 4 funnet rugende. 8.6: Rundt 10 vipere med tilhold i området. Kun to par varslet unger. To hanner sang. Det meste har med andre ord gått galt for vipene her i år. Ellers notert: 12 par tjeld, 12-15 par fiskemåker, 2 par storspove og rødstilk, 1 enkeltbekkasin.

Sandhåland - Haga (vest for fylkesveien)

2010. Opptalt 8 individer (4 par?) med tilhold i hekkebiotop 11.4. Ett reir med egg i graseng.

2011. 27.3: 6 vipere i hekketerrenng på Haga. 12.4: 9 vipere i hekketerrenget. 2.5 opptelling: (hele området fra Sandhåland camping i nord til gardsgrensa mot Vikra i sør): 5 par vipe (reir med egg i grensa mot Sandhåland), 12-15 par fiskemåke, 5-6 par tjeld, 3 par rødstilk, 2-3 par storspove, 1 par gravand. 20.5: totalt 9 vipere i området (av disse sang 3 mens 3 andre varslet). 10.6: totalt 6 vipere i området (2 par i nord med egg/unger, 1 par i sør med unger).

2012. 2.4: 1 hann på hekkeplass på Haga hvor minst en unge kom på vingene i fjor. 1 par på plass her 9.4, men ingen vipere å se i nord mot Sandhåland. 21.4: 1 par med reir (rugende) og 1 par utenom på Haga. 6.5: 1 par på Haga og 1 par på Sandhåland hadde trolig reir begge to. I tillegg var det et par "løse fugler" i området. Den rugende vipa fra 21.4 var borte.

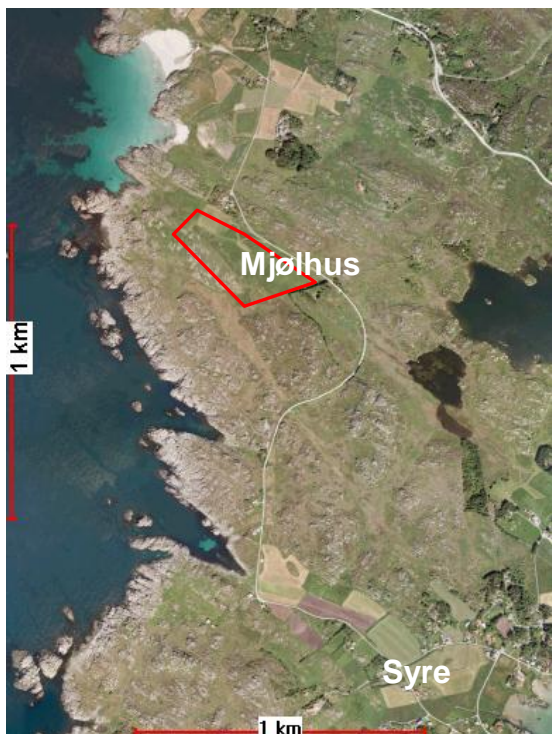
13.5: Det er nå kun ett hekkepar på Haga (ei vipe jaget kråke). 13.6: 4 viper i området, det ene paret varslet unger, men det passive paret kan også ha hatt unger. Alle holdt til på ku- og saubeite på Sandhåland. Det var ingen viper å se på Haga. Ellers: 2 par rødstilk varslet på myr/beite på Sandhåland, 2 par rundt Hagabukta. Et par storspove og 1 par fiskemåke nord i området. Totalt i hele området: 4-5 par tjeld. 7 fiskemåker ruget sør i området mot Vikra. Gravandparet i Hagabukta hadde ikke unger.

Til venstre en unge som har nådd flygedyktig alder, mens den som skjuler seg ennå er dununge. Vipeungene vokser seint og det går ca 40 dager fra de klekkes til de er selvstendige. I snitt overlever knapt 1 unge per kull med 4 egg.

Hemnes-gården kjennetegnes av det mosaikk-prega landskapet med åker, eng, beitemark, myr og lynghei innen et relativt lite område. Vipa og andre vadere har gode betingelser for å lykkes med hekking i slikt miljø.

Mjølhus-Syre

Mjølhus

2010. 30.3: En hann på åker/hekkeplass.

2011. 18.6: 3 voksne passer på 2 unger i åkeren.

2012. 1.4: 5 individer på hekkeåkeren fra i fjor. Til sammen 6 viper, sang og kurtisering. Ei av vipene (hunn) var merket med metallring på høyre fot. 22.4: 3 par har reir med egg på våt åker og eng. 2.5: Bare ett par ruger nå, de to andre kullene er røvet. Det er sannsynligvis rovdyr som har vært på ferde. Totalt 6 viper i området (hvorav 3 gikk på mark over gardsgrensa til Sandve). En sandlo ruget ute på åkeren. 13.5: 3 rugende viper (1 varmet unger), pluss en rugende tjeld og sandlo).

1.6: Kun ei vipe varslet unger, tjelden ruget på ett egg, mens et annet egg lå ca. 1 m fra reiret og en god del kroppsfjær fra tjeld lå nær reiret som tyder på kamp med en predator. Sandloen var borte. Det er ikke gjort noen jordbearbeidelse hele våren, så årsaken til tapet av fugleegg og unger i eng må skyldes rovdyr/rovfugl (hubro/hønsehauk?) eller tørke for vipa sin del. 17.6: Vipeområdet på Mjølhus helt uten hekkende fugler, men ei vipe i nærheten oppholdt seg på et hestebeite på Sandve.

Syre

2010. 30.3: En hann på saubeite og tidligere hekkeplass.

2011. 5.4: En hann på hekkeplassen.

2012. 9.4: Ingen observasjoner av vipe i området. Fortsatt ingen obs inntil 2.5.

Høyenes

2012. 2.5: Et par hekker (rugende) på aktivt hestebeite i Hålandsdalen, Høyenes, et nokså uventet sted å finne vipe på grunn av lite areal inneklemt mellom bebyggelse og skog. 9.6: Vipeparet har utrolig nok klart å få en unge på beina. Den var fortsatt i dundrakt og derfor fra omlagt kull. Hester og rådyr beiter daglig på jordet som for en stor del er overvokst av bl.a. høymol og engsoleie.

Risdal (Nedre)

2012. 2.5: Et par med tilhold på gammel hekkeplass vest for Sørhåland skole. 16.6: To par varslet unger. Ellers 3 par varslende rødstilk, 1 par tjeld og 1 par fiskemåke.

Øvrige hekkeplasser

I dette kapitlet presenteres de øvrige hekkeplassene for vipe i Karmøy i treårsperioden 2010-12. I noen av disse biotopene er det ikke påvist hekking i prosjektperioden, men vipe er sett med territoriell adferd og har hekket tidligere. I tillegg gir vi plass til biotoper som var i bruk regelmessig fram til prosjektstart. Dette er oftest enkelthekkinger, eller lokaliteter som har hatt hekking i minst ett år i tida 2005-2009.

Kvalavåg

Vipereir i våte starr- og mosemyrer i beite-terreng, var svært vanlig før i tida. Denne rugende vipa på Kvalavåg hekket med liten suksess i to sesonger. Vipe ble sett i området fram til 2010, men hekking er uvisst. Grågås hekket på samme myra i mange år. 22.5.06.

Hvorfor vipa og andre våtmarksfugler har blitt mer eller mindre borte fra slike tilsynelatende gode hekkeplasser, er ikke godt å si. En kan bare gjette på at både voksne og avkom er lette byttedyr for rovdyr og rovfugler på slike steder. Ved den aktuelle myra sør for krysset Sundsveien/Kvalavågsveien har det blitt igangsatt industriell virksomhet med utsprengning av areal. Dette kan ha virket negativt inn på fuglelivet i området.

Bygnes-Østrem

Asfaltvipere. Når det bare er veikanter og rabatter igjen å søke mat på, er tida ute for vipa. 2006 var siste året unger klarte å vokse opp i et stadig mindre fuglevennlig miljø på Østrem. 9.6.06.

Området hadde lenge en årlig hekkeplass for viper mellom hovedveien og der hvor barneskolen ligger i dag. Her var det fram til utbyggingen jordbruksdrift med både åkerdrift og beiting i til dels fuktige omgivelser fram til det meste ble lagt under asfalt og betong. Vipa holdt ut som hekkefugl så lenge det over hode var mulig. Siste årene var ungene prisgitt å finne mat i veikanter og rabatter. Vipeforeldrene hadde en sti tårn med å jage folk og hunder, katter og kråker. Bildet av asfaltvipene er tatt 9.6.2006. Hekking skjedde etter dette på Vestheim industriområde, men også her ble vipene til slutt presset bort av all slags aktiviteter og menneskelig ferdsel. Det hekket 2 par her fram til og med 2009 sammen med ett par nede på Bygnes-garden. Ingen av de tre parene fikk unger på vingene.

Siste stedet i dette tidligere så rike vipeområdet Bygnes-Østrem hvor vipa fikk opp unger var i beitemarka på selve Bygnes-garden. 27.3.2010 var et par på plass her, trolig det samme som året før. På Vestheim industriområde fant en hunn tilbake, men ventet forgjeves på en partner. De 3 eggene til paret på garden klektes 6.5. En av ungene nådde flygedyktig alder og ble sist sett 19.6. At både foreldre og unge ikke var å se etter dette, kan tyde på at noe gikk galt med ungen før den var helt selvstendig. For første gang så langt tilbake som en kan huske, ankom ingen viper Bygnes-Østrem for hekking i 2011. På den

årvisse rasteplassen til Bygnes-vipene, på Guleskjerå i Vorråvågen, satt det 5 vipere i flere dager fram til 24.3. Men de må ha gått til hekking på Vorrå eller Håvik. Heller ikke i 2012 kom det vipere tilbake på gamle hekkeplasser i området Bygnes-Østrem. På Guleskjerå rastet 3 hanner og 1 hunn 10.3.

Vik-Hillesland-Heggheim-Dale

Dalstrøket mellom Vikevågen og Hilleslandsvatnet og beitemarkene videre nordover byr på ypperlige hekkeplasser for vipa. Men for lite hensyntagen til hekkefuglene i åker og eng, samt et høyt antall predatorer, er i ferd med å ta knekken på vipa og de andre vadefuglene i dette aktive jordbruksområdet. 13.5.09.

Noen av de siste vipeparene på Sørøst-Karmøy hekket på dette jordet i Vik (bildet ovenfor). Selv om stedet vrimler av katter og kråkefugler, var det ikke-vipevennlig jordbruk som førte til at hekking mislyktes så ofte at vipene til slutt måtte gi tapt. I 2009 hekket to par, det ene paret fikk muligens en unge på vingene, det andre paret fikk første kull ødelagt av jordbruksmaskiner. Omlegging på samme sted, ble også ødelagt. Av 12 egg fordelt på 3 reir på åkeren, nådde kun en unge flygedyktig alder. Ungen ble aldri sett etter 12.6, så det er mulig at denne ene som unngikk traktor og åkerredskaper ble tatt av rovfugl eller omkom på annet vis. Totalt hekket det i 2009 ca. 10 par i området fra Vik i sør til Dale i nord.

2010. 12.3: 3 individer satt i snøen på hekkeplass ved Hilleslandsvatnet, nord for steinbruddet. 17.3 satt 7 vipere på isen i søre enden av vatnet. 20.3: Rasteflokk på 18 og 2 individer på hekkeplass på jordene sør for utløpet av Hilleslandsvatnet. 25.3: En rastende flokk på 72 vipere samme sted. I tillegg 2 par på hekkeplass. Opptelling 30.3 i området fra Vik til Dale resulterte i et antall på 15 individer i aktuelle hekkebiotoper. Under ny opptelling 6.4 ble det funnet 13 vipere på de samme stedene: 6 på strekningen Vik-Hillesland, 6 på Heggheim og 1 på Dale.

2011. 23.3: 12 vipere på Hillesland. Trolig er dette hele området hekkebestand. Dagen etter satt 11 på skjær i Vik (trolig fra samme flokken). Disse 11-12 vipene mislyktes trolig samtlige som hekkefugler i området i 2011. Selv om de ble sett på kjente hekkeplasser utover våren, og reirfunn ble gjort på Heggheim, kom det ikke unger på vingene.

2012. For første gang så langt tilbake en kan huske ble det i løpet av våren, ikke registrert en eneste større trekkflokk med vipere i det gamle og mye brukte rastekområdet Dale-Hillesland-Vik. Og kun 3 individer ble sett på hekkeplass. Det var to hanner og en hunn ved Kvitamyra, Hillesland 31.3. Samme sted 9.4 var det ett par til stede, i tillegg var det 7 vipere i åker/gjenlegg på innmarka på Hillesland. Denne flokken har vært på samme sted en ukes tid. Med dette utgjør den resterende hekkebestanden i hele området Vik-Hillesland-Heggheim-Dale 9 vipere i år, en nedgang på 2-3 fra i fjor. 22.4: 2 hanner og 1 hunn i Kvitamyra. Dessuten et par rødstilk og tjeld. Ingen andre vipere sett i området Hillesland-Dale-Vik. 13.5: Et vipepar med reir (på myrområde ute i tjernet). Ellers 3 krikkender og 1 strandsnipe. 23.5: To hanner og en hunn (paring) betyr at første hekkforsøk har mislykkes. Ellers fortsatt 3 krikkender (2 hanner og 1 hunn), et par rødstilk, ei strandsnipe og 1 tjeld. 9.6: Fortsatt et vipepar i Kvitamyra, men ingen tegn til reir eller unger. 19.6: 3 vipere i lufta over slåtteeeng på Hovdastad. Et par skal ha gjort hekkforsøk på myr her i vår – sett da de jaget bort kråke (H. Vedøy).

Stong

Fram til 2009 var vipa årlig hekkefugl i området sør for industrifeltet sammen med bl.a. rødstilk, storspove, tjeld, fiskemåke og ærfugl. Vipe har ikke hekket i prosjektperioden 2010-12. Stong er dermed et av mange vipeområder som har blitt forlatt det siste tiåret. Årsaker til at vipa ikke lykkes mer i dette området ved Åkrehamn synes å være opphør av sauebeite, uttørring av myr, økt ferdsel og høyt predasjonstrykk. Også de øvrige nevnte hekkefuglene – med flere – har blitt borte fra området de siste åra.

Nordstokke

Tidligere fantes det et tosifra antall hekkende vipere på strekningen Stangeland-Sørstokke. I løpet av de siste tiårene har dette skrumpet inn til ett hekkepar i 2011. Paret som nok hadde mislykkes med første hekkforsøk på eng eller beite, gikk til ny hekking på et gjenlegg på Nordstokke og fikk full uttelling for forsøket: alle fire ungene kom på vingene. Det betyr fornyet håp om fortsatt vipeaktivitet på østsida av Sør-Karmøy.

Årsakene til suksessen er tofoldig: bonde som tok hensyn til vipene når han var på åkeren med traktor og redskaper. Partier med svært våte områder innen gjenlegget som tidligere hadde vært eng, men hadde blitt brakket med sprøytemiddel og dermed var det nå ikke noe gras som vokste vipene over hode.

Hekkesuksess: På dette gjenlegget på Nordstokke ble et 4-kulls vipereir til 4 unger som tok til vingene. Nordstokke 1.7.11. I 2012 kom vipeparet tilbake til samme hekkeplassen som nå var forvandlet til fast eng. Det resulterte i at paret etablerte seg på et beite et stykke unna.

De 4 ungene var fortsatt til stede med begge foreldrene 23.7. Familien ble sist sett ca. 30.7. Andre observasjoner fra området Stangeland-Nordstokke: En hann på hekke-plass 27.3.10. To unger vokste opp i området i 2010. De ble sist sett 19.6. I 2011 var det egentlig 3 vipere i hekkeområdet, men den ene forble uten make. 2012: Det så lenge dårlig ut for tilbakekomst for vipene på Nordstokke denne våren, men 27.3 var et par (det samme som i fjor?) tilbake på hekkeplassen. 1.4 var to par til stede. 6.4 var 3 hanner i sving over området. 17.4: 1 par med reir nær stall/ridesenter, en hann like nord for åkeren med hekking i fjor. 29.4: Ruger fortsatt i nord, og en enslig hann på hekkeplassen fra i fjor (som var åker i fjor, men som nå gror til med hurtigvoksende gras plantet utpå sommeren i fjor).

Storasund

Mai 2010: 1 reir med egg i myr (Rune Storesund) og 1 reir sammen med et reir av tjeld i åker (K. B. Storesund).

Norheim-Moksheim

Gjennom mange år et godt hekkeområde for vipa, men i et intenst utbyggingsmiljø har hekkebiotoper blitt borte eller forringet. Hekket ennå i 2010 da et par ble sett jagende på kråker. Beste resterende tilholdssted er jordene sør for Oasen og sykehjemmet.

Spanne

2012, 1.5: En hann observert på beitemark på høydedrag i NØ mot kommunegrensa. En sjekk av området (småkupert beitemark med våte partier) viste tilhold av 5 vipere. Et reir med 4 egg funnet.

Helgeland

Dette området på fastlandet byr fortsatt på tilsynelatende gunstige hekkeplasser for vipa, men mangel på observasjoner i prosjektperioden tyder på at det ikke finnes en bestand her (lenger).

Skjærgården

Enkelte vipepar har i løpet av prosjektet hekket på holmer og øyer langs kysten fra Åkrehamn til Torvastad/Feøy. Dette er trolig ikke noe nytt, men heller en rest av et hekkemønster som var vanligere før. Med god forvaltning er det muligheter for å få opp hekkebestanden i skjærgården. Vi tar med de registreringene som er gjort så langt:

Duøy, Feøy: 26.6.09: 1 vipe varslet. Området har biotoper som synes gode for hekking. 4.5.12: Ingen vipere sett på Feøy så langt i 2012 (P. Christiansen).

Ryvingen: Under ringmerking av måker i juni 2010, 2011 og 2012 varslet et vipepar unger i nord på holmen. Bildet fra stedet tatt 26.5.12.

Registrerte vipepar i Karmøy 2010-12

Lokalitet/år	2010	2011	2012
Osnes	x	1	3-4
Storasund	2	0	1-2
Hauskje	10	10	7-9
Torvastad krk-Håland	x	10	11
Stangemyrane (nord)	10	14	7
Stangemyrane (sør)	5	5	3
Hauge (øvre)	x	1	6
Gunnarshaug-Nordbø	5	12	6-7
Bøvatnet	x	5	4-5
*Bø (utenom vatnet)	x	10	5-6
Øvrabø	10	9	8-10
Lande-Utvik-Rehaugane	13	8	17-19
Velde (m/ Fårøy-Stutøy)	x	3	1
Sletthei, Skeie	5	10+	7-10
Fiskåvatnet -Kongsheia	16	2	5-6
Kolstø	x	4-5	4
Meland	x	4-5	4
Håvik	x	10	7-10
Vorrå (inkl Rabben)	x	3	1-2
Bygnes- Østrem	2	0	0
Sund	4	6	7-8
Veia (Varden-Sletten)	x	3	0
Mannes	x	1	0
Haringstad	3+	3	3
Heiavatnet	x	2	4-5
Tjøsvollvatnet	x	3	1
Ådland (øst)	1	4	5
Liknes, Øvre (ø for fv)	x	2	8
Liknes, Nedre (v for fv)	x	8-10	0
Stava	3+	3	7-9
Ferkingstad-Stol-Nes (N)	5	6-7	22-24
Nes (S)-Langåker (Tarev.)	7	15-18	4-6
Langåker øst (øst for fv)	x	4	2
Hemnes-Kvilhaugsvik	10+	14-16	15-16
Sandhåland-Haga	4	5-6	2-3
Mjølnhus-Syre-Søråland	x	2	5-6
Vik-Hillesland-Dale	7+	5	1
Nordstokke	1	1	1-2
Norheim	x	2	1
Spanne	x	x	2-3
Sjø: Åkra-Helganes	x	1	1
SUM hekkepar	131+	209+	198+

Tabellen viser antall registrerte hekkepar for hvert år. Den geografiske inndelingen er i hovedsak lik den som er brukt ved gjennomgangen av de ulike hekkeområdene. "Sum hekkepar" gjennom treårsperioden reflekterer heller grundigere kartlegging enn bestandsendringer. x= Ikke undersøkt dette året. * Tre hekkeplasser: i NØ, NV og langs veien mot Øvrabø vest for Bøtopen.

Bestandsvurderinger og status 2012

Prosjekt Vern Vipa kan etter tre års arbeid konkludere med at det hekker rundt 200 par viper i Karmøy kommune. Dette er et ganske høyt antall sett i forhold til mange av de øvrige hekkefuglene i kulturlandskapet vårt. Likevel er tallet et uttrykk for en dramatisk nedgang siden 1970-åra. Hovedtrenden i treårsperioden 2010-12 er at hekkebestanden av vipe i Karmøy fortsatt er sakte synkende, til tross for målretta arbeid for å legge forholdene bedre til rette for at hekking skal lykkes.

Etter hovedopptelling på hekkeplasser 1.4.12 framtrer et klart mønster i utbredelse og antall. Områder med hekkende viper i Karmøy fortsetter å krympe, og særlig fort skjer dette lengst sør på øya og på fastlandet. Skal vipa ha ei framtid i kommunen vår, må de tiltakene som er nevnt i denne rapporten gjennomføres. Både strakstiltak og langsiktig jobbing er nødvendig. Det er særdeles viktig å legge alt til rette for at vipa skal lykkes med ungeproduksjon i de resterende kjerneområdene.

Hekkeplasser i kommunen hvor vipene mislyktes med å få unger på vingene i 2011, stod i de fleste tilfeller tomme i 2012. Der det vokste opp unger i fjor, kom det viper tilbake. I antall hekkepar kan en til en viss grad avlese fjorårets suksessfaktor. Totalt sett var det omtrent like mange viper i 2012 som i 2011 i de områdene hvor vipa lyktes. Noen steder var det litt flere, andre steder færre.

En ytterligere indikasjon på en svekka bestand er antall viper i trekkflokkene om våren og selvsagt også antall flokker. Tallene peker nedover. Særlig var dette tydelig på Sør-Karmøy hvor det i 2012 for første gang i manns minne ikke ble registrert en eneste større flokk f.eks. på Hilleslandsjordene eller på strekningen Syre-Mjølnhus som har pleid å være årvisse rasteplasser for trekkflokker av både vipe og heilo.

Vi må konkludere med at tapet av viper fra en hekkesesong til den neste de siste årene har vært for stor til å skape vekst i bestanden med det nivået som reproduksjonen har hatt. De faktorene som setter grenser for høyere reproduksjon er i korthet mangel på gunstige og vipevennlige hekkeplasser i jordbrukslandskapet, sammen med et intenst predasjonstrykk fra rovfugler og rovdyr.

Ringmerking

Merketall

Totalt er det ringmerket 891 viper i Karmøy og på Haugalandet, de fleste er merket som unger (860). Det er merket viper hvert eneste år i perioden 1980-2012 med største antall i 1983 (81), 1999 (57), 2005 (96) og i 2011 (61). Tallene er fra Karmøy Ringmerkingsgruppe gjelder både fargemerkede viper og viper merket kun med metallringer. I løpet av fire år på 1980-tallet ble det fanget inn og merket noen voksne viper (31) i hekketida, men det store flertallet er altså merket som ikke-flygedyktige unger. I prosjektperioden 2010-12, ble det merket i alt 147 viper med henholdsvis 50, 61 og 36 unger. Flertallet ble merket i Karmøy, mens noen få fikk ring i Tysvær kommune.

I 2010 begynte Karmøy Ringmerkingsgruppe å ta i bruk fargeringer i tillegg til metallringer på vipe. Plastringene er hvite med svart påskrift. Første året ble 25 unger merket. I 2011 fikk 47 flere påsatt fargering. 2012 var en vanskelig hekkesesong for vipa og det resulterte i færre merkinger enn året før. 27 unger ble påsatt fargeringer. Det betyr at 99 unger har fått påsatt lett avlesbare ringer i løpet av de siste tre åra. Med store fargeringer oppnår en å få langt flere tilbakemeldinger og kontroller enn med bare bruk av små, tradisjonelle metallringer.

Lokale kontroller

Det er ennå ikke rapportert funn fra inn- eller utland av våre fargemerka viper, kun lokale kontroller. Følgende kontroller er gjort så langt:

JAR4 merket Stangemyrane 20.5.10 ble avlest med teleskop på holme i Fiskåvatnet 19.3.11.

J5U2 merket på Sund 27.5.11, ble sett på samme sted 6.6.12. Hunn. Sett sammen med make i utkanten hekkeplassen 10.6.12..

J6U7 merket på Ferkingstad 30.5.11 ble sett samme sted før høsttrekket 28.8.11. Den var tilbake igjen 22.3.12 da den ble sett i en flokk på ca. 60 viper på Langåker bare få hundre meter fra fødestedet.

J6U9 merket på Haga 31.5.11 ble sett i flokk sammen med J6U7 på Langåker 22.3.12.

J7U4 merket på Matland 2.6.11 sett i flokk på ca. 65 viper som rastet på Ferkingstad 2.4.12.

J7U6 merket på Øvrabø 4.6.11 ble sett i flokk sammen med J8U8 i Bøvågen 25.3.12. Hann.

J8U8 merket på Øvrabø 2.6.11 ble sett i flokk sammen med J7U6 i Bøvågen 25.3.12. Hunn. Samme sted, Bøvågen 4.4.12.

J9U2 merket ved Stangemyrane 7.6.11, sett samme sted 4.4.12 (KMS). Markerte revir nær Hauge skole 10.5.12. Hann (AKV).

Kommentar: *J7U6 og J8U8 ble begge merket med to dagers mellomrom på samme åker på Øvrabø og kan være søsken. At de fortsatt holder sammen påfølgende vår, er interessant.*

Det finnes noen få lokale kontroller av viper bare merket med metallring der denne er avlest med hjelp av teleskop:

Vipe hunn med Stavanger Museum ring 6132271 kontrollert på hekkeplass på Vestheim industriområde, Bygnes 29.3.08, ble merket som unge ca. 1 km unna, på Østrem 11.5.99. Den var da altså nesten 9 år gammel, noe som er høy alder til vipe å være.

Vipe hunn med Stavanger Museum ring 6132575 kontrollert på hekkeplass på Kolstø 25.3.12, ble merket som unge på Nesheim, Tysvær 6.6.04. Den hekket vellykka og fikk 2 unger på vingene. Den utflytta tysværubuen ble altså 8 år i sommer.

Hvis du ser godt etter, kan du skimte en hvit plastring med svart skrift på venstre fot. Ved hjelp av kikkert kan den avleses: J9U2. Dermed vet vi at denne vipehannen kom til verden ved Stangemyrane i 2011 og hekket like ved (vest for Hauge skole) året etter. 10.5.12.

Gjenfunn

Mesteparten av vipemerkingen som Karmøy Ringmerkingsgruppe har stått for gjennom årene har foregått med kun metallringer. Av de nær 900 vipene som er merket (med eller uten fargering i tillegg til metallring) er kun 3 kontrollert eller gjenfunnet i Norge utenom Haugalandet eller i utlandet (inntil aug.2012).

Unge merket med ring nr 697533 ved Skudeshavn 4.6.1983, ble rapportert fra Averham, **Nottinghamshire, Storbritannia** 17.5.1985. Nøyaktig funndato og omstendighetene rundt funnet er ikke kjent.

Unge merket med ring 585356 ved Åkrehamn 10.5.1987, ble funnet død på samme dato på Ånestad ved **Varhaug, Jæren** i 1993.

Unge merket med ring 697356 på Østrem (der parkeringsplassen til Kopervik skole er i dag) 16.5.2000, ble funnet død i **Akersvika, Mjøsa**, nær Hamar, 15.7.2004.

Fremmedfunn

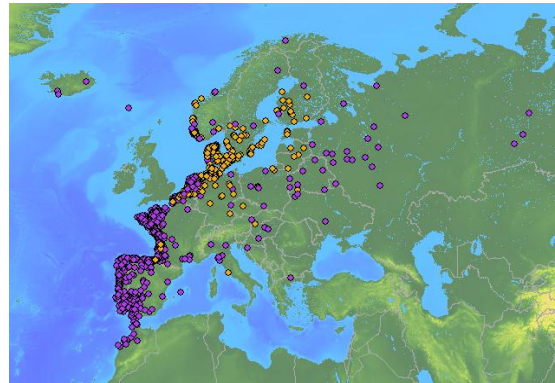
Det ringmerkes årlig masse vipere i Europa, og noen med utenlandske ringer er gjenfunnet hos oss. Fargemerkingprosjekter finnes det også mange av – også innenlands, men dessverre er det ofte vanskelig å finne informasjon om merkedata. Et eksempel er denne: Ei vipe i en flokk på åker ved Tarevika, Langåker 21.3.12 var merket med en fargekombinasjon av hvit, svart og gul på høyre tars (ovenfra og ned). På grunn av uro i flokken, samt regn og tåke, var det ikke mulig å få sjekket om den eventuelt også bar metallring(er). (AKV).

En vipeunge merket med ring DN67618 fra British Museum på **Unst, Shetland** 24.6.1985, ble funnet trafikkdrept på Kvalavåg 1.5.1986. Dette er sannsynligvis et eksempel på emigrasjon, ei av få vipere som ikke vender tilbake til fødestedet, men går til hekking på fremmed grunn. Vipa, en hann, er å finne utstoppet på Visnes Natursamling.

Unst på Shetland er den nordligste befolka øya i Storbritannia. Her vokste det opp en vipeunge i 1985 som siden flyttet til Karmøy. Utveksling av fugler mellom Karmøy og Shetland er også påvist blant sjøfugler. Foto hentet fra unst.org/26.10.12.

British Museum har et enormt datamateriale på bl.a. levealder for vipere. Den eldste vipa i arkivene ble ringmerket som unge på Skokholm i Wales i 1966 og funnet død samme sted i 1987, og ble altså over 21 år.

Kartet viser vipere merket i Storbritannia og gjenfunnet utenlands (røde plott), og vipere merket i andre land og gjenfunnet der (gule plott). Legg merke til stor trafikk mellom Sørvestlandet og Storbritannia. De østligste funnene er vipere som har hekket i Sibir. Vipere fra langt nord og øst i verden kan nok også være innom Karmøy i trekketidene eller som overvintre. Kilde: <http://blx1.bto.org/ring/countyrec/results/all/rec4930all.htm>

Videre mål og tiltak

Etter tre års drift av prosjektet, er det viktig å se nærmere på de tiltakene som er forsøkt og praktisert for å gi vipa bedre muligheter til å klare seg som hekkefugl i Karmøy. Følgende typer spørsmål krever svar: Hvilke tiltak har fungert og bør videreføres? Hvor har vipene klart seg best og hva er forutsetningene for at vipa skal lykkes med å få unger på vingene? Hva kan den enkelte av oss bidra med?

Behov for mer kunnskap

Vi har sett at det største tapet for vipa ikke skjer mens den har egg, men i løpet av de ukene ungene vokser opp: fra klekking til de er i stand til å fly. Det er først og fremst her det trengs mer kunnskap og flere tiltak for å sikre vipebestanden og snu den negative trenden. Overvåking ved hjelp av viltkameraer vil bli tatt i bruk fra kommende sesong for å avdekke hva som hender med vipeungene.

Reirflytting, reirskjerming og avmerking av reir i åker og eng, kan berge mange vipe-egg som ellers ville blitt ødelagt av jordbruksmaskiner. Det er utrolig hvor mye de fleste vipene tåler av styr og ståk i reirområdene. Reirberging vil vi derfor oppfordre bønder til å fortsette med. Men mange som allerede har gjort dette spør: Hva gagnar det å redde reir og egg dersom ungene dør mellom klekking og flygedyktig alder? Erfaringene våre antyder at det er særlig på åkerjord at tapet av unger er svært høyt, nettopp der hvor bøndenes innsats for å redde reir og egg har vært størst. Vi har tenkt oss noen mulige forklaringer på dette fenomenet: 1. Ungene dør av sult 2. Ungene har ikke nok gjemmedsteder og blir tatt av rovdyr eller rovfugler. 3. Ungene dør av forgiftning etter sprøytemiddelrester eller gjødsel (nitrat). Ungenes overlevelse er generelt høyere på beita eng/innmark og næringsrike fuktområder enn på åpen åkerjord.

Mer vipevennlig beitemark

Den biotoypen som generelt har gitt best uttelling for vipa under prosjektperioden, er beitemark for sau eller storfe som blir moderat beita ved at det er relativt få dyr i forhold til areal eller at dyra flyttes mellom alternative beiter slik at en unngår overbeiting og at vipeungene trækkes ned. Beitemark i seg selv er ingen garanti for at vipa skal lykkes. Flere faktorer må samspille. Våtmarksområder (sump eller myr) i beitefeltet eller tilgjengelig i grenseområder, er en suksessfaktor, både fordi vipeungene her tilbys ekstra mattilgang og effektive skjulesteder mot katter og

rovfugler. Beitemarka bør videre også kunne fremby andre typer gjemmedsteder som større steiner, gresstuver, søkk og steingarder. Traktorkjøring og ferdsel må være begrenset, og gjødsling må helst unngås midt i hekketida – særlig når ungene er små. At beiteområdene er vide og store, er ofte en fordel. De blir da gjerne mindre attraktive som jaktområder for katter, rev og mår. Lang avstand til trær og skog, gjør at f.eks. hønsehauk og kråke også får dårligere vilkår for å overvåke vipeterreng med hensikt å se seg ut et bytte.

Skjøtsel av hei

Vipeheking i lynchhei og på torvmyr, har i løpet av de siste årene resultert i så få unger på vingene, at disse naturtypene nesten har gått helt ut som hekkehabitat for vipa. Kun 3-4 par hekket på torvmyr og i lynchhei våren 2012, og da kun der det foregikk beiting eller hvor avstanden var kort til gjødsla beite eller innmark. Hovedårsaken til vipas exit fra heiområdene er uten tvil mindre beiting, økt predasjon som følge av gjengroing og tilvekst av skog – noe som i seg selv har lagt beslag på tidligere hekkeplasser for vipa. Skal vipa kunne reetablere seg i heiene, må det mer lynchskjøtsel til, brenning og beiting og ikke minst: vedvarende jakt på rovdyr.

Et større tiltak med lynchheiskjøtsel er på gang i området Dale/Hovdastad som en del av DN's "Handlingsplan for kystlynchhei". Et stort område med hei og torvmyr skal gjerdes inn til beiteareal for sau. Lynchgen skal fornyes, og dermed er det også håp om at fugleartene som tradisjonelt har hekket her vil vende tilbake.

Trefjerning i kjerneområdene

Kråka, men også skjæra, har som fugler flest evnen til å finne reirplasser som ligger svært sentralt i forhold til gode næringsområder. For de to kråkefuglene betyr det ofte reir i treklynger, hekker og leplantninger i fuglerike områder i jordbrukslandskapet. Et tiltak som vil bli forsøkt, er å fjerne små treklynger eller rekker av trær, oftest sitkagran, som står isolert i viktige hekkeområder for vipa. I tillegg til å tjene som reirplass for kråke og skjæra, fungerer slike treansamlinger også som skjulesteder for andre predatorer. Vipene får ikke jaget røverne vekk når de skjuler seg i trærne, og de benytter skjulestedene til å overvåke området og snappe egg eller unger når kjangsen byr seg, for eksempel når vipene er opptatt med å jage andre inntrengere.

Vi vil fortsette å oppfordre bønder og andre til å kvitte seg med treklynger og rekker av store trær (oftest sitkagran) i de beste vipe-

områdene. Da unngår en at kråker og skjærer hekker nær vipereir og unger. Økonomisk støtte til felling av trær kan komme på tale.

Våtmarkspleie

Ved Bøvatnet foregår det et spennende samarbeid mellom gårdbruker Trond Bø og Karmøy kommune for å ivareta naturverdiene i dette rike våtmarksområdet. Randsonen blir beitet av sau, mens myrarealet holdes utenfor. Området er regulert som "spesialområde – naturvernområde" i reguleringsplanen (plan nr 457). Det er laget reguleringsbestemmelser godkjent av Karmøy kommunestyre 3.2.1998. Her er skjøtsel av beiteareal tillatt, men "skal skje i samråd med kommunens naturforvalter og landbruksansvarlig". Det vil være formålstjenlig for vipene som hekker på myra å hindre at beitearealet rundt forringes ved at høytvoksende planteslag, som husdyra ikke eter og som vipene skygger unna, får overta. Å stanse tap av myr og annen våtmark og gjennomføre restaureringstiltak må prioriteres.

Vipeterreng ved Bøvatnet. I forgrunnen fjorårets høymoler og tuer av brennesler på vei opp. I bakgrunnen knappsiv som sauene ikke beiter. Sivet legger beslag på stadig mer av marka som vipene før brukte til reirplasser og matsøk – særlig for ungene. 14.5.10.

Brakking og gjenlegg

Brakking og gjenlegg åpner nye muligheter for vipa med hensyn til hekking og mattilgang. Aktiv brakking kan skje på flere måter. De to mest effektive måtene med positiv påvirkning for hekkemiljøet til vipa er 1. Pløying eller oppfresing av mark og så la være å gjøre noe mer før hekkesesongen er over. 2. Sprøyting med f.eks. roundup om høsten eller tidlig på våren og la enga få hvile til etter hekkeslutt.

Passiv brakking kan skje ved at en for eksempel lar fjorårets potetåker ligge ubrukt et år eller en lar

delar av et beite- eller dyrka område få lov å forsumpes. Å la være å dyrke opp restområder av myr og lyngteiger inne i jorbrukslandskapet, har gunstig virkning på mangfoldet og kan bidra til å hindre at planter, fugler og andre dyr har ei framtid i kulturlandskapet vårt. Åkrer som legges om eng kan miste et tosifret antall hekkende vipepar fra et år til et annet. Det har vi sett flere eksempler på, og viser hvor stor betydning habitatet spiller for vipa. Den kan ikke som for eksempel tjelden legge eggene på et stort, steinete industriområde, for ungene må skaffe seg all maten selv. Vipeforeldrene må derfor ha i tankene ved etablering av reir: Vil avkommet klare å finne mat her fra dag en? Skal ungene lykkes med det bør det helts være et fuktig miljø, med kortvokst gras, myk jord av en beskaffenhet som også gir kamuflasje mot rovfugler og firbeinte predatorer.

Ulike åkertyper gir ulik uttelling for vipa. De klart dårligste er gjenleggsåkrer som er ferdig bearbeidet og klar for å bli tilsådd tidlig om våren. Disse nedtromla og "plettfrie" åkrene synes verken å tilby skjul eller mat nok for

Gjenlegg på Bø. I bakgrunnen fjorårets potetåker. Mye arbeid på åkrene var trolig årsak til at de fleste vipene mislyktes med hekkingen. 4.4.10

ungene. Når åkrene er tilsådd, vokser graset så hurtig og blir så høyt at vipene må ut. Uten tilgrensende beitemark eller annen åkerjord, har ungene små kjangser til å overleve.

Mer rufsete gjenleggsåkrer der en bare har brakket og revet opp platedekket med harving og venter med ferdigstilling og såing til juli-august, har derimot vist seg som svært gunstige hekkebiotoper. Her vil det lettere kunne samle seg pytter med vann, og skjulesteder for ungene er det ikke mangel på. Dersom åkerarealet er lite og ligger nær bebyggelse med mange katter, er heller ikke slike gjenlegg en sikker hekkebiotop for

Hjelp fra naturmangfoldloven

Bortregulert vipe. Selv om hekkeplassen forringes slik som her på Bygnes, fra myr til steinfylling, vender vipene ofte tilbake til fødestedet. Men etter flere år uten hensyntagen, må de gi tapt. Vestheim, 18.4.05.

Gjennom den nye naturmangfoldloven (Lov om forvaltning av naturens mangfold, 2009) er det håp om at det vil bli tatt mer hensyn til naturverdier i kommunenes arealplanlegging, slik at en unngår utbygging av områder til bolig, industri, jordbruk og annet i sårbare eller spesielt artsrike områder, eller forringelse av naturverdier på steder med forekomster av sjeldne og/eller rødlista fugler, dyr og planter. "Naturmangfoldlovens formål er å ta vare på naturens biologiske, landskaps-messige og geologiske mangfold og øko-logiske prosesser gjennom bærekraftig bruk og vern. Loven skal også gi grunnlag for menneskers virksomhet"... (dirnat.no.)

"Naturmangfoldloven gjelder i alle saker som berører økosystemer, naturtyper og arter og stiller særskilte krav til saksforberedelse, dokumentasjon, vurderinger og vektlegginger i alle planer og tiltak som berører naturmangfold..." (regjeringen.no)

"Fylkesmennene, sammen med Direktoratet for naturforvaltning, har et særskilt ansvar for å veilede, bistå og lære opp kommunene i bruken av naturmangfoldloven i saker etter blant annet plan- og bygningsloven. Fylkesmennene skal også påse at vurderinger og vektlegging er gjennomført og synliggjort i de sakene som oversendes Miljøverndepartementet, og fylkesmannens vurderinger bør framgå av oversendelsesbrevet til departementet."

For videre lesning:
http://www.regjeringen.no/upload/MD/2011/vedlegg/brev/brev_naturmangfoldloven_plan.pdf

Føre-var-prinsippet: Prinsipp i Naturmangfoldlovens § 9: "Når det treffes en beslutning uten at det foreligger tilstrekkelig kunnskap om hvilke virkninger den kan ha for naturmiljøet, skal det tas sikte på å unngå mulig vesentlig skade på naturmangfoldet. Foreligger en risiko for alvorlig eller irreversibel skade på naturmangfoldet, skal ikke mangel på kunnskap brukes som begrunnelse for å utsette eller unnlate å treffe forvaltningstiltak."

Økonomiske virkemidler

Stimulering til "latskap" kan være en måte å hjelpe vipa på i jordbruket. Økonomisk belønning til bønder som bevarer restarealer og kantsoner, som avsetter eller pleier en god vipebiotop i stedet for å gjøre endringer i landskapet som vil være i vipas ugunst. Det kan for eksempel være å unngå å tørke ut mer våtmark, eller la være å fikse ei grøft som går tett og la småområder forsumpes. Det kan være støtte til å fjerne trær i ekstra attraktive vipeområder eller penger til rehabilitering av tidligere myr og sump. Det kan være dekning av tapt fortjeneste ved å la være å slå eller pløye på tidspunkter med vipereir eller unger til stede, eller foreta gjenlegg av eng på en måte som fremmer vipehekkning i stedet for å ødelegge. SMIL-midler (spesielle miljøtiltak i jordbruket) og RMT-midler (regionale miljøtilskudd i jordbruket) som det kan søkes på for tiltak i kulturlandskapet som kan fremme livsbetingelsene både for vipa og andre fuglearter. RMT-midler til beitelag kan være aktuelt.

Formålet med SMIL-midlene er å i varetta natur- og kulturminneverdiene i kulturlandskapene til jordbruket, samt redusere forurensninger fra jordbruket, utover det som blir forventa gjennom vanlig jordbruksdrift. Et viktig siktemål med ordninga er å få til en mer målretta innsats med utgangspunkt i lokale behov, utfordringer og målsettinger. Kommunene behandler og avgjør søknader om tilskudd. Kommunene utarbeider overordna planer for prioritering av søknadene (lokale tiltaksstrategier).

Informasjon og engasjement

Opplevelsespunkter i kulturlandskapet kan være en god ide for å skape interesse for vipa og fuglelivet generelt. Fugleinteresserte NOF-medlemmer i Karmøy har allerede bygget to observasjonshytter. Disse er satt i hovedsak for å komme innpå vadere (Tarevika) og observere trekkende sjøfugler (Sandhåland). Noe tilsvarende kunne også vært gjort på de fuglerikeste stedene i jordbrukslandskapet. Det er viktig at det legges til rette for at så mange som mulig får et positivt og bevisst forhold til

det naturmangfoldet som omgir oss. Dersom interessen for fugl og fuglevern bare finnes hos noen få, er det vanskelig å skape det engasjementet som skal til for å drive målretta og effektivt vern og forvaltning av arter og naturtyper. Vern Vipa har da også i stor grad benyttet media og fått god drahjelp derfra til å spre informasjon om prosjektet og om status for vipa i Karmøy. Å spe informasjon og skape entusiasme for vern, vil fortsatt være viktig i det videre arbeidet.

Samarbeid

Prosjektets viktigste samarbeidspartnere har vært og vil fortsatt være Karmøys bønder. Det er bonden som forvalter og bruker de markene og åkrene som vipa trenger for å formere seg og finne mat. Nesten samtlige vipere hekker nå på innmark eller på beitemark. Gjennom samarbeid og utveksling av erfaringer og synspunkter, kan mye oppnås. Prosjektet Vern Vipa har ingen mulighet for å bruke pisk for å få bønder til å berge vipereir eller unger på eiendommene de forvalter. Det er heller ikke ønskelig å bruke tvang for å få bønder med på vernearbeidet. Vi vil kun benytte positive motiveringer. De som synes det blir for mye styr å passe på at vipa og de andre hekkfuglene i åker og eng får hekke i fred, får bare drive på som før. Dersom det er tilstrekkelig mange bønder som bryr seg, vil fuglene etter hvert finne ut hvor de tryggeste omgivelsene er, og disse stedene vil da kunne bli kjerneområder som gjør at artene vil kunne få opp nok avkom til å ha en levedyktig hekkebestand i Karmøy.

For seint?

Spredt rundt i kommunen finnes det mange levesteder som synes ideelle for vipa, men som likevel står tomme. Dette er områder som i de fleste tilfeller hadde vipehekking fram til 1980-tallet, men som vipa av ulike årsaker har forlatt totalt. Finnes det tiltak som kan få vipene tilbake, eller er det allerede for seint?

En tydelig lærdom å trekke fra mange års erfaringer med slike forsvinninger, er at ingenting nytter! Nye vipere har ikke lett for å etablere seg på steder der den lokale hekkebestanden har gått ut. Årsaken er nok at vipene hele tida forsøker å hekke der hvor oddsen for å lykkes er størst. Og det er som regel der de selv er født eller har fått opp unger foregående år. Disse betingelsene oppfylles ikke når det går flere sesonger uten ungeproduksjon på et sted. Skal gode, forlatte hekkeplasser inntas på ny – under forutsetning av at biotopen er gunstigere enn da den ble oppgitt – kreves det overskudd av unger fra

Til og med en verden av plast kan være en gunstig hekkeplass for vipa dersom bonden bryr seg og tar hensyn, slik som her ved Grønnsak-bua, Langåker, hvor unger vokste opp. 28.4.12.

omkringliggende populasjoner. De beste områdene fra siste hekkesesongen blir først fylt opp, og tilbakevending til gamle hekkeplasser blir sjelden forsøkt uten at det produseres overskudd av unger på de stedene de har lyktes hele tida.

Dessverre er det ikke opplagt at det vil lykkes å få vipa tilbake til store deler av Karmøy hvor den hekket fram til 1980-tallet. Det kan rett og slett være for seint. Det beste vi kan håpe på, i alle fall på kort sikt, er å opprettholde nåværende bestand eller få øket denne innenfor de arealene den har benyttet de siste årene. Ekspansjon og utvidelse av hekkeområdene vil først skje etter at den negative trenden er snudd på de hekkeplassene som fortsatt er i aktiv bruk.

En av de siste vipene med tilhold i lynghei. Slutt på beiting og mer rovdyr må ta skylda for at vipa har gitt opp hekking i heia. Nær Mjåvatn, Sandhåland. 30.5.03.

Å se til perfekte vipebiotoper står tomme i området Sandhåland-Dyrland. Rovdyr kan være forklaringen.

Vide og tilsynelatende gode vipebiotoper i Åkramarka er helt uten hekkende vipere. Årsaken er trolig nærheten til skog, hei og rovdyrene rev og mår. 9.5.11.

Plan for bestandsovervåking 2013-15

BioDiv2010 vil i løpet av den neste treårs perioden følge utviklingen i vipebestanden i Karmøy nøy. Denne første rapporten vil være et godt utgangspunkt for det videre kartleggingsarbeidet og for å kunne følge utviklingen i hekkebestanden de nærmeste årene. Plan for overvåking:

1. **Tre hovedopptellinger** per hekkesesong. Disse gjennomføres på samme dato over hele kommunen og legges innenfor følgende tidspunkter avhengig av værforhold:

- 20.-25.3. Trekkteiling. Telling av nylig ankomne viper, flokker på rasteplasser, for å få en oversikt over antallet før flertallet sprer seg utover på hekkeplassene og blir vanskeligere å registrere.
- 20.-25.4. Reirtelling. Telling av reir med egg og av viper på hekkeplassene, både fugler på bakken og i lufta. Anslå antall hekkepar innen hvert område.
- 25.-31.5. Ungetelling. Telling av unger på hekkeplassene før de første flyr bort. Antall voksne viper telles også sammen med eventuelle seine kull med egg.

2. **Tett oppfølging.** Utvalgte kjerneområder kontrolleres nærmest daglig, og kameraovervåking benyttes tidvis for å følge med på hva som skjer med rugende viper og med ungene. Forslag til områder for slik tett oppfølging: Stange, Øvre Hauge, Hauskje, Brekkedalen, Bøvatnet, Øvrabø, Kolstø-Meland-Håvik, Ådland-Liknes-Stava, Nes-Ferkingstad-Langåker, Hemnes-Kvilhaugsvik.

3. **Øvrige registreringer og feltarbeid.** Vi ønsker mer kunnskap om hvilke predatorer som er i aktivitet på hekkeplassene til vipa. Disse må derfor systematisk registreres ved alle besøk på hekkeplasser, alt fra katt og kråke til rev og rovfugl. Antall drepte/døde viper noteres. Ringmerking av unger fortrinnsvis med fargeringer på flest mulig. Avlesing av ringer på viper merket tidligere år. Samtidig med hovedtellingene av vipe, registreres også alle observasjoner av, eventuelt reirfunn/ungefunn av tjeld, rødstilk og storspove. Samtale med bønder for å få fram lokal kunnskap og eventuelt gi råd. Registrere grad av hekkesuksess i de ulike habitatene, og sammenholde dette med bøndenes bruk av områdene.

Tilbakeblikk

Vi vil her ta med en del observasjoner av vipe gjort i Karmøy bakover i tid. Dette for å sette dagens forekomst og utbredelse i et videre perspektiv. Kildene som er benyttet er for det meste private notater og registreringer gjort i forbindelse med Atlas-prosjektet og lokale inventeringer. Observasjonene er gjort av forfatteren når ikke annet er nevnt. De er gruppert under betegnelser som "Ankomst", "Overvintring", "Tidlig trekk" osv. Med "Tapt hekkeplass" menes historiske hekkeplasser som nå er forlatt. Mange funnsteder går igjen og gjenspeiler observatørens hjemsteder eller mest brukte turområder.

1967. *Ankomst:* Første vipe til Bygnes 26.2. Start for egglegging samme sted: 11.4. *Tapt hekkeplass:* Kull med nyklekte unger i lyngheia mellom det som i dag er nordre del av Vestheim industriområde og Fotvatnet, 25.6. Hekket fortsatt her i 1970 da et reir med 4 egg ble funnet i utmarka 26.5.

1968. *Tidlig hekking:* Reir med 4 og reir med 3 egg, Storestemmen, Bygnes 7.4. *Tapt hekkeplass:* Myra de hekket på er i dag overvokst av takrør og bjørketrær etter at sauebeiting opphørte tidlig på 1990-tallet.

1969. *Ankomst:* Første vipa sett på Karmøy 4.3. Start for egglegging: Reir med 1 egg Storestemmen, Bygnes 10.4. *Tidlig høsttrekk:* En flokk på ca. 40 rastet på Fårøy, Avaldsnes 20.5. På 1960- og 70-tallet var slike flokker vanlige fra slutten av mai og i juni og bestod trolig av viper som allerede hadde avsluttet hekkesesongen (myteflokker?) og som samlet krefter til trekket sørover.

1970. *Stort antall høst:* Tallrike vipeflokker sett rundt om på Karmøy hele høsten. Så seint som 18.10 ble det bl.a. sett to flokker på Torvastad som talte ca. 60 og 80 individer (AKV).

1971. *Tidlig ankomst:* 9 individer trakk mot sør, Bygnes dato 19.2 (AKV). Motvindstrekk mot sør om våren er fortsatt typisk for vipa. Hvordan dette henger sammen er ikke helt klart, men det dreier seg trolig om viper som følger en lavtrykkspassasje i medvind fra Storbritannia over til Vestlandet og som treffer kysten for langt nord i forhold til målet. Vipeflokkene kompenserer deretter for "feilnavigeringen" med å følge kysten sørover mot hekkestedene.

1972.: *Stort antall vår*: Flokk på ca. 200 rastet på skjær, Salhus 27.3. *Tapt hekkeplass*: 10 par med egg, Storestemmen, Bygnes 27.4. Alle parene hadde unger her 15.5. *Seint trekk høst*: Per 9.10 var det fortsatt en del vipere som ikke hadde reist: I alt 80 individer talt bare på strekningen Matland - Nygård (K. Solvang). *Overvintring*: Flokk 25 i Bøvågen 10.12 (AKV).

1973. *Overvintring*: Flokk 15 på Fårøy 7.1. *Tapt hekkeplass*: De første ankom Bygnes 4.3 (J. Våge & R. Kvinnesland), og i alt 27 vipere var på hekkplassen her (Storestemmen) 21.3 (AKV). *Stort trekk høst*: Mange trekkflokker rundt på øya medio september, og ennå en flokk på hele 300 individer på Bø så seint som 10.11. To direkte trekkende flokker over Bygnes-Kopervik 11.11 på ca. 30 og 60.

1974. *Overvintring*: 4 vipere i Bøvågen 19.1 (F. Hauge). *Stort trekk* mot sør over Karmøy hele dagen 7.3. Vanligste flokkstørrelse på 20-40 individer. *Tapte hekkeplasser*: Flere vipere med tilhold i lynghei (i mai): Vikra, Stiklene og Hovdastad (F. Hauge).

1975. *Stort sørgående trekk* over Karmøy 5.3. Flokk på ca. 200 på Ferkingstad 6.3. *Tapt hekkeplass*: Et hekkepar i lynghei mellom Løkjen og Reiarvatnet (O J Vorrå).

1976. *Tidlig ankomst*: Ca. 25 vipere på Hillesland, på eller ved hekkeplass 29.2. *Stort antall vår*: "Et hav av vipere" på Hilleslands-markene 11.4. *Tapte hekkeplasser*: Minst 5 syngende på Kalstø 11.4. 3 par ved Rabben samt 13-15 par i lynghei ved Kvalavågtjødna-Varden sist i mai. 4 par Løken, Stangeland 23.4 (O. J. Vorrå). *Stort antall høst*: Ca. 350 rastende ved Bøvatnet 13.11 (AO). *Seint høsttrekk*: En flokk på ca. 80 trakk på sør over Åkrasanden 2.12. To vipere på Hillesland 3.12.

1977. *Overvintring*: 2 Håvik 2.1 og 1 Tarevika 8.1. *Stort antall vår*: Ca. 80 ved Tarevika 29.2, (O. J. Vorrå), rastende trekkflokk på minst 110 på Hillesland og 147 på Håvik 13.3, 225 Husøy 20.3 (F. Hauge). Ca. 200 på Bø 27.3 og 245 Hillesland 3.4. Fortsatt så mange som 135 i flokk på Hillesland 11.4. *Tapte hekkeplasser*: I alt 6 par i området Nautanes-Grasvatnet-Helgaberg 27.4. Ved Fiskåvatnet 2.5: På østsida 17 par, sør for vatnet (mot Kolstø) 15 par, samt minst 3 par i området mot gamle søppelfyllingen og Rotatjørn. 3 par Rabben, (Helgaberg NØ) 29.4 (F. Hauge). 29.4. 1 par Janastemmen, Bygnes 30.4. I alt 11 hekkepar i myr- og heiområdet øst for Melstokkeskogen 3.5. 6-7 varslende par i myr- og lyngterreng på Heggheim/Hovdastad 7.5 (O. J. Vorrå). 2 par i

Sandvemarka og ved Nøkksvatn 15.5 og 5 par på Falnes 19.5 (F. Hauge). Totalt 35 vipere (ad+juv) i flokken ved hekkeslutt Storestemmen, Bygnes 1.8. *Stort antall høst*: 150+ på Hillesland-jordene 23.10.

1978. *Store antall vår*: Flokk ca. 40 på sørtrekk Bygnes 28.2 (J. Bygnes). Til sammen ca. 250 vipere opptalt på Torvastad 27.3. *Tapt hekkeplass*: Ca. 10 par i beitemark på høydene vest for Hilleslandsvatnet (mot Mjåvatnet) 6.5. *Store antall høst*: 200 Salhus 24.11 (AO), flokk ca. 40 trakk sør, Åkrasanden, så seint som 7.12.

1979. Vårens første observasjon: 4 passerte Åkrasanden 26.3. *Stort trekk* mot sør (motvindstrekk) over Karmøy 23.-26.3. *Tapt hekkeplass*: Summen av vipere (årsunger og gamle) etter hekketida ved Storestemmen, Bygnes talte 44 individer 20.8. *Stort antall høst*: Flokk 145+ på Hillesland-markene 12.11. *Overvintring*: 3 vipere på mark i Vik 25.12.

1980. *Tidlig trekk høst*: Flokk 6 på trekk sør, Stokkastrand 18.6. *Seint trekk høst*: 2 på mark i Vik 30.11.

1981. Ingen observasjoner fra Karmøy i januar, men tidlig *ankomst*: Flokk 7 på Kvilhaug 9.2 (S. Wisnæs). *Stort antall vår*: Flokk 153 på Hillesland-jordene 23.3. *Tapt hekkeplass*: De første ungene er flygedyktige ved Fredtun, Falnes 8.6. *Tidlig trekk*: Flokk 55 Kvilhaug 22.6 og 150+ rastet i utmarksbeite, Syre 17.7. *Stort antall høst*: Ca. 1000 individer rastet på dyrka mark Syre 1.-4.10.

1982. *Stort antall vår*: Svært mange flokker sett på direkte trekk over Karmøy i perioden 17.-22.3. Trekkretning: sør/sørvest. *Seint vårtrekk*: Flokk 9 høyt i sørvestlig retning over Syre 8.5 og 26 mot sør ved Mjåvatnet 16.5. *Hekking*: 6 par ved Rotamyr, Sørhåland og 3 par Storestemmen, Bygnes 4.5 hvor totaltallet (ad + juv) ved hekkeslutt 15.8 bestod av 15 vipere. Reduksjonen de siste årene er antatt å skyldes rovfugl og/eller mink som også har forsynt seg av hettemåkenes unger. *Seint trekk høst*: Flokk 15 mot sør over Falnes 10.12. *Overvintring*: 3 vipere sett på Ådland i romjula (H. Avis).

1983. Ingen sett i januar-februar før de første vårtrekkerne ankom Karmøy 28.2 med bl.a. 2 på Syre og en flokk ca. 30 på Langåker. *Stort antall vår*: Mange direkte trekkende flokker over Karmøy i tida 9.-13.3. Flokk 178 på Hillesland-jordene 13.3. *Tapt hekkeplass*: 1 syngende over torvmyr Stiklevatnet NV 1.4. Ca. 5 par med tilhold Storestemmen, Bygnes 16.4, og flokken av unge og voksne ved

hekkeslutt bestod av 26 individer 13.7. Antallet vokste til 31 vipere 11.8, men kan da også ha inkludert noen "fremmede" vipere. *Overvintring*: Flokk 12 ved Tarevika 20.12.

1984. *Overvintring*: Flokk 16 ved Tarevika 14.1. *Stort antall vår*: 150+ på Hillesland 20.3 og stort trekk under svært vinterlige forhold i slutten av måneden da mange slo seg ned på uvanlige plasser for å finne mat, som f.eks. en flokk på 20 i veikant på Blikshavn, og mange på plener i Skudenes 27.3. *Tidlig trekk høst*: Flokk 19 mot sør, Åkrehamn 31.5. Det kom lite unger på vingene denne sesongen – tørke kan være en grunn. *Stort antall høst*: Ennå mange flokker med tilhold på Vest-Karmøy 9.11. *Overvintring*: Flokk 18 ved Tarevika og 5 Mjøhus-Sandve 27.12., 4 Kvilhaug 28.12.

1985. *Tidlig ankomst*: Kald januar og ingen vipere sett før 13.2 med 1 i Vikevågen. *Store antall vår*: Flokk 100+ Langåker 5.3 og flokk 41 Hillesland. Livlig direkte trekk over Karmøy 10.-12.3. *Tapt hekkeplass*: Storestemmen, Bygnes: 8-9 vipere med tilhold 29.3. 3-4 unger kom på vingene her denne våren og flokken av unge og voksne etter hekketida bestod 1.8 av 11 individer. *Tidlig trekk høst*: Flokk 17 over Nordstokke 24.6. *Overvintring*: 100+ vipere Langåker-Kvilhaug fram til snøfall i romjula.

1986. *Overvintring*: Mange å se f.eks. ved Tarevika til ut i desember 1985, men ingen observasjoner i januar-februar etter overgang til kaldt vær. *Store antall vår*: Ca. 100 på Hillesland 17.3. Mengder med vipere på sørtrekk 28.3 og flokker raster på jorder "over alt."

1987. *Tapt hekkeplass*: Antall vipere ved Storestemmen, Bygnes er i år nede i 3 rugende par, 20.4. *Våryr i september*: 1 vipe jaget kråke og fløy som i sangflukt – men uten lyd – Ferkingstad 25.9.

1988. *Overvintring*: Ingen vipere sett på Karmøy i januar og første del av februar. De siste trakk bort ved første frostperiode i månedsskiftet november-desember. *Tapt hekkeplass*: 4 vipere ved Storestemmen, Bygnes, 29.3, pluss ei som var ribba av hønsehauk. På det meste ble 7 vipere sett i området i løpet av våren, men kun ett par fikk fram unger (2, 31.5). *Stort antall høst*: 170 ved Tarevika 27.8 (AO).

1989. *Overvintring*: 1 ved Tarevika 14.1. *Tidlig vårtrekk*: Flokk 14 mot sør over Syre 10.2 (K. Bjørnstad). *Store antall vår*: Mange store ankomstflokker rundt om 7.3, f.eks. ca. 100 ved Tarevika. Trekkflokk på 210 vipere ved

Tarevika 19.3 (AO). *Tapt hekkeplass*: 2 rugende Storestemmen, Bygnes 15.4, på det mest sett 7 individer. *Overvintring*: Flokk 11 på matleit ved Tarevika 28.12.

1990. *Overvintring*: Flokk ca. 20 med tilhold på Torvastad i januar (M. H. Velde). *Faste hvilesteder* under ankomst: 21 rastet på Kjellskjer, Bygnes 13.2 og flokk 50+ på Guleskjerå like ved 15.3. *Tapt hekkeplass*: Ett hekkepar med 4 egg, Storestemmen, Bygnes 12.4. *Stort kull*: Reir med 5 egg Hillesland 18.4. *Tidlig avreise*: Flokk 10 Falnes 2.6 og flokk ca. 20 trakk mot sør samme sted 4.6, men det var ennå vipere å se i området helt fram til begynnelsen av november. *Stort antall høst*: 175 Hillesland 6.10 (AO).

1991. *Overvintring*: Ingen funn i januar, men *tidlig ankomst*: Flokk 9 Tjøsvollvatnet 3.2 (AO) og flokk ca. 20 trakk på sør, Håvik 7.2. *Stort antall vår*: Livlig trekk mot sør over Karmøy 1.3. *Store antall høst*: Ennå store flokker på øya i begynnelsen av oktober, også på Øst-Karmøy med en stor flokk på mark, Hovdastad 5.10. Fortsatt mange på øya sist i oktober med f.eks. en flokk på 200 ved Tarevika 23.10 (AO).

1992. *Overvintring*: Flokk 130 Ferkingstad 5.1 (AO). Flokk på opp mot 250 med tilhold Salhus-Norheim i januar (AO), totalt 12 individer talt ved Åkrehamn i første del av januar (I. Håstø), flokk 130 Ferkingstad 5.1 (AO). *Tidlig ankomst*: 1 Tarevika 1.2 og 1 Vik 2.2. *Store antall høst*: Ca. 200 ved Tarevika 10.8. Store flokker på Sør-Karmøy fram til starten på kaldere vær fra medio oktober. *Overvintring*: Også vinteren 93/93 overvintret det opp mot 250 vipere i Salhus-området.

1993. *Tidlig ankomst* eller omstreifende overvintre: 10 over Sandholmen, Syre 16.1 (O. K. Bjørnstad), 3 Hillesland 31.1. *Store antall høst*: 225 Bøvågen 24.8 og 300 Ferkingstad 11.9 (AO).

1994. *Tidlig ankomst*: Flokk 8 Tarevika 31.1 (O. K. Bjørnstad). *Tidlig på tapt hekkeplass*: 1 på Bø 21.2 (industriområdet ved ungdomsskolen). *Stort trekk* mot sør langs vestsida 3.3. *Tidlig avreise*: Flokk 7 mot sør, Eide 2.6. *Sein avreise*: Flokk 8 på jorde ved Hilleslandsvatnet 3.12. *Overvintring*: 250 Salhus 15.12 (AO).

1995. *Overvintring*: Flokk 17 Åkrasanden 11.1 (AO). *Tidlig ankomst*: 2 Ferkingstad 5.2, 1 Vik 10.2. *Store antall vår*: Mengder med vipere både på direkte trekk og rastende rundt om på øya 11.3, f.eks. 400+ på matleit på Hillesland og ca. 50 på Syre-Mjøhus. Ny stor trekkbølge

16.3. *Tapte hekkeplass*: 8 viper har ankommet Storestemmen, Bygnes i vår, reir med 4 egg 22.4. Flokk på 4 viper (1 sang), Blikshavn 3.5. Totalt 13 viper talt ved Fredtun, Falnes 25.5. *Stort antall høst*: 250 Bøvågen 2.9.

1996. *Stort antall vår*: Livlig trekkaktivitet på Karmøy 11.3. *Tidlig avreise*: Flokk 16 mot sør over Sørhåland 10.6. *Stort antall høst*: 250 ved Tarevika 27.10.

1997. *Ankomst*: 1 Tjøsvollvatnet 8.2, flokk 28 Ferkingstad og flokk 60+ trakk mot sør over Sandve 25.2. *Stort antall vår*: 150 Tarevika 10.3 (AO). *Store antall høst*: 175 Nes 19.10 (AO), 15 Hillesland 23.11.

1998. *Ankomst*: Flokk 4 fløy mot NV, Vik 8.2, 3 mot sør, Sandve 17.2 og flokk 11 ved Tarevika 20.2. *Tapte hekkeplasser*: Minst 10 viper i terrenget ved Fredtun, Falnes 28.2, ei ruger Storestemmen, Bygnes 17.4 Det ble 2 unger av dette kullet, men de nådde ikke flygedyktig alder, de voksne ble muligens tatt av hubro eller skremt bort av den, 25.7. *Stort antall høst*: 150 Tarevika 27.7 (AO).

1999. *Ankomst*: 10-15 viper på Langåker 23.2 (H. Avis), 1 par kurtiserende ved Tarevika 25.2 og 4 på hekkeplass ved Hilleslandsvatnet (NV) 28.2 (O. K. Bjørnstad). *Tapte hekkeplasser*: 1 satt i myra, Storestemmen, Bygnes 4.4. Her var det 17.4 to syngende hanner og ei hunn pluss ei hunn som var drept av rovfugl (hønsehauk eller hubro) like ved reiret. 7 viper med tilhold på hekklassen, Østrem 11.5, to ungekull ringmerket. *Stort antall høst*: 150 Tarevika 19.9 (AO).

2000. *Ankomst*: Flokk 40 på Hillesland 29.2. *Fast ankomststed*: Minst 15 på Guleskjerå, Bygnes, 11.3. Stor trekkaktivitet rundt om 25.-26.3. *Tapte hekkeplass*: 2 par ruger, Storestemmen, Bygnes 18.4. *Stort antall høst*: Flokk 100 på matjakt, Ferkingstad 28.10 (AO).

2001. *Overvintring eller tidlig ankomst*: 1 ved Tjøsvollvatnet 27.1 (AO). *Ankomst*: Flokk 5 Langåker 21.2 (O. K. Bjørnstad).

2002. *På hekkeplass*: 8 par på hekkeplass Mjøhus, 2 par Bygnes 25.3 *Stort antall høst*: Flokk 150 ved Tarevika 6.9 og flokk 150 på Håvik 13.11 (AO).

2003. *Stort trekk vår*: Flere sett på motvindstrekk mot sør over Falnes 28.2. *Tapte hekkeplasser*: 2 hekkende par på Østrem og et par på Vestheim, Bygnes 12.4. 1 syngende vipe i myr- og heiområdet sør for Melstokke-

vatnet 18.4. *Overvintring*: Ingen viper sett vinteren 2003/04.

2004. *Ankomst*: 4 i nysnø på Hillesland 5.3 og flokk 100 samme sted 14.3. *Stort antall vår*: Flokk 130 ved Tarevika 17.3 (AO). *Tapte hekkeplasser*: 2 par med tilhold Øvre Eide og 2 par ved Grodavatn 6.6. Flere seine kull dette året: 19.7 er det fortsatt noen kull med ikke-flygedyktige unger f.eks. på Stava, Liknes og ved flyplassveien. *Stort antall høst*: Flokk 100 ved Tarevika (AO).

2005. *Tatt av vinden*: Flokk 23 Stavasanden 13.1, flokk 38 Tarevika 23.1, 8 Åkrasanden 31.1 (AO). Januarflokkene krysset trolig Nordsjøen som en følge av uværet "Inga" som traff Karmøy 12.1. *Ankomst vår*: Minst 15 på matleit Hillesland 12.3, og stor trekkaktivitet registrert rundt på øya de følgende fem dagene. *Tapte hekkeplasser*: Reir med 3 egg på Vestheim industriområde (sør), Bygnes 7.4. I alt 3-4 par i området og to kull var klekket 7.5. 2 syngende over beitemark Skitnadal 9.5 (hvor det i dag er hyttefelt) og 1 syngende i brent lyngområde, Hovdastad 21.5. *Stort antall høst*: Flokk 110 Tarevika 22.10 og flokk 51 ved Tjøsvollvatnet 12.11 (AO). *Overvintring*: 1 ved Tjøsvollvatnet 28.12.

2006. *Overvintring*: Flokk 6 Bøvågen 6.1. *Tidlig ankomst*: 5 Falnes 2.2 og 10 Åkrasanden 19.2. *Stort antall vår*: Omlegging til mildvær førte til livlig trekkaktivitet av viper i perioden 26.-30.3. *Tapte hekkeplasser*: 4 par med tilhold på Vestheim industriområde, Bygnes 20.4. To par på Bygnes-gården og fire par med vellykka hekking på Stong, Åkrehamn 20.5. *Opptelling Hemnes*: Minst 15 hekkepar i området 25.5. *Overvintring eller sein avreise*: Flokk 30 Tarevika 1.12 (AO).

2007. *Tidlig ankomst*: 1 over Åkrasanden 10.2 og 3 hanner på hekkeplass, Stava 25.2. *Tapte hekkeplasser*: 2 par på Bygnes-gården og 2 par på Vestheim industriområde, hvor 1 ble funnet ribbet i skogkanten – trolig tatt av hønsehauk – 12.4. Hekking på Bygnes-gården allerede en fiasko 16.4: løshund, muligens kattugle hekkende like i nærheten kan være årsaker.

2008. *Ankomst*: Vårens første: 1 satt i søre enden av Tjøsvollvatnet 20.2. *Fast ankomstplass*: Flokk 11 på Guleskjerå, Bygnes 13.3. *Stort antall vår*: Flokk 91 på Hilleslandjordene 26.3. *Tapte hekkeplasser*: 4 individer på plass på Bygnes-gården. Flokk 60+ nord for Fiskåvatnet 29.3. Reir med 4 egg på Eide, 2 par på Stangeland og 3 par i Vik 16.4. Begge

vipeparene som hekket på Vestheim, Bygnes i år fikk fram 4 unger hver, men alle ungene ble borte rundt 10.5. Melstokke: 2 sang vest for skolen 11.5. Et par med tilhold på Stong, Åkrehamn 18.5. To reir med egg ved Dalsvarden, Hovdastad 7.6.

2009. *Overvintring:* 1 Håvik 1.1, 1 Åkra 4.1. Tidlig ankomst eller overvintring: 1 over Salvøy 31.1 (AO). 1 Falnes 5.2 og 4 Vik 6.2. *Tapt hekkeplass:* 3 individer på hekkeplass ved Gamlamyrå, Dale 7.3. *Ankomst:* Flokk 45 på Hillesland 22.3 og mange ankommer til hekkeplasser rundt om. På *hekkeplasser:* 13 viper ved Heiavatnet og 16 ved Tjøsvollvatnet 28.3 (AO). *Tape hekkeplasser:* 3 par viper på plass på Bygnes og 1 syngende ved Gåsavatnet (NØ) 9.4. *Mange på hekkeplass:* 30-40 individer i terrenget ved Rehaugane, Utvik 10.4.. *Overvintring:* Flokk 12 Tarevika 13.12. Spredte viper i Åkra-området ut året.

Et verneverdig mangfold

Det artsrike kulturlandskapet. Bildene viser: En storspove med en av ungene sine på Ferkingstad. Sauebeite på Avaldsnes. Noen av sauebeitene i kommunen har et altfor høyt beitetrykk til at vipa eller andre vadefugler kan hekke der, men de fungerer som spiskammer. Storfebeiter med relativt få dyr og våte partier er gjerne det optimale landskapet for vipa hos oss. Steinskvett ved hekkeplass på Håvik. Stær på gjerde på Hillesland. Grønnstilk ved vanddam på Nordstokke

Glimt fra fuglelivet i Karmøys kulturlandskap, fra toppen og ned: Småspove på Hemnes, muligens eneste og siste hekkeplass for arten i kommunen. Sanglerkeunger godt kamuflerte i reir i beitemark på Sandhåland. Potetkjeller med vipe på post, Øvrabø. Hettemaker i kolonien i Tjøsvollvatnet. Svartryggerle med mat for unger, Skudeneshavn. Enkeltbekkasin i heiene øst for Sandvatnet. Tornirisk eter tistelfrø på Stava. Alle disse fuglerike miljøene er menneskepåvirket og framstår slik de gjør i dag etter hundrevis av års bruk. Deres framtid hos oss er prisgitt hvordan vi forvalter utmark og innmark i årene som kommer.

Artsmangfoldet i jordbrukslandskapet i Karmøy er overraskende stort når det gjelder fugler. Arter med helt forskjellige krav til hekkeplass og føde, finner seg til rette. Øverst: Låvesvaleunge på Hillesland blir matet av en travel far. Kattugle har søkt ly i ei løe på Tjøstheim. Linerle på gjerdestolpe på Ferkingstad, og torsanger nær reirplass ved Litlavatnet, Bygnes.

Hva du kan gjøre

Dersom du er bonde

1. Finn ut om vipere har tilhold på åker og eng som du skal ut på med jordbruksmaskiner eller slippe beitedyr på. Er det fare for at reir eller unger kan gå tapt? Marker reir med pinner eller gjør alt som er mulig for å unngå å kjøre ned unger. Det er en fordel å begynne slåttene fra midten av enga, eller forsøke å lede/skremme ungene ut av enga, mot steingarder eller åkerholmer før slått eller åkerarbeid. Ved gjødsling kan reir dekkes til mens arbeidet pågår. Flytting av reir godtas i de fleste tilfeller dersom de legges tilbake på samme sted etter jordbearbeidelse. Unngå gjødsling med kunstgjødsel når vipekyllingene er nyklekte eller små dununger. Ta gjerne kontakt med prosjekt Vern vipa for veiledning eller praktisk hjelp. På beitemark med vipere: unngå stor dyretetthet i tida april- medio juni.

2. Dersom du har anledning til det: La en åker eller et åkergjenlegg ligge urørt i tida april- medio juni. La ei myr eller forsumpet del av jordbruksarealet få lov å forbli slik, unngå grøfting og drenering. Ikke la ubrukt eng få lov til å gro igjen med busker, trær eller siv.

3. Hold øye med katter og andre predatorer. Legg merke til hva som skjer med vipene, og hvem det er som eventuelt ødelegger for dem. Meld gjerne i fra til Vern Vipa om det du ser.

Dersom du er eier av katt eller hund

1. Unngå at katten formerer seg (mer enn ønskelig!). Hold den mest mulig inne mens vipene har unger: dvs. fra slutten av april til begynnelsen av juni.

2. Ikke slipp hunder løs i naturen. Det kan hekke både vipere og andre sårbare arter på steder hvor du ikke på forhånd får noen tegn på hekking. Selv hund i bånd kan være svært forstyrrende for fuglene dersom du går inn i et hekkeområde.

Dersom du er naturinteressert

innbygger i kommunen kan du fremdeles finne steder hvor du kan glede deg over lyden av vipe når våren vender tilbake. Meld gjerne fra om du oppdager noe som kan bidra positivt til å bevare vipa som en karakterfugl i Karmøy også i tida som kommer.

Referanser

Adrian S. Seymour, Stephen Harris, Craig Ralston & Piran C.L. White (2003): Factors influencing the nesting success of Lapwings *Vanellus vanellus* and behaviour of Red Fox *Vulpes vulpes* in Lapwing nesting sites, *Bird Study*, 50:1, 39-46

Aftenbladet. Kråkefangst på Jæren. (2012). <http://www.aftenbladet.no/nyheter/lokalt/jaeren/Her-er-krake-nummer-551-i-fellen-2937014.html>

Atienza, J.C. et al. (2012). - Directrices para la evaluación del impacto de los parques eólicos en aves y murciélagos. Versión 3.0. www.seo.org

Byrkjedal et al 2012. Vipa på Jæren 1997-2011. *Ornis Norvegica* (2012), 35: 16-22

Byrkjedal, I., Grønstøl, G. B., Hafsmo, J. E. and Lislevand, T. 2000. Chick punishment and chick adoption in Northern Lapwings. *Ornis Fennica* Vol. 77(2): 89-92.

Byrkjedal, I., Grønstøl, G. B., Lislevand, T., Pedersen, K. M., Sandvik, H. and Stalheim, S. 1997. Mating systems and territory in Lapwings *Vanellus vanellus*. *IBIS* 139: 129-137.

European union management plan 2009-2011 Lapwing *Vanellus vanellus* <http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/wildbirds/hunting/docs/Lapwing%20EU>

Grønstøl, G., Blomqvist, D., and Wagner, R. 2005. Hekkedynamikk og produksjon hos vipper på Öland. *Calidris* 2: 28:34.

Grønstøl, G., Blomqvist, D., and Wagner, R. 2003. Hekkebiologien hos Vipe - med resultater fra undersøkelser gjort på Öland våren 2003. *Calidris* 2-3:18-27.

Grønstøl, G. B. and K. M. Pedersen 1997. Neighbour interference in Northern Lapwing nest defence. *Ornis Fennica* 74(1): 59-61.

Heldbjerg, H., Lerche-Jørgensen, M. & Eskildsen, A. (2011): Overvågning af de almindelige fuglearter i Danmark 1975-2010. Årsrapport for Punkttællingsprosjektet. Dansk Ornitologisk Forening.

*Impacts of predation on the hatching success of Northern Lapwings *Vanellus vanellus* in relation to Red Fox *Vulpes vulpes* density* http://www.dmu.dk/fileadmin/Attachments/Rasmus_DueSpeciale.pdf

Lislevand, T., Byrkjedal, I., Grønstøl, G. 2008 Dispersal and age at first breeding in Norwegian

Northern Lapwings (*Vanellus vanellus*). *Ornis Fennica* in press.

Lislevand, T., Byrkjedal, I. and Grønstøl, G. B. 2002. Vipenes atferd og levesett i hekketiden. *Vår Fuglefauna* 25(2): 52-58.

Lislevand, T., Byrkjedal, I., Grønstøl, G. B. and Hafsmo, J. E. 2001. Mate replacement and male brood adoption in Lapwings *Vanellus vanellus*. *Wader Study Group Bulletin* 95: 55-58.

Mjølssnes, Kjell (2012) Ta vare på vipa (seminar). Naturvernforbundets vipeprosjekt.

Parr, R. (1992). - The decline to extinction of a population of Golden Plover in north-east Scotland. *Ornis Scand.* 23: 152-158.

Sheldon, R., Bolton, M., Gillings, S. & Wilson, A. (2004). - Conservation management of Lapwing *Vanellus vanellus* on lowland arable farmland in the UK. - *Ibis* 146 (Suppl. 2): 41-49.

Shrubb, M. (1990). - Effects of agricultural change of nesting Lapwings *Vanellus vanellus* in England and Wales. - *Bird Study* 37: 115-127.

Taylor, I.R. & Grant, M.C. (2004). - Long-term trends in the abundance of breeding Lapwing *Vanellus vanellus* in relation to land-use change on upland farmland in southern Scotland. - *Bird Study* 51: 133-142

Vorisek, P. (2005). - Population trends of European common birds, 2005 update. - Internet publication, European Bird Census Council: www.ebcc.info.

Lenka ŽÍDKOVÁ¹, Věra MARKOVÁ¹ and Peter ADAMÍK², 3. Lapwing, *Vanellus vanellus* chick ringing data indicate a region-wide population decline in the Czech Republic. *Folia Zool.* - 56(3): 301-306 (2007)